

FoU-RAPPORT

Kartlegging av Barneombudets medvirkningspraksis

Catrine Torbjørnsen Halås

Nord universitet
FoU-rapport nr. 115
Bodø 2024

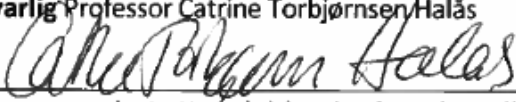
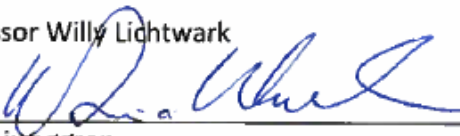
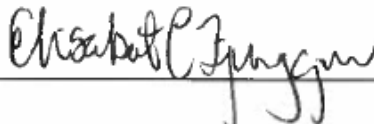
Kartlegging av Barneombudets medvirkningspraksis

Catrine Torbjørnsen Halås

Nord universitet
FoU-rapport nr. 115
ISBN 978-82-7456-885-3
ISSN 2535-2733
Bodø 2024

[Creative Commons Navngivelse](#) (CC BY)

Dekangodkjenning

Tittel Kartlegging av Barneombudets medvirkningspraksis	Offentlig tilgjengelig Ja	Publikasjonsnr. 115
	ISBN 978-82-7456-885-3	ISSN 2535-2733
	Antall sider og bilag 79 sider og 4 vedlegg	
Emneord Barns medvirkning, barnekonvensjon, ekspertgrupper, forskningsetikk, kompetanseutvikling	Keywords Child participation, Convention on the Rights of the Child, expert groups, research ethics, competence development	
Forfatter(e)/prosjektmedarbeider(e) Professor Catrine Torbjørnsen Halås	Prosjekt Kartlegging av Barneombudets medvirkningspraksis	
Oppdragsgiver Barneombudet	Oppdragsgivers referanse Fagsjef Ivar Stokkereit	
Alle FoU-rapporter/ arbeidsnotat skal utstyres med en Creative Commons (CC)-lisens, som definerer betingelsene for gjenbruk. Lisensene krever at opphavspersonen navngis og at endringer indikeres. Kryss av for valgt lisens (obligatorisk): ☒ <u>Navngivelse/CC BY</u> Den mest åpne/standard open access-lisensen som tillater ubegrenset gjenbruk ☐ <u>Navngivelse-Del på samme vilkår/CC BY-SA</u> Nye arbeid må ha samme lisens som det opprinnelige arbeidet ☐ <u>Navngivelse-Ingen bearbeidelse/CC BY-ND</u> Ved bearbeiding av materialet, kan det nye materialet ikke deles		
Prosjektansvarlig Professor Catrine Torbjørnsen Halås 		
- Publikasjonen er vurdert etter gjeldende vitenskapelige standarder, nasjonale forskningsetiske retningslinjer, samt retningslinjer for forvaltning av forskningsdata ved Nord universitet. - Det foreligger ikke egeninteresser/situasjoner som er egnet til å påvirke vurderingen av innholdet i denne publikasjonen, f. eks. økonomiske interesser i publikasjonens tema. Intern kvalitetssikrer utpekt av dekan. Professor Willy Lichtwark 		
Dato 28/10-2024 Dekan Elisabeth Ljunggren 		

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	IV
1.0 Bakgrunn og rapportens oppbygning.....	1
1.1 Rapportens oppbygning	4
2.0 Rammer som er lagt til grunn i vurderingen	5
2.1 Rettslige føringer.....	5
2.2 Teoretiske perspektiv og forskning på barns medvirkning	6
2.3 Allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier	7
2.4 Forståelsesgrunnlag for å vurdere beste praksis	7
3.0 Kartleggingens metodisk tilnærming.....	9
3.1 Datamateriale.....	9
3.2 Analyse	10
3.3 Etske hensyn og vurderinger i gjennomføringen	11
3.4 Styrker, svakheter og kvalitetssikring.....	12
4.0 Beskrivelse av arbeidet med ekspertgrupper og eksperthøringer.....	13
4.1 Ekspertgruppen og ekspertgrupperapporten «One size fits all?».....	13
4.2 Ekspertmøter og Fagrapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann».....	16
5.0 Ungdommenes erfaringer med å delta i ekspertgruppen.....	17
5.1 Motivasjon og forventninger	17
5.2 Opplevelsen av deltakelsen og rapporten.....	17
5.3 Å skape et trygt og fritt rom for deltakelse.....	18
5.4.Om å bli hørt, håndtere uenighet og komme til enighet	19
5.5 Hva opplever de unge å sitte igjen med etter deltakelsen?	20
5.6 Anonymitet.....	20
5.7 Oppsummering av ungdommenes erfaringer	21
6.0 Barneombudets medvirkningsarbeid sett i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiv.	23
6.1 Aktørenes begreper, modeller og teoretiske perspektiver,	23
6.2 Aktørenes formål og begrunnelser for barns medvirkning hos Barneombudet?	24
6.2.1 Forståelser av formålet med barns medvirkning.....	25
6.2.2 Arbeidet med barns medvirkning sett i lys av Barneombudets mandat	28
6.2.3 Beslutninger om medvirkningsprosesser.....	29
6.2.4 Styrker og svakheter med ekspertmøter og ekspertgrupper	30
6.3 Oppsummering av medvirkningsarbeidet sett i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiver	31

7.0 Hvordan ivaretas allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser	33
7.1 Hvordan ivaretas etiske og relasjonelle spørsmål i prosessen?	33
7.1.1 Hvordan ivaretas etiske spørsmål?	33
7.1.2 Hvordan ivaretas relasjonelle spørsmål og deltakelse som meningsskaping	35
7.2 Metodiske spørsmål i ekspertgruppen arbeid med rapporten «One size fits all?»	37
7.2.1 Gjennomsiktighet (transparens) i fremgangsmåte og tolkningsprosess	37
7.2.2 Meningsmangfold – kontekstualisering og generalisering.....	40
7.2.3 Personvern og anonymitet.....	42
7.3 Metodiske spørsmål i arbeidet med ekspertmøter og rapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann».	43
7.3.1 Hva slags type rapport er en Fagrapport?	43
7.3.2 Gjennomsiktighet (transparens) i fremgangsmåte og tolkningsprosess	44
7.4 Oppsummering av ivaretagelse av allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser.....	47
8.0 Kompetanseutvikling og forbedringsarbeid	51
8.1 Kompetanse, kvalitetsutvikling og læring	51
8.2 Oppsummering av kompetanseutvikling og forbedringsarbeid	54
9.0 Oppsummeringer, vurderinger og anbefalinger	55
10.0 Vedlegg	61
10.1 Samtaleguide - Ungdom	63
10.2 Samtale og observasjonsguide -voksne	64
10.3 Vedlegg Oversikt over fremdrift i ekspertgruppemøtene	66
10.4 Vedlegg Forskning og teoretiske perspektiv på barns medvirkning, herunder etiske spørsmål	67
11.0 Litteratur	77

Sammendrag

Barneombudet er et nasjonalt uavhengig organ som skal fremme barns interesser i samfunnet og følge med på utviklingen av barns oppvekstkår. Dette er en kartlegging der formålet har vært å svare på om Barneombudets egne rutiner og praktiseringen av disse i tråd med beste praksis for barn og unges medvirkning. Som et ledd i dette å undersøke om det er god nok kunnskap om hvordan man ivaretar barn som bidrar med innspill på en god måte hos Barneombudet, om det er behov for kunnskapsheving på dette området og om Barneombudet presenterer barn og unges synspunkt og innspill på en god måte?

Kartleggingen er gjennomført over 6 måneder og inkluderer ungdommer som har deltatt i prosesser, samt ledelse og medarbeidere hos ombudet. Arbeidet med ekspertgruppe og rapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024) har blitt undersøkt med intervju, observasjon og tekstanalyse. Arbeidet med ekspertmøter og rapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023) er undersøkt med intervju og tekstanalyse.

Følgende punkter fremstår som områder der praksisen i stor grad fremstår som god og dels eksemplarisk:

- Forståelsen for og arbeidet med å skape trygge rammer for barns medvirkning i ulike prosesser
- Ivaretagelse av det enkelte barn
- Engasjement og ønske om å fremme barns stemmer og interesser
- Variasjon av metoder og fleksibilitet
- Team med sammensatt erfaring og kunnskap, der ulike deler av virksomheten kobles på i ulike faser
- Etisk bevissthet og kollektiv refleksivitet – bla ved bruk av FNs anbefalinger
- Rapporter som kommuniserer
- Medvirkningshåndboka og e-læringsprogram

Følgende punkter fremstår som kritiske områder der oppmerksomhet kan bidra til at praktisen forbedres

- Avstemme formålet med å innhente barns perspektiv i lys av Barneombudets mandat. Herunder avstemme formålet med Fagrapporter, og vurdere hvorvidt og når det er hensiktsmessig at Barneombudet selv skal innhente barns perspektiv, eller initiere/ bestille forskning som kan belyse dette
- Tydeligere forventnings- og rolleavklaring ved oppstart av prosesser, og sikre muligheter for avklaringer underveis
- En større tydelighet på innramming av og styrket gjennomsiktighet i beskrivelse av metodiske tilnærming i medvirkningsprosesser
- Videreutvikle en praksis som bedre ivaretar mangfold i prosesser og rapporten
- Vurdere å innføre konkrete vurderinger av personvern og anonymitet i ulike prosesser
- Styrke metodiske kompetanse i kunnskapsbaserte undersøkelser generelt, samt den teoretiske og forskningsbaserte kompetansen om medvirkningsprosesser med barn spesielt
- Å arbeide mer systematisk med evaluering og erfaringslæring, med tanke på å avdekke forbedringsområder, kontinuerlig forbedringsarbeid og kompetansedeling.

1.0 Bakgrunn og rapportens oppbygning

Barneombudet er et nasjonalt uavhengig organ som skal fremme barns interesser i samfunnet og følge med på utviklingen av barns oppvekstkår. Ombudet har til oppgave å fremme barns interesser overfor det offentlige og private, og skal følge med i utviklingen av barns oppvekstkår. Videre skal ombudet spesielt følge med på at barns interesser blir ivaretatt i lovgivningen og at Norge overholder FNs barnekonvensjon.

Barneombudet utnevnes for en periode på seks år uten adgang til gjenoppnevning.

Barneombudsloven fastsetter at ombudet skal særlig:

- a) av eget tiltak eller som høringsinstans ivareta barns interesser i samband med planlegging og utredning på alle felter,
- b) følge med i at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, herunder om norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter.
- c) foreslå tiltak som kan styrke barns rettssikkerhet,
- d) fremme forslag til tiltak som kan løse eller forebygge konflikter mellom barn og samfunn,
- e) følge med at det gis tilstrekkelig informasjon til det offentlige og private om barns rettigheter og de tiltak de har behov for.

Ombudet kan virke av eget tiltak eller etter henvendelse fra andre. Barneombudet avgjør selv om en henvendelse gir tilstrekkelig grunn til behandling.

Barneombudsloven, § 3 om ombudets oppgaver

Når Barneombudet som institusjon snakker med barn skjer dette i form av ekspertmøter, ekspertgrupper og eksperthøringer.

Barneombudet tok kontakt med Nord Universitet, og ba om et tilbud på få gjennomført en evaluering av deres medvirkningsarbeid. Bakgrunnen for oppdraget er beskrevet i Barneombudets mail til Nord Universitet, som følger:

FNs barnekonvensjon artikkel 12 sier at barn og unge har rett til å bli hørt i saker som angår dem, og at barns meninger skal tillegges vekt i tråd med deres alder og modenhet. Det er også nedfelt i Grunnloven at barn har rett til å bli hørt i saker som angår dem.

Det er derfor viktig at de som skal ta beslutninger for, eller på vegne av barn, innhenter kunnskap om hva barn og unge selv mener. Barneombudet skal fremme barns rettigheter overfor det offentlige og private. For at Barneombudet skal gjøre dette på en god nok måte, er det viktig at vi selv også lytter til barn og unges erfaringer, og er med på å fremme disse i vårt arbeid med å fremme barns rettigheter.

Barneombudet har de senere årene invitert barn og unge inn i ombudets arbeid for å dele av sine erfaringer med ulike offentlige tjenestetilbud, eller for å gi anbefalinger knyttet til ulike fagområder.

Barneombudet har som hovedregel ikke brukt disse barna til å selv promotere sine standpunkt eller erfaringer, hverken i media eller i forbindelse med annet arbeid. Det er lagt stor vekt på at ungdommene anonymiseres, særlig der de er brukt som informanter i ulike rapporter.

For å sikre at arbeidet med å innhente barns synspunkt gjøres på en forsvarlig måte, har vi utarbeidet en egen håndbok¹ for medvirkning, som beskriver våre metoder når vi jobber med barn og unge for å få deres synspunkter, såkalte eksperter.

Barneombudet skiller i dette arbeidet mellom **ekspertmøter**, som er engangsmøter med barn og unge rundt et aktuelt tema, og **ekspertgrupper**, som består av barn og unge med erfaring innenfor et bestemt fagområde som vi jobber med overtid.

Den senere tiden har det vært mye oppmerksomhet rundt Forandringsfabrikken og deres metoder for å innhente og presentere barns synspunkter og anbefalinger. Etter en utlysning fikk KPMG² i oppdrag å gjennomføre en undersøkelse knyttet til Forandringsfabrikkens virksomhet. Hovedfokuset for undersøkelsen var metodiske og etiske problemstillinger knyttet til Forandringsfabrikkens involvering av barn og unge i deres fremgangsmåter, og en vurdering av Bufdirs krav til samarbeidspartnere som involverer barn og unge.

Det fremgår av undersøkelsen at KPMG vurderer Forandringsfabrikkens praksis med fremstilling av det barn og unge har sagt som delvis misvisende og ikke akseptable. Under utredningens oppsummering gjengis dette slik på side 7:

Å fremstille oppsummerte råd fra barna på en ufiltrert måte og uten tolkning, slik FF beskriver sin egen metodikk, er et ambisiøst mål. I lys av vår rapportgjennomgang mener vi at FF bør være mer tydelig på at det faktisk finner sted en tolkningsprosess. Vi har gjennomført stikkprøver av hvordan noen råd er bygget opp og mener at disse rådene ikke følger direkte fra det barna har sagt. FF svarer til KPMG at dersom man har kunnskap om temaet så vil man forstå at dette er råd fra barna, men at barn uttrykker seg på en annen måte enn voksne. Vi er her uenige med FF i at de oppsummerte rådene nærmest følger automatisk fra det barna har sagt. Rådene fremstår ikke som urimelige i lys av barnas erfaringer, men vi er uenige i fremstillingen om at dette er oppsummerte råd fra barna. KPMGs syn på rådene vi har sett på er at dette er de ansattes tolkning av hvilken løsning som bør følge av barnas erfaringer, men at det også kunne tenkes andre løsninger på det samme utfordringsbildet. Dette kommer ikke tilstrekkelig fram. Vi mener at en løsning her vil være å tydelig på hva som er direkte erfaringer fra barn, og hvilke implikasjoner undersøkerne utleder fra disse erfaringene.

Fremstillingen av sitater i enkelte av de stikkprøvene vi har tatt i rapportene, er etter KPMGs syn ikke en akseptabel måte å gjengi sitater på. Disse sitatene er i disse utvalgte stikkprøvene satt sammen av utsagn fra flere barn, noe som i hvert fall delvis endrer innholdet og erfaringen som formidles. Som leser får vi inntrykk av at det som står i et utskilt avsnitt er gjengitt fra samme barn. Gitt FFs beskrivelse av egen metodikk i undersøkelsene, og hvor tydelige de er på at de gjengir barns erfaringer slik de er, mener vi det må være ekstra viktig å få frem erfaringene slik de

¹ https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Andre-publikasjoner/Medvirkningshandboka_2021.pdf

² KPMG er et privat konsulentfirma.

kommer frem fra det enkelte barn. KPMG mener undersøkelsene må og være bedre i samsvar med FFs formulering av egen metodikk. For å oppsummere dette avsnittet mener vi at måten rådene blir fremstilt på kan ses på som noe misvisende, men det kan rettes opp ved å være mer åpne om analyse- og tolkningsprosessen. Måten sitatene i stikkprøvene referert til ovenfor er gjengitt, mener vi er direkte misvisende og ikke akseptabelt. Vi ønsker likevel ikke å bruke begrepet om at funnene i dette tilfellet har blitt «manipulert», som vi mener vil være et for sterkt begrep³.

Barneombudet mener at våre interne rutiner for medvirkning skal sørge for at vi skal unngå at denne typen avvik ikke skjer i våre egne rapporter og sammenstillinger av innspill og erfaringer fra barn og unge.

Barneombudet ønsker likevel å få vurdert hvorvidt våre egne rutiner for å innhente barn og unges innspill og erfaringer gjøres på en forsvarlig måte, i tråd med beste praksis.

Formål med kartleggingen:

- Er Barneombudets egne rutiner og praktiseringen av disse i tråd med beste praksis for barn og unges medvirkning?

Spørsmål som ligger til grunn for kartleggingen:

- Er Barneombudets rutiner og praksis i tråd med det som anses som beste praksis?
- Følger Barneombudet egne rutiner i arbeidet med å innhente barn og unges innspill og erfaringer?
- Er det god nok kunnskap om hvordan man ivaretar barn som bidrar med innspill på en god måte hos Barneombudet?
- Er det behov for kunnskapsheving på dette området hos Barneombudet?
- Presenterer Barneombudet barn og unges synspunkt og innspill på en god måte?

³https://www2.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/barnevern/ekstern_undersokelse_av_forandringsfabrikken_oppdateret.pdf

1.1 Rapportens oppbygning

Rapporten har følgende oppbygning i det videre:

Kapittel 2 beskriver rammene som er lagt til grunn for vurderingsarbeidet. Først beskrives rettslige føringer, før det redegjøres for teoretiske perspektiv og forskning på barns medvirkning som er lagt til grunn. Videre beskrives allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier, og til sist forståelsesgrunnlag for å vurdere beste praksis. Dette har dannet grunnlag for utforming av spørsmål som er stilt til materialet for vurderingen av praksisen som beste praksis.

Kapittel 3 omhandler metodisk tilnærming og gir en beskrivelse av datamaterialet, analytisk tilnærming, drøfting av etiske hensyn, kvalitetssikring og vurdering av studiens styrker og svakheter.

Kapittel 4 gir en beskrivelse av arbeidet med de to rapportene som danner grunnlaget for kartleggingen. Først beskrives arbeidet med ekspertgruppen og ekspertgrupperapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024), og deretter arbeidet med ekspertmøter og faggrupperapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023). Når det gjelder arbeidet med ekspertgruppen har forskeren fulgt prosessen, og hatt innsyn i prosessdokumenter. Når det gjelder arbeidet med eksperthøringen, er beskrivelsen basert på rapporten og intervju med aktørene i etterkant.

Kapittel 5 omhandler ungdommers erfaringer med å delta i ekspertgruppen. Temaene som omtales er motivasjon og forventninger, opplevelse av deltakelse og rapporten, å skape et trygt og fritt rom for deltakelse, om å bli hørt, håndtere uenighet og komme til enighet, hva opplever de unge å sitte igjen med etter deltakelsen og anonymitet.

Kapittel 6 beskriver Barneombudets medvirkningsarbeid i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiver. Først omtales og drøftes de begrepene, modellene og de teoretiske perspektivene som ledere og medarbeidere bruker i sin omtale av medvirkningsarbeidet, for deretter å redegjøre for hvordan de snakker om formål og begrunnelser for barns medvirkning. Dette drøftes i lys av Barneombudets mandat, og fordeler og ulemper med de to rapportformene.

Kapittel 7 beskriver og drøfter hvordan allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser er ivaretatt. Etter en redegjørelse for prinsipper som er lagt til grunn behandles først de etiske og relasjonelle spørsmålene samlet for de to prosessene med ekspertgruppe og ekspertmøte. Deretter behandles metodiske spørsmål knyttet til arbeidet med hver av dem.

Kapittel 8 omhandler kompetanse og forbedringsarbeid, og beskriver Barneombudets praksis og drøfter spørsmål som omhandler kompetanse, kvalitetsutvikling og læring.

Kapittel 9 består av en oppsummering av funn og vurderinger og anbefalinger. Først beskrives områder der praksisen i stor grad fremstår som god og dels eksemplarisk, dernest punkter som fremstår som kritiske områder der oppmerksomhet kan bidra til at praksisen forbedres.

2.0 Rammer som er lagt til grunn i vurderingen

I dette kapittelet beskrives rammene som er lagt til grunn for vurderingsarbeidet. Først beskrives rettslige føringer, før det redegjøres for teoretiske perspektiv og forskning på barns medvirkning som er lagt til grunn. Videre beskrives allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier, og til sist forståelsesgrunnlag for å vurdere beste praksis. Dette har dannet grunnlag for utforming av spørsmål som er stilt til materialet for vurderingen av praksisen som beste praksis.

2.1 Rettslige føringer

Barns rett til å si sin mening og bli hørt er forankret i Barnekonvensjonen, Norges grunnlov og en rekke særlover.

Barnekonvensjonen artikkel 3, 12 og 13

Barnets rett til å si sin mening og bli hørt, berøres særlig av artikkel 3 om barnets beste og artikkel 12 om respekt for barns meninger, men aktualiseres også i denne evalueringen også artikkel 13 om ytringsfrihet.

Artikkel 3

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Artikkel 12

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Artikkel 13

1. Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge.

2. Utøvelsen av denne rett kan undergis visse begrensninger, men bare begrensninger som er fastsatt ved lov og som er nødvendige:

a) av hensyn til andres rettigheter eller omdømme, eller

b) for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden (ordre public) eller offentlig helse eller moral

Grunnloven § 104

Barnets rett til å bli hørt bli i forbindelse med Grunnlovens 200 års-jubileum i 2014 grunnlovsfestet i en ny § 104, som bygger på flere av de mest grunnleggende, internasjonale barnerettslige prinsippene.

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

2.2 Teoretiske perspektiv og forskning på barns medvirkning

Basert på barnekonvensjonens (FN, 1989) paragraf 12, som vektlegger barns rett til å si sin mening (barnets stemme) og bli hørt/ lyttet til, beskriver Laura Lundy (2007) fire betingelser for barns medvirkning:

- 1) Arena/ rom: Barn og unge må ha arenaer som gjør det mulig for dem å uttrykke sine meninger
- 2) Stemme: Barn og unge må få hjelp til å uttrykke sine synspunkter
- 3) Publikum: Synspunktene må bli lyttes til
- 4) Innflytelse/ influens: Synspunktene må bli anerkjent/ respondert på som interessante

Forskeren har sin bakgrunn i sosialt arbeid, men har arbeidet med tverrfaglige prosjekter og med skoleprosjekter. Litteraturen om barns medvirkning er en blanding av internasjonal og norsk forskning (både enkeltstudier og review-studier) om barns medvirkning og deltakelse mer allment, og fra arbeid med barn og unge i sårbare livssituasjoner mer konkret. Det er også trukket veksler på litteratur om forskning om barns deltakelse i deltakerbasert forskning, da bruken av ekspertgrupper kan ligne på dette. Basert på dette er det utledet spørsmål som har dannet grunnlag for den seminstrukturerede intervjuguiden, og for å vurdere praksisen:

- Hva slags syn på barn og deres samfunnsbidrag har aktørene?
- Hva slags teorier, begreper, modeller og konsepter forskning på barns deltakelse og medvirkning relaterer aktørene seg til i arbeidet med ekspertgrupper?
- Hva slags formål og begrunnelser har de for barnets medvirkning?
- Hva slags fremgangsmåter og metoder benyttes?
- Hva mener aktørene er hensiktsmessige tilnærmingsmåter for medvirkning (i lys av formålet)?
- Når, hvor, med hvem og hvordan skjer disse avveiningen?
- Hvordan beskriver aktørene barnets rolle og relasjonen mellom voksne og barn i medvirkningsprosessen?
- Hvordan ser praksisen ut i lys av disse perspektivene?
- Hva gjør aktørene for å skape gode betingelser for barnets medvirkning?
 - o Hva gjøres for å skape en trygg og tillitsfull relasjon?
 - o Hvordan skapes en god arena/ rom?
 - o Hva gjøres for å hjelpe barnet til å uttrykke sine synspunkter og skape mening?
 - o Hva gjøres for at resultatene av ekspertgruppen skal bli lyttet til?
- Hvilke forståelser har aktørene av publikum/ mottaker av budskapet?
- Hvordan bearbeides og fremstilles resultatene?
- Hvilke spenninger fins?
- Hva slags avveininger gjøres mellom ulike hensyn?

Se utdyping av teoretiske perspektiver i vedlegg 10.4.

2.3 Allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier

Hvordan skal man fortolke det Barneombudet gjør i arbeidet med ekspertmøter og ekspertgrupper? Det er et arbeid med å ivareta barns rett til medvirkning og få innsikt i barns perspektiv/ barneperspektiv⁴ for å overvåke om barn har det bra. Det er ikke forskning, men ligner på forskning og det kan være hensiktsmessig å se til kriterier som stilles til god forskning. Arbeidsprosessen og rapportene er derfor vurdert ut fra allmenne forskningsetiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser. Dette handler om

- Ivaretagelse av etiske hensyn, særlig med tanke på barn som sårbare og på samme tid kompetente
- Gjennomsiktighet i fremgangsmåte og tolkningsprosess, mulighet for å etterprøve funn
- Et tydelig samsvar mellom datagrunnlaget og fremstillingen av konklusjoner
- At barnas egne stemmer formidles mest mulig fritt for tolkning og at meningsmangfold synliggjøres
- Kvalitetssikring ved kritisk refleksjon og kollegial vurdering
- Informert samtykke, personvern og anonymitet

2.4 Forståelsesgrunnlag for å vurdere beste praksis

En **praksis** kan forstås som en sammenhengende, kompleks og samarbeidende menneskelig aktivitet som er kjennetegnet av at virksomheten har noen interne verdier som må realiseres, og som fungerer som standarder for det som kan betraktes som god praksis (MacIntyre, 1984). Praksis er i seg selv en samkonstruksjon mellom involverte aktører og systemer, der spørsmålet om hva som er «beste praksis» avhenger av en rekke faktorer og aktører (Serbati, 2017).

Spørsmålet om hva som er å anse som god og beste praksis blir da et **kollektivt spørsmål**, som kommer til uttrykk gjennom handlinger og språk. Hva som er gode måter å håndtere situasjoner på, læres innenfor yrkesfellesskapet, og oppøves etter hvert som den profesjonelle får erfaringer med hva som fungerer og hva som ikke fungerer (Halås, 2022a). Enhver praksis har sin tradisjon og historie, og er på denne måten både historisk og kulturelt forankret i tradisjoner. Dette omfatter både de artikulerte og tause og mer implisitte sidene av en praksis. For å kartlegge og vurdere en praksis må en derfor rette oppmerksomheten på det som gjøres, hvordan aktørene beskriver og forstår handlingene, de verdier som regulerer praksisen og de ulike rammene som fins for praksisen.

Litteraturgjennomgangen peker på viktigheten av å forstå deltakelse og medvirkning som en meningsskapende prosess som skjer i et samspill mellom barn og voksne. En nøkkelutfordring i et case- studie er å samle ulike erfaringer og fortellinger fra de ulike aktørene og bygge ut fra dem til en samlende representasjon av hva som konstituerer praksis (Serbati, 2017). I denne studien legges konseptet **kunnskapsbasert praksis** til grunn, hvilket innebærer at «beste praksis» vil være situasjonelt og kontekstuellet betinget, og fordrer en refleksiv praksis som inkluderer både teoretiske perspektiver og forskningsbasert praksis, medarbeideres erfaringskunnskap og barns perspektiver og kunnskap (Halås, 2022b).

I tråd med Barneombudets begrepsbruk, brukes det i denne rapporten et vidt kunnskapsbegrep. I Medvirkningshåndboka kan vi for eksempel lese: «*Det er derfor viktig at de som skal ta beslutninger for, eller på vegne av barn, innhenter kunnskap om hva barn og unge selv mener*». (s. 6). I rapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023) brukes

⁴ Begrepsparet barns perspektiv og barneperspektivet beskrives nærmere i avsnitt 6.2.2.

kunnskapsbegrepet flertydig: «Til tross for at det foreligger mye kunnskap om utfordringsbildet i fosterhjemsomsorgen, suksesskriterier for vellykkede fosterhjemsopphold samt viktigheten av trygge og stabile rammer, eksisterer det lite kunnskap fra barna selv om hva som er viktig når de flytter til og bor i fosterhjem» (s 12) og «Barneombudet driver ikke med forskning, men innhenter og vurderer kunnskap fra barn, forskere, praktikere og andre relevante kilder.» (s 13). Vi kan her se at kunnskapsbegrepet både brukes om bla hverdagskunnskap og forskningsbasert kunnskap.

Basert på dette er følgende spørsmål stilt:

- Hvordan praktiseres medvirkningsprosessen fra planlegging til rapportering?
- Hvordan erfares medvirkningsprosessene av aktørene?
- Hva slags forventinger og forståelser har aktørene av god medvirkningspraksis?
- Hva virker formende og styrende for medvirkningspraksisene?
- Hvordan ser praksisen ut i lys av føringer og rådende forskning?

3.0 Kartleggingens metodisk tilnærming

For å svare på Barneombudets problemstillinger, har forskeren valgt ulike metodiske tilnærminger i form av dokumentanalyse, intervju og observasjon. Samlet sett er dette vurdert å gi et dekkende bilde av praksisen og hvordan den er erfart av sentrale aktører. I dette kapittelet fins beskrivelse av datamaterialet, analytisk tilnærming, drøfting av etiske hensyn, kvalitetssikring og vurdering av studiens styrker og svakheter.

3.1 Datamateriale

Kartleggingen er gjennomført i form av intervju, observasjoner og analyse av tekst. Feltarbeidet startet opp i september 2023 og ble avsluttet mars 2024.

Til sammen ni personer hos Barneombudet har blitt intervjuet. Av disse har det vært seks medarbeidere og tre fra ledelsen (Barneombudet, fagsjef og kommunikasjonsleder). To av medarbeiderne hadde arbeidet med eksperthøringen knyttet til rapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023), mens tre deltok i arbeidet med ekspertgrupperapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024). Medarbeiderne har ansvar for hver sine særområder, som barnevern, skole, barnehage, psykisk helse, barn i konflikt med loven, medvirkning, osv. De hadde variert bakgrunn fra direkte arbeid med barn i skole eller andre virksomheter, ledelse og saksbehandling på ulike forvaltningsnivå fra kommune til departementsnivå, frivillige organisasjoner og en med erfaring som forskningsassistent. Blant medarbeiderne var det tre jurister, to pedagoger og en sosiolog, mens ledelsen har bestått av to jurister og en med kommunikasjonsbakgrunn. Alle med variert erfaring fra ulike type virksomheter og tjenester.

I utgangspunktet var planen at jeg skulle observere arbeidet i ekspertgruppen. Da dette ikke lot seg gjøre, pga at noen av de unge deltakerne ikke ønsket dette, har observasjonene som er utført vært av arbeidsgruppen i deres planleggingsarbeid. I forbindelse med observasjonene har jeg også stilt spørsmål, samt hatt avsluttende intervjuer med de sentrale aktørene.

I tillegg har jeg intervjuet tre av de unge deltakerne mellom 16 – 18 år i et gruppeintervju etter den nest siste samlingen. To av disse er også intervjuet to måneder etter, i etterkant av at de hadde deltatt i presentasjon av rapporten for departement og direktorat.

Samtaler og intervjuene har vært informert av en semistrukturert intervjuguide, som har vært informert av det teoretiske rammeverk og studiens formål, se vedlegg x. Sentralt i intervjuene har det vært å få innsikt i de ulike aktørenes erfaringer med deltakelse i prosessen, og hva som former de ulike aktørenes blikk, intensjoner og forståelser.

Datamateriale har bestått av følgende kilder:

Observasjon og feltsamtaler	• Innledende samtale med medarbeidere som skulle ha ekspertgruppa, kontorsjef og barnefaglig ansvarlig • Fire samtaler med leder av arbeidet med ekspertgruppa • Observasjon av tre møter (digital deltakelse) i arbeidsgruppa som forberedte ekspertgruppemøter. Oppfølgingssamtale i slutten av observasjonene.
-----------------------------	---

Intervju	• Felles intervju med to medarbeidere som har arbeidet med eksperthøring (Fosterhjemssrapport) • Felles intervju med to av medarbeidere som har arbeidet med ekspertgrupper (Ufrivillig skolefravær) • Felles intervju med tre av jentene i ekspertgruppa • Intervju med to av jentene i ekspertgruppa • Intervju med de tre medarbeiderne som arbeidet med ekspertgruppa • Intervju med Barneombudet, kontorsjef, barnefaglig ansvarlig og kommunikasjonsjef.
Dokumenter	• Medvirkningshåndboka, sist revidert i 2021. • Mal prosessbeskrivelse for arbeid med barnefaglige mål og delmål hos Barneombudet • Prosjektplan Ekspertgruppe • Rapport om barn i fosterhjem • Rapport om ufrivillig skolefravær • Teamsrom med planer, arbeidsnotater og referater

3.2 Analyse

Prosjektet har brukt tre typer data som empirisk grunnlag: Tekster, intervjudata og observasjonsdata som er samlet og analysert på følgende måter:

Samtaler og intervjuene er registrert gjennom feltnotater og opptak (som er transkribert ved bruk av Nettskjemas automatiske transkripsjon), og har vært gjenstand for en tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006; 2019). Første trinn av analysen bestod av en åpen lesning kombinert med renskriving av Nettskjemas transkripsjoner, for å få oversikt over materialet. I andre trinn gikk forskeren gjennom materialet på ny, der materialet ble organisert tematisk. I tredje trinn ble dataene ble lest med utgangspunkt i målene med undersøkelsen, og vurdert i lys av det teoretiske rammeverket om barns medvirkning og standarder og prinsipper på forskning, samt perspektiver på beste praksis.

Tekster: Fagrapporten og ekspertgrupperapporten er gransket kritisk, informert av intervjuer, observasjoner og øvrige tilgjengelige dokumenter. Begge rapportene er lest i lys av prinsipper og kvalitetskriterier på god forskning, samt det teoretiske rammeverket på barns medvirkning.

Når det gjelder øvrige tekster, dvs plandokumenter og referater fra arbeidet med ekspertgruppa, er det ikke gjennomgått systematisk, men mer lest som et bakteppe for analysen av det øvrige materialet. Det er i noen grad hentet eksempler fra dette.

Under punkt 2.4 beskrives forståelsesgrunnlaget for å vurdere ombudets praksis som beste praksis. I gjennomgangen av materialet har det vært et særlig søkelys på å løfte frem eksempler på god praksis og områder som kan vise seg å være kritiske med tanke på idealer om beste praksis, dvs det som fremstår som avvik, spenninger eller gråsoner, i form av ulike eller uklare synspunkter, begrunnelser og/ eller forståelser i kollegiet.

Kapittel 4 beskriver arbeidet med ekspertgrupperapporter og faggrupperapporter, mens kapittel 5 beskriver ungdommenes erfaringer med deltakelse. Disse to kapitlene skiller seg fra kapitlene 6 – 8, som i tillegg til å beskrive, også vurderer Barneombudets praksis i lys av det teoretiske rammeverket. I vurderingene trekkes det også veksler på beskrivelsene kapittel 4 og 5, der det er naturlig.

3.3 Etiske hensyn og vurderinger i gjennomføringen

Studien er meldt inn til og godkjent av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, (tidligere Norsk senter for forskningsdata, NSD) og er gjennomført i henhold til deres retningslinjer.

Prosjektet har fulgt retningslinjer fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) og Nord universitets Forskningsetiske retningslinjer, herunder retningslinjer for persondata knyttet til General Data Protection Regulation (GDPR).

Vi har innhentet informert samtykke fra de som deltar, basert på prinsipper om konfidensialitet og anonymisering og frivillighet. Når det gjelder spørsmålet de voksnes frivillighet til deltakelse, har de i oppstart blitt stilt spørsmålet ved om de opplever det frivillig, siden det er arbeidsgiver som har bestilt rapporten. Hovedinntrykket var at medarbeiderne sa at det er spenning knyttet til det å få noen utenfra til å vurdere arbeidet deres, men at de opplevde det som positivt å få innspill til hvordan de eventuelt kan forbedre seg. Som en medarbeider sa: *«Det er kjempenyttig at vi kan få en ekstern som kan se litt på hvordan vi kanskje forbereder disse prosjektene.»*

Forskeren har understreket at de kan la være å svare på spørsmål de ikke ønsker å besvare. De ble også forespeilet mulighet til å lese gjennom sitatbruk som kunne tenke seg å være kontroversiell, noe som ikke ble aktuelt.

Det er tatt lydopptak fra intervjuer, som er lagret og digitalt transkribert ved bruk av Nettskjema.

Når det gjelder ungdommene har det særlig vært vektlagt å ivareta prinsipper om fritt informert samtykke, beskyttelse av deres interesser og velbefinnende, retten til privatliv, samt maktdynamikker ([Powell, Fitzgerald, Taylor & Graham, 2012](#)). På grunn av skepsis fra noen ungdommer, ble det besluttet at forskeren ikke skulle delta som observatør på møtene.

I gruppeintervjuet med tre av deltakerne hadde forskeren særlig hatt fokus på a) å vise aktsomhet med at de unge i gruppesamtalen ikke delte opplysninger som kunne skade eller slå tilbake på hen selv eller andre, 2) å balansere hensyn mellom en tydelig innramming og åpenhet for nye tanker, og 3) å komme bak voksnes forklaringer og forventninger, ved å etterspørre konkrete eksempler. Forskeren fikk en opplevelse av at de unge ønsket å dele sine erfaringer i forskningen og snakket fritt.

Når det gjelder personopplysninger er ungdommene anonymisert. For de voksne er dette gjort så langt det lar seg gjøre. I rapporten henvises det i liten grad til hva enkeltaktører eller grupper mener, for eksempel ledere eller medarbeidere. I stedet brukes begrepet «aktørene». Grunnen til dette er tosidig: a) Det er et lite arbeidsmiljø, der dette er et grep for å ivareta anonymitetshensyn, og b) Oppmerksomheten har vært rettet mot å kartlegge og vurdere i hvilken grad den kollektive praksisen synes å være i samsvar med beste praksis. Og som et ledd i dette å belyse områder der det synes som at de ulike aktørene har ulike og/ eller uklare synspunkter, begrunnelser og/ eller forståelser

Mindre språklige omskriving av sitater er gjort for å få flyt i setninger, men uten å endre meningsinnhold. Sitater er markert med innrykk, der sitater fra dokumenter er markert med grått felt.

3.4 Styrker, svakheter og kvalitetssikring

En svakhet ved arbeidet er at det er gjennomført av en medarbeider med et omfattende datamateriale. En annen er at forskeren kun har snakket med 3 av ungdommene i ekspertgruppen om deres erfaringer. Styrken er at arbeidet har gått over tid, med både intervjuer, observasjon og tekstanalyse, og der forskeren har fulgt arbeidsprosessen tett på.

Kvalitetssikring har skjedd via

1. Innledende dialog med Barneombudet.
2. Metodiske spørsmål og analyse er drøftet med kolleger ved Nord Universitet, samt i nordisk forskernettverk.
3. Dialogmøte med medarbeidere hos Barneombudet – presentasjon og dialog om foreløpige resultater
4. Barneombudet får rapporten til gjennomlesning og mulighet for oppretting av feil før ferdigstilling.
5. Kvalitetssikring av rapport av forsker internt ved Nord universitet.

4.0 Beskrivelse av arbeidet med ekspertgrupper og eksperthøringer

I dette kapittelet beskrives arbeidet med de to rapportene som danner grunnlaget for kartleggingen. Først beskrives arbeidet med ekspertgruppen og ekspertgrupperapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024), og deretter arbeidet med ekspertmøter og faggrupperapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023). Når det gjelder arbeidet med ekspertgruppen har forskeren fulgt prosessen, og hatt innsyn i prosessdokumenter. Når det gjelder arbeidet med eksperthøringen, er beskrivelsen basert på rapporten og intervju med aktørene i etterkant.

I medvirkningshåndboka kan vi lese en beskrivelse av ekspertmøter og ekspertgrupper:

Barneombudet skiller mellom ekspertmøter og ekspertgrupper. Når vi snakker om ekspertmøter, mener vi engangsmøter med en gruppe barn og unge. Det kan være om et tema vi er opptatt av der og da. Slike ekspertmøter kan bestå av et møte på en skole, besøk på en ungdomsklubb og så videre. Det varer som oftest mellom én og fire timer. Ekspertgrupper er en gruppe barn og unge med erfaringer på et gitt område, som over en periode skal jobbe med viktige problemstillinger sammen med Barneombudets rådgivere. Varighet: tre til fire møter over to til fire måneder

Medvirkningshåndboka, s 6

4.1 Ekspertgruppen og ekspertgrupperapporten «One size fits all?»

Beslutningen om å sette i gang ekspertgruppen om skolefravær, var blant annet motivert av en kunnskapsoppsummering gjort av FAFO for Utdanningsdirektoratet⁵, som tydet på at få forskere har spurt elever med høyt fravær om hva de mener de trenger for å komme på skolen.

Rapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024) er på 18 sider og har fire overskrifter: 1) Ekspertgruppen, 2) Skolesystemet passe ikke alle, 3) Råd til skolene og tjenestene (med åtte undertema), og 4) Råd til myndighetene (med seks undertema).

I rapporten (s. 4) kan vi lese om deltakerne og arbeidet med rapporten:

Ekspertgruppen har bestått av seks ungdommer i alderen 14 til 18 år. Vårt oppdrag har vært å si noe om hva som gjør det vanskelig å være på skolen, og gi råd om hvordan det kan bli lettere. Vi i ekspertgruppen har en ting til felles: Vi har vært borte fra skolen fordi det var for vanskelig for oss å være der, og vi har fått hjelp som gjør at vi er helt eller delvis tilbake. Vi har ulike erfaringer fra ulike typer skoler, og de fleste av oss har også erfaring fra BUP og andre tjenester rundt skolen.

Vi har jobbet med å finne ut hva som er viktig for å hindre at skolefravær skjer, og hvordan skolen og andre kan følge opp elever som får fravær. Ekspertgruppen har hatt fem møter over en periode på syv uker, høsten 2023. Vi har jobbet sammen i større og mindre grupper, og noen har gitt innspill direkte til de som jobber hos Barneombudet mellom møtene. Sammen har vi diskutert hva som er årsakene til skolefravær, hva som kan gjøre det enklere å være på skolen og hva som kan

⁵ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/2023/kunnskapsstatus-om-bekymringsfullt-fravar-i-skolen/>

endres i systemet. Denne rapporten er en oppsummering av arbeidet vårt. Vi gir råd som passer til myndighetene og til de som jobber i skolene og andre tjenester rundt.

Barneombudet rekrutterte ekspertgruppen gjennom ulike statlige og kommunale tjenester, og søkte etter ungdom som hadde vært borte fra skolen og var helt eller delvis tilbake. Ansatte i Barneombudet har forberedt og ledet møtene, og skrevet forslag til tekst basert på det vi har diskutert.

For øvrig vises det til metodebeskrivelser i Medvirkningshåndboka til Barneombudet (2021).

Deltakerne ble rekruttert via Barneombudets nettverk og aktører på fagfeltet.

Vi har tatt en gjennomgang på om det er tiltak som vi kjenner til. Fagpersoner vi kjenner til som jobber godt med skolefravær. Vi starter med det først. Hvem kjenner vi, fra konferanser? Vi prøver å få tak i noen som har fått hjelp som virker. Gått gjennom kommuner som vi kjenner. Ringer rundt til for eksempel PP-tjenesten, lavtersket psykisk helse, og fraværsteam.

I rekrutteringen har de vært opptatt av å finne ungdommer som hadde erfaringer med å komme tilbake etter skolefravær:

Selv om det var en helt eller delvis, jeg tror ikke det hadde så stor betydning i praksis, for det første så vi hvor vanskelig det var å rekruttere, og vi så at de som hadde det dårligst, de fikk vi ikke snakke med uansett. Så jeg føler sånn, i ettertid, at det valget om helt eller delvis tilbake ikke har stengt noen ute. Det er jo selvfølgelig bare synsing, det vet man jo ikke. Men jeg tror det var et godt valg. For man ser også hva gode refleksjoner de også kunne ha rundt det som virket, hvordan det bidrar inn i rapportene, og også i møtet med kunnskapsdepartementet.

Medarbeiderne i arbeidsgruppa opplevde voksne rundt ungdommene var opptatt av å beskytte dem, noe som gjorde rekrutteringsarbeidet vanskelig.

Og noen andre ganger var det voksne som ikke ønsket å legge det frem som et spørsmål for oss, om de [unge] ønsket å være med i ekspertgruppa. Og det er jo helt sikkert en veldig god tanke bak det at man ønsker å beskytte. Men på den andre siden gir du heller ikke vedkommende mulighet til å ha den valgfriheten selv, om man ønsker å være med eller ei. Så rekrutteringsprosessen har bydd på litt mer stopp-punkter enn det vi så for oss en periode ... Det kan jo være at man kunne ha vært litt mer der ute, altså fysisk møtt noen. Det er jo alltid avhengig av tematikken og hvem du har mulighet til å møte, men det å synliggjøre seg litt kanskje på en annen måte. Det å møte mennesker og snakke sammen er jo ofte mer avdramatisert, og man har mulighet til å få mer avklart hva ting handler om, sånn at man kanskje også blir mer informert på en bedre og mer ivaretagende måte. Det kan jo også være til de som skal rekruttere, at man kan være ute og snakke med de man ønsker at skal rekruttere.

I vedlegg 10.3 fins en oversikt over fremdrift i ekspertgruppemøtene. Arbeidet i ekspertgruppa har fulgt følgende plan

Plan for arbeidet i ekspertgruppa

Mandag 6. november	Torsdag 16. nov	Onsdag 22. nov	Mandag 27. nov	Tirsdag 12. desember
Bli kjent Definere problemet: hva handler skolefravær om? Bli enige om hvordan vi vil jobbe videre	Utdype problemet Hva er årsakene til skolefravær? Hva gjør det vanskelig å være på skolen?	Finne løsninger Hva kan løse problemene og gjøre det lettere å være på skolen? Hva kan hindre at skolefravær skjer? Hva kan man gjøre når det skjer?	Lage råd og anbefalinger Til skolen? Til kommunen? Til Regjeringen? Til Stortinget?	Godkjenne og gjøre ferdig rapporten Avslutning
Metoder: Oppsummer og godkjenne tekst, gruppearbeid, samtale i plenum, sosiale aktiviteter? noe dere vil lære om?				

barneombudet.no

Barneombudet

Lysark som har vært brukt i møtene med ungdommene

Fem av de unge har vært på minimum 2 møter hver. Tre har vært på alle, og to har vært på tre. En av de unge har hatt enemøter med kontaktpersonen.

Alle de unge har hatt sin egen kontaktperson som har vært i kontakt med dem før og etter alle møtene via SMS, mail eller telefon. Kontaktperson hvordan de opplevde deltakelse. Det har også vært gitt åpning for at deltakerne kunne sende ting inn mellom møtene, som har blitt tatt med inn i referatene.

En av de voksne har ledet møtene mens de to andre har notert. Referatene består av beskrivende tekster av hva som er sagt, og sitater, som er markert med «...». De to som har notert har samarbeidet om å skrive referatene, med en grovsortering. Så har gruppeleder tatt det inn i et hoveddokument og sortert det. Dette har dannet grunnlaget for det som har blitt rapportteksten.

De to første møtene så oppsummerte vi ikke så mye for dem. Da kartla vi utfordringer. Hva de syntes var årsaker og utfordringer. På møte tre lagde vi det første hoved oppsummerings dokumentet, og la fra noen hovedkategorier.

Hvert møte ble avsluttet med en evaluering, som ble foretatt på ulike måter: Felles runde under samlingen eller bruk av digitalt verktøy der deltakerne ble bedt om å svare spørsmålene: Hva var bra?, Hva var ikke så bra?, Tips og ønsker til de neste møtene?, Fikk du sagt det du ville, og Andre ting du vil si.

I den digitale evalueringen fremkommer det at de unge synes det er en fin gruppe med både fin og klein stemning. «Vi ble mer snakkete etter hvert og ble mer komfortable med hverandre og kom inn med masse innspill» / «Gode samtaler, reflekterte mennesker, hyggelig miljø» / «At vi fikk si det vi ønsket og at vi ble hørt» og «Det var deilig å være lite gruppe, å føle at alt kunne bli sagt uten at du føler at du tar opp for mye tid av de andre i rommet».

I sluttevalueringen skrev ungdommene dette på spørsmål om hva som har vært bra:

Ungdom 1: Samholdet og samarbeidet, reflekterte mennesker, gode samtaler og god flyt

Ungdom 2: Miljøet i gruppa

Ungdom 3: Pizza, godteri og Escape room

Ungdom 4: Å møte opp og snakke om et tema som betyr mye for både meg, men også åpenbart de andre i gruppa. Veldig gøy å få være med, det har vært en fin opplevelse.

Ingen av de fire hadde forslag til forbedringer av arbeidsprosessen.

Arbeidsgruppa hadde møter etter hver samling der de oppsummerte, evaluerte og la planer for neste samling.

4.2 Ekspertmøter og Fagrapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann»

Beslutningen om å sette i gang arbeidet med ekspertmøter var motivert fra Barneombudets interesse for gruppen barn som bor under offentlig omsorg i fosterhjem og institusjon, parallelt med at det skjedde mye på feltet på den tiden, med en NOU fra barnevernsutvalget⁶, samt Fosterhjemsforeningens arbeid.

Vi kan lese at det empiriske grunnlaget er samtaler med 32 barn/ unge med fosterhjemserfaringer, fosterforeldre fra 20 fosterhjem og ansatte i syv barnevernstjenester. Om samtalene med barna kan vi lese:

Barneombudet har som oppgave å fremme barns interesser overfor det offentlige. For å gjøre dette må vi innhente erfaringer og råd fra barn og unge. Vi bruker vår metode «unge eksperter» og har utarbeidet en håndbok for dette arbeidet. Vi har til sammen snakket med 20 barn som bor i fosterhjem, og 12 unge voksne som fortsatt bor eller har erfaring med å bo i fosterhjem. Aldersspennet var fra 7 til 28 år. Kjønnssfordelingen var lik mellom barna, mens det blant de unge voksne var en overvekt av kvinner. De fleste bor i tettbygde strøk eller byer, men vi har også snakket med barn og unge voksne i utkantstrøk. Noen har bodd i fosterhjem store deler av sin barndom, andre først fra tenårene. Blod er ikke alltid tykkere enn vann, s 13

Intervjuene med barn og unge voksne har som regel skjedd i fosterhjemmet, og er gjennomført av de to ansvarlige medarbeiderne sammen, eller hver for seg. Intervjuene er basert på en semi-strukturert intervjuguide.

Rapporten, som omtales som Fagrapport, inneholder foruten sammendrag og litteraturliste 6 kapitler: 1) Innledning, 2) Barn og unge voksne forteller, 3) Fosterforeldre forteller, 4) Barnevernstjenesten forteller, 5) Barneombudets vurderinger og 6) Barneombudets anbefalinger.

De to medarbeiderne har fått tilbakemeldinger fra noen av deltakerne i intervjuene, som forteller hvordan de opplevde dette:

Men det jeg kanskje er mest fornøyd over i prosessen, er hvordan vi opplevde tilbakemeldingene fra barn og unge. Vi fikk flere tilbakemeldinger fra deres fosterforeldre, på at de hadde opplevd det som veldig lett å snakke med oss. Det var nesten litt overraskende hvor fort vi fikk tillit til oss en del barn. Det er jo barn som snakker med veldig mange voksne.

Når det gjelder rapporten har de fått tilbakemelding fra noen av de unge voksne «...som har gitt gode tilbakemeldinger på at det ble en veldig fin rapport. Vi har ikke hørt noe negativt.»

⁶ NOU 2023: 7 Trygg barndom, sikker fremtid — Gjennomgang av rettssikkerheten for barn og foreldre i barnevernet.

5.0 Ungdommenes erfaringer med å delta i ekspertgruppen

I dette kapittelet presenteres noen av ungdommenes erfaringer med å delta i ekspertgruppen.. Temaene som omtales er

- Motivasjon og forventninger,
- Opplevelse av deltakelse og rapporten,
- Å skape et trygt og fritt rom for deltakelse,
- Om å bli hørt, håndtere uenighet og komme til enighet,
- Hva opplever de unge å sitte igjen med etter deltakelsen?
- Anonymitet.

Presentasjonen er basert på et gruppeintervju med tre av de deltakende jentene, hvorav to på 16 år og en på 18 år, i etterkant av nest siste gruppemøte. I tillegg er det gjennomført to individuelle telefonintervju to av dem to måneder etter rapporten var ferdig, med en av 16 åringene og 18 åringen

5.1 Motivasjon og forventninger

De unge har ulike motivasjoner for å delta. Felles er ønsket om å bruke stemmen sin, bidra med sine erfaringer og derigjennom til endring.

Stikkordet er jo en endring. Det eneste vi kan gå ut fra er at vi vil ha en endring, og tanken på at noen andre kan yte av det vi ikke fikk yte av selv. Det er det jeg ønsker.

Om formålet sier en at det er viktig å bygge opp en forståelse og mer kunnskap om temaet, og at ungdoms stemmer kommer frem. De har fått forståelsen av at dette er første gang at det lages en rapport som fremstillinger erfaringene til ungdom som har erfaring med skolefravær. De tre deltakerne håper at det blir hørt av de riktige personene og vil få noe å si, og en sier: «Mine forventninger til dem er jo at de gjør sitt beste for at dette skal nå ut til flest mulig, og at det blir hørt og at det blir løst». På spørsmål om hvile tanker de har om hvorfor det er viktig at Barneombudet snakker med barn og unge, svarer en:

Det er utrolig viktig, først og fremst fordi at på hvert år som går, så endrer alt egentlig rundt oss seg. Så det nytter ikke å snakke med lærere for eksempel, som gikk på skolen for 15 år siden, fordi situasjonen i dag er helt annerledes. Så det å bruke de som faktisk er i situasjonen, det er helt essensielt for at informasjonen skal stemme ... Du må spørre de det gjelder, for at du skal få svar som faktisk stemmer.

5.2 Opplevelsen av deltakelsen og rapporten

Hovedinntrykket er at de tre unge deltakerne er veldig fornøyde med helheten av samarbeidet; deltakelsen, prosessen og rapporten. De bruker uttrykk som at de er stolte, at det fikk sagt det de ville si, og opplever seg hørt og tatt seriøst. De gir også uttrykk for at de kjenner seg igjen i rapporten.

For jeg føler det er veldig vanlig for unge som skal fortelle sine historier, at folk kan bli litt mistolket, og at mye av de voksne menneskene hører det de vil høre. Men det følte jeg virkelig ikke

i denne sammenhengen. Jeg følte at alt vi sa var på en måte riktig, og det var ikke noe feil å si uansett hva man sa. Vi ble hørt og tatt seriøst med det vi kom med.

En av deltakerne syntes de var skummelt å skulle delta, men opplever at dette har vært et tema som var så viktig for henne at det «vant over frykten». De har litt ulik erfaring med andre typer medvirkningsprosjekt og elevrådsarbeid. En uttrykker at dette har vært det beste hun har vært med på. Selv om de har noen kritiske merknader (se neste avsnitt) er de samstemte om at det har vært et bra opplegg.

Ja, det har vært virkelig sånn, vi har kunnet uttrykke oss, og jeg har følt at dette er noe jeg mestrer, og noe som har vært gøy, og som har vært liksom utviklende, samtidig som jeg har følt jeg har kunnet bidra.

5.3 Å skape et trygt og fritt rom for deltakelse

Selv om deltakerne i hovedsak var fornøyde med prosessen, reflekterer de rundt tre ting som kanskje kunne styrket prosessen. For det første mener en av dem at det ble litt *lange møter*. For det andre gir de i gruppesamtalen uttrykk for at de opplevde det første møtet litt mer lekende bli kjent aktiviteter som «kleine», og mente at de voksne bare kunne gått mer *rett på sak* og at de kunne blitt kjent gjennom samtalen om temaet. De mente at ungdommene var der fordi de ønsket å endre noe, eller fordi de hadde en mening om temaet, og at det hadde vært bedre å bli kjent ved å snakke om hvorfor de ville være der. For det tredje handlet det om balansen mellom det å *skape trygghet og samtidig et fritt rom for deltakelse*.

For å utvikle tanker og ideer, hadde de vekslet mellom små arbeidsgrupper og felles dialoger. De tre deltakerne var mest fornøyd med samtalen i felles gruppe. I gruppesamtalen reflekterer jentene rundt rammene for deltakelse, og opplever at det er skapt et trygt rom:

De har jo skapt et veldig trygt rom, synes jeg, og det hjelper veldig. Jeg har klart å uttrykke hva jeg mener om temaet. De har vært veldig spesifikke på ting de ønsker, og det gjør det lettere for meg, eller typen oss, å komme med spesifikke svar, ikke bare å snakke rundt i lufta, men at det er noe som skal inn i en rapport, og vi vet at det kommer til å skje. Og at vi alltid vet at vi jobber mot et mål, og det har de vært veldig flinke på å presisere for oss. De har vært veldig tydelige på hva det er det her skal brukes til, og hva er det som er hensikten, og hvor er det dere skal henne?

De reflekterer rundt om det kunne vært hensiktsmessig med litt mer frihet i starten, både i form av åpnere spørsmål og uten voksen deltakelse. Både for å bli bedre kjent med hverandre, og for at det skulle gå raskere å komme i gang.

Ja, og i tillegg at vi kanskje kunne fått snakket bare vi som er i ekspertgruppen, litt mer uten de voksne til stede helt i begynnelsen. Det er jo ting som språket. Ubevisst får man litt den vekten på at du må snakke veldig saklig, når du møter nye voksne. Nå har jeg ikke det lenger med dem, men helt i starten har man litt den, at du må være veldig saklig i det du sier. Så hadde vi vært alene i dette rommet i starten, så hadde vi ikke hatt den barrieren.

De tenker at det kanskje hadde vært bedre med mindre rammer i starten av prosessen.

Altså, i starten så har man jo et større behov for et fritt rom, på en måte. Altså, nå som vi har blitt godt kjent med alle som er i rommet og litt sånne ting, så er man jo ikke like redd for å si noe feil og de tingene. Men helt i begynnelsen, når man ikke helt vet hva som skal bli sagt, hva som skal bli gjort og de tingene, så er det jo på en måte, det eneste vi har jo på en måte å connecte til er jo hverandre. Så å kunne ha hatt, liksom helt i starten, et sånt fritt rom, tror jeg hadde hjulpet ganske

mye på startfasen, for jeg føler at det er først nå, de to siste gangene, at vi på en måte har klart å ytre ordentlig hva vi virkelig har lyst til å få frem.

For sterk struktur og spørsmål, gjør at man kan gå glipp av noe. De lurer på om rammene og spørsmålene i starten førte til at de har blitt for opptatt av å svare på det de blir spurt om. Hvis de hadde vært mer alene i starten hadde det kanskje blitt mer fokus på:

...hva ønsker vi å få fram i rapporten, overfor hva vi tror de ønsker å få inn i denne rapporten? Jeg tror det hadde vært den største forskjellen. Da hadde vi fokusert litt mer på oss enn de.

Ja, det kanskje legger en liten bremse på, ikke stor, for de er veldig optimistiske og hyggelige. De er veldig sånn; - Ja dere må få fram det dere vil si. Men ubevisst er det en sånn, de er lederne her, og vi er de underdanige, på en måte.

Kanskje hadde en åpnere start uten for mange spørsmål, også ført til at prosessen hadde gått raskere.

Hvis vi hadde fått bare være i gruppen i fred, så hadde det kanskje blitt litt mer sånn, hva tenker vi? Ikke de, men hva tenker vi? Hva er viktig for oss? At vi, typisk hvis vi hadde fått de spørsmålene, så kunne vi sittet og snakket om de. Og lagt oss en mening over hva det er vi ønsker å få fram i denne rapporten. For det hadde blitt litt sånn, jeg tenker litt dette, og jeg tenker litt sånn, og jeg tenker litt det her. Og så blir det på en måte veldig sånn, det tar veldig lang tid, og veldig mye som skal snakkes igjennom. Kanskje hadde det vært lettere å snakke igjennom på litt mindre tid, hvis det hadde vært litt mer sånn at vi fikk være en gruppe alene.

De mener at det kanskje ikke nødvendigvis ville ført til at det kom frem noe annet samlet sett, fordi de opplever at de har blitt friere mot slutten.

5.4.Om å bli hørt, håndtere uenighet og komme til enighet

Deltakerne sier at de har hatt ulike opplevelser knyttet til skolefravær, men samtidig mange like erfaringer. De gir også uttrykk for at det har gått greit å bli enige om det som står i rapporten.

Altså, vi alle har jo forskjellige opplevelser, så det er jo forskjellig alt på en måte. Men personlig føler jeg at mye har vært enigheter. Men jeg føler i hvert fall at jeg har rommet til å komme med en annen mening enn det dere måtte komme med. Selv om jeg ikke har gjort det på en måte, men det er jo bare fordi jeg har kjent meg igjen. Men jeg har absolutt følt at hadde jeg hatt noe annerledes å si, så hadde jeg sagt det. Jeg har følt at jeg har vært trygg nok til å kunne komme med motsetninger hvis jeg hadde hatt det. Jeg har ikke hatt så mye av det her, for vi startet som en gruppe som var litt usikkert, og så har det bare blitt mer og mer sånn at vi er alle veldig enige.

De gir uttrykk for at de har lyttet til hverandre og bygd på og utfyllt hverandres erfaringer. På spørsmål om de opplever at de har skiftet mening, eller fått noen nye syn på noen ting, svarer en

Kanskje egentlig mer bare at hvis du har en tanke på noe, og så hører du en annen persons mening som er litt inne på samme tema, så egentlig bare utvikler det, eller ekspanderer din mening og tanke. At i stedet for å endre på den, så er det kanskje mer sånn det utfyller litt mer. Du får liksom, ok, dette mente jeg også, og det du sa passer også veldig fint inn i det jeg tenkte og mente.

Jeg føler også at vi bare har lært å bygge på hverandre, og ikke minst relatere til hverandre, ovenfor at man på en måte stiller noe mot hverandre.

De har en opplevelse av at alles meninger og erfaringer har vært viktige:

Alle har jo sin egen historie, så for noen er jo det rådet viktig, og for andre er det rådet viktig. Så det var veldig viktig for oss at alle rådene var like viktige.

Samtidig peker en av deltakerne på at det kan være en fare for at de som snakker mest er det som blir mest hørt, og at noen trenger litt mer tid til å tenke. Deltakerne forteller at alle innspill ble skrevet ned, og så hadde de samtaler om hva som skulle prioriteres av tema. Det generelle inntrykket er at deltakerne kjenne seg igjen i det som står i rapporten. Samtidig måtte det gjøres prioriteringer.

En av deltakerne gir to eksempler på ting hun hadde andre tanker om enn de andre. Dette ble skrevet ned, men «fikk ikke en sånn stor synsvinkel». Dette bekreftes av en annen som sier at det var det de hadde snakket mest om som kanskje var det de syntes var viktigst, og som ble skrevet mest om i rapporten.

5.5 Hva opplever de unge å sitte igjen med etter deltakelsen?

Ungdommene synes at det har vært fint å høre de andres opplevelser og perspektiver. En sier at dette har bidratt til at hun ikke føler seg så alene i det, og at det er godt å vite at det er flere. De opplever alle at de har fått mer kunnskap og større forståelse, eller et større synspunkt, som en kaller det.

Min historie som en 19-åring er jo veldig forskjellig fra det en 14-åring er. Så det å se både fra ungdomsskole og videregående, det var veldig nyttig. For jeg har jo på en måte kunnskap om det jeg har vært gjennom. Så det å kjenne seg igjen i ting hos andre, men som samtidig er litt annerledes fra deres synspunkt, så lærer jeg automatisk veldig mye mer om akkurat det.

En sier at det har vært fint å få høre om hva som gjøres for å hjelpe barn og unge som strever. En satte pris på å få samlet sine tanker om skolefravær og snakke om løsninger. En sier at kunnskapen gjør at hun kan være en støtteperson for andre.

På telefonintervjuet med to av deltakerne (etter møtet med departementet) gir begge utfyllende svar på hva de ville gjort hvis de fikk bestemme. Sammenstilt med det de sier om hva de sitter igjen med, kan en tolkning være at deltakelsen har bidratt til å styrke meningsdannelse og derigjennom forutsetninger for medvirkning og deltakelse.

5.6 Anonymitet

Et tema som ble diskutert i arbeidsgruppa handlet om ungdommene skulle ha sitt navn på rapporten, og om de skulle delta offentlig i presentasjon av rapporten. Dette spørsmålet kom de også inn på i gruppesamtalen som forskeren hadde med dem etter et gruppemøte, der en av de sa:

På akkurat sånne her temaer så synes jeg at det hadde vært viktig på en måte å ha et navn. Og liksom vise at dette er noe jeg står for, og noe jeg jobber for. Og det kan du se her. En ting er jo at hvis det er anonymt, så er det jo liksom vanskelig å danne seg et bilde på en måte. Men hvis det står et navn, så er det litt sånn, - Oh my god, det er en ekte person. Det er faktisk dette mennesket her, eller disse menneskene har faktisk vært med og mener disse tingene. Da er det på en måte kanskje litt mer sånn, ok det er reelt. Jeg vet ikke om det gjør det litt mer sånn, jeg vil i hvert fall at når jeg leser noe og det står anonymt, så er det på en måte litt mer sånn, oi, hvem kan det nå prøve å være? Og det setter seg kanskje ikke like godt. Men hvis det faktisk står denne personen

mener det, så er det liksom, oi, denne personen mener det her, hvis det gir mening. Skulle kunne valgt det selv. Jeg skulle gjerne hatt navnet mitt i den rapporten jeg.

På spørsmål om hvilke tanker de har om Barneombudets begrunnelser for hvorfor de ønsker at ungdommene skal være anonyme, knytter de dette til spørsmålet om rekruttering, beskyttelse og personvern. En forteller:

Det er vel for å få flere til å ville være med. At det skal være sånn, ok, du kan være anonym 110 prosent, du kan være med og få alle godene ved å være med, men det er ingen som trenger å vite at du har vært med. Og det er kanskje noen som synes det er skummelt da, og på en måte skulle være ute i verden med dette da. Jeg tror også det handler om skjerming overfor unge. Og at Barneombudet, uansett hvem det er som har en type forsøk, at de ikke vil ha et ansvar. For det finnes jo kritikere overalt og du vil alltid møte på en kritiker, hvis du legger ut en rapport. Så det er behovet for å skjerme unge for hard kritikk da, som man på en måte må regne med at kommer. Ja, selvfølgelig hvis det er en 13-åring som du skal være med, og at navnet står i en rapport som handler om BUP eller skolefravær, eller noe som handler om systemet da. Så kan det bli litt tabu da. Oi dette barnet her har vært i systemet. Dette her er noe barnet har vært med på å si, og at det skal være ute for resten av det barnets liv. Det kan jo ha negative sider.

5.7 Oppsummering av ungdommenes erfaringer

Hovedinntrykket er at de unge opplever at ekspertgruppen har fungert som en arena der de har fått hjelp til å sette ord på og uttrykke sine opplevelser og erfaringer. Det synes som at gruppeprosessen har bidratt til meningsdannelse og større forståelse og innsikt i temaet skolefravær. De gir opplever at de har blitt lyttet til og har forventninger om at deres bidrag skal få innflytelse.

Ungdommene peker på utfordringer knyttet til balansen mellom det å skape et trygt og samtidig fritt rom for deltakelse, der de blant annet beskriver hvordan maktforholdet mellom voksne og ungdommer påvirker dialogen. Videre stiller de spørsmål ved Barneombudets praktisering av anonymisering, samtidig som de viser en forståelse av ulike hensyn som må tas.

6.0 Barneombudets medvirkningsarbeid sett i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiv.

I dette kapittelet beskrives Barneombudets medvirkningsarbeid i lys av formål, begrunnelse og teoretiske perspektiver. Først omtales og drøftes de begrepene, modellene og de teoretiske perspektivene som ledere og medarbeidere bruker i sin omtale av medvirkningsarbeidet, for deretter å redegjøre for hvordan de snakker om formål og begrunnelser for barns medvirkning. Dette drøftes i lys av Barneombudets mandat, og fordeler og ulemper med de to rapportformene.

6.1 Aktørenes begreper, modeller og teoretiske perspektiver,

Beslutninger om barns medvirkning utformes i en avveining mellom ulike spørsmål: *Hva slags perspektiver, begreper, modeller og konsepter medvirkningen bygger på, hvordan man konseptualiserer og begrunner hvorfor barn (bør) medvirke og hvordan de (kan) medvirke* (Skauge, Storhaug & Marthinsen, 2021)

Eksperbegrepet fremstår som et sentralt begrep hos noen av medarbeiderne. I medvirkningshåndboka kan vi lese følgende beskrivelse av barn som eksperter:

Vi bruker betegnelsen «unge eksperter», når vi snakker om barn og unge som gir oss råd. Det er barn og unge selv som er eksperter på å være barn og unge. Samtidig er det voksne som tar beslutninger for dem. Derfor er det lett at voksne overser både små og store detaljer når de utformer lover, tilbud eller praksis. Det gjelder spesielt i tilbudet til barn og unge i utsatte situasjoner. Vi lytter til barn og unge for at deres meninger og erfaringer skal komme frem når myndighetene tar beslutninger som angår den aktuelle gruppen. Ekspertenes oppgave er først og fremst å gi Barneombudet råd om hva vi kan anbefale, men de kan også bidra med sine anbefalinger ut over vårt arbeid. Målet er at samfunnet bedre kan hjelpe barn og unge i en tilsvarende situasjon. Barneombudet erfarer at rådene fra ekspertene ofte er enkle og lett gjennomførbare. Informasjon fra barn og unge kan rett og slett være til stor hjelp for kommuner og andre offentlige myndigheter som skal tilby tjenester til barn (Barneombudet, 2021, s 6)

I intervju og samtaler utfyller medarbeidere:

Det [ekspertbegrepet] var et begrep vi brukte i medvirkningshåndsboka, og som het ekspertboka før. Så det er jo på en måte den som er definisjonen, at barn og unge er eksperter på å gi fra seg erfaringer i sitt eget liv.

Hva er så barna eksperter på? En annen medarbeider sier:

For meg så handler det mye om at det er de som har eierskap til sine opplevelser, og de må få lov til å være det og bringe det inn, og det knytter til det å være ekspert da. Og så sier vi ikke at man er eksperter på alt, men du er ekspert på det som handler om deg da, og dine opplevelser. Jeg er enig i at barn og unge er eksperter, og vi skal kalle dem eksperter. ... Men jeg tror ikke det gjør noe med mine holdninger til barn og unge, eller hvordan jeg er i de medvirkningsprosessene.

En medarbeider snakker om ekspert-begrepet i lys av proff-begrepet som Forandringsfabrikken bruker.

Jeg tenker litt at de [Forandringsfabrikken] har samme bakgrunn, på en måte. Litt samme holdning til at barna er eksperter på et tema. De har en kompetanse, det er kanskje det det ligger i. De har

kunnskap og en kompetanse om det vi trenger å vite noe om. Også omsettes det til ord som ekspert og proff.

En medarbeider snakker om hvordan ekspertbegrepet kan være problematisk i rekrutteringsarbeidet:

Da passer ikke den og den. Kunne vi sagt at vi samle en gruppe ungdommer. Det er ille hvis vi voksne skal slutte å kalle dem eksperter, fordi de voksne ikke klarer å se dem som det. Vi legger ulike ting i begrepene. De som arbeider slik, har innarbeidet begrepene, men for eksempel en lærer i skolen har ikke det. Vi kan ikke bare sende informasjon. Vi må forklare. Derfor må vi rekruttere gjennom noen vi kjenner. Kanskje må vi være enda tydelig på: Vår erfaring er at mange ikke blir spurt fordi... vi oppfordrer dere til å la barna til stilling til det selv.

Her kan vi se hvordan det i Medvirkningshåndboka og i de ulike medarbeideres utsagn brukes ulike formuleringer om barns bidrag som eksperter, ved at de bidrar med *erfaringer, meninger, opplevelser, kompetanse og/ eller kunnskap*. Det fremstår ikke som at Barneombudet, utover bruken av ekspertbegrepet, har en avklart begrepsbruk på dette området. Om man går til teoretiske perspektiver og forskningslitteraturen er alle begrepene som brukes i spill, og kan ha ulik betydning, der for eksempel troverdigheten til en mening kan styrkes dersom den underbygges med eksempler i form av opplevelser eller erfaringer. Der kan man også finne begrepene barns stemme og barns perspektiv, som er et ideal der man søker å få tak i hvordan verden oppleves av barns ståsted.

I dokumenter, intervjuer og observasjon av samtaler, formidles få teoretiske perspektiver. Ett unntak er henvisninger til Harts teoretiserte modell utviklet fra Arnsteins medvirkningstrapp (Hart, 1992 i Barneombudet, 2021) og i intervju og samtaler med medarbeidere.

Prinsipper utledet av Barnekonvensjonen og juridiske perspektiver fremstår som grunnleggende hos både medarbeidere og ledere:

Jeg synes vi kanskje har på kontoret fra et sånt juridisk perspektiv, om hva det er vi ønsker å formidle. I forhold til det juridiske oppfatter jeg at vi er veldig gode på det, og vi kan gjengi veldig fint hva som står i barnekonvensjonens generelle kommentarer, knyttet til hvordan dette skal gjøres, men vi har ikke kompetanse til å faktisk gjøre det.

I arbeidet med ekspertgruppa, var FNs (2009) generelle kommentar til artikkel 12 førende for etiske vurderinger i oppstarten av prosjektet. (Se mer utfyllende om dette under punkt 7.1.1)

Ut over dette fremstår Barneombudets og medarbeideres erfaringer som en sentral referanseramme for måten medvirkningsarbeidet utføres.

6.2 Aktørenes formål og begrunnelser for barns medvirkning hos Barneombudet?

Vurderingen av beste praksis må stå i forhold til hva som er **formålet** med medvirkningen og hva slags begrunnelser som ligger bak. Formålet med barns deltakelse kan være rettet mot ulike målgrupper: Barn unge (individuell eller kollektivt), virksomheten selv eller samfunnsnivå (Shamrova & Cummins, 2017). Medvirkningsarbeidet kan også ha formålet som kan sees i lys av ulike nivå- modeller, som beskriver ulike nivåer på deltakelsen/ medvirkningen (Shier, 2001):

1. barnet blir lyttet til;
2. barn får støtte i å uttrykke sine synspunkter;

3. barns synspunkter tas i betraktning;
4. barn er involvert i beslutningsprosesser; og
5. barn har makt over og ansvar for beslutningstaking.

De to første nivåene gir ingen garanti for at barnets syn vil bli tatt i betraktning eller påvirker beslutningsprosessene, og ansees ikke å være i samsvar med det minimum som kreves av barnekonvensjonen artikkel 12.

	Ekspertmøter	Ekspertgrupper
Barnet blir lyttet til	Direkte internt og indirekte gjennom at det barna sier blir formidlet eksternt	Direkte internt og indirekte gjennom at det barna sier blir formidlet eksternt
Barn får støtte i å uttrykke sine synspunkter	Gjennom tilrettelagte samtaler i trygge omgivelser	Gjennom meningsskapende dialoger over tid i trygge omgivelser
Barns synspunkter tas i betraktning	Blir vurdert av et sammen med andre kunnskapskilder	Blir kommunisert som en selvstendig kunnskapskilde
Barn er involvert i beslutningsprosesser	Nei	Barn er involvert i å beslutte hva som skal kommuniseres og hvilke anbefalinger som skal gis
Barn har makt over og ansvar for beslutningstaking.	Nei	Nei

Dette synliggjør et spørsmål om hva slags ambisjoner som ligger bak ekspertmøter og ekspertgrupper, og hvilke målgrupper er formålet for medvirkningen rettet mot? Er intensjonen å innhente kunnskap om barns perspektiver for å opplyse Barneombudet i sitt arbeid, og/ eller produsere og formidle barns perspektiver til samfunnet for øvrig?

6.2.1 Forståelser av formålet med barns medvirkning

Alle jeg har snakket med uttrykker en grunnleggende forståelse av barns medvirkning begrunnet ut fra et *rettighetsperspektiv*. Videre uttrykker de på ulike måter en grunnleggende innsikt som handler om at det er viktig å snakke med barn for å kunne vite hvordan man kan møte barn og gi best mulig tjenester, både på individ og gruppenivå. En sier:

Så betydningen av å snakke med dem, er at vi ikke alltid vet hva som er best, og hva som er nyttig for den enkelte.

Og det har jeg brukt som et eksempel når jeg reiser rundt og holder foredrag om barnets bestevurderinger, og at det innebærer at du også må lytte til de du skal regulere. Altså, hvordan skal du regulere atferdene til noen? Da må du i hvert fall spørre dem om hva påvirker dem ... Vi risikerer å bruke penger helt feil, eller treffe helt feil med tiltakene, hvis vi ikke lytter til de vi skal prøve å regulere atferdene til.

Det er jo fordi de har unik informasjon om seg og sin situasjon, og hva de tenker skal til for at det skal bli bedre. Det har stor verdi. De har annen informasjon enn det vi får fra fagfolk, forskere, myndighetspersoner og interesseorganisasjoner. De har en viktig stemme for oss å ha med, og gir verdifull informasjon. I de prosessene jeg har vært med i, kommer det opp ting som er superviktige for oss å løfte videre.

Alle medarbeiderne beskriver dette som en givende og meningsfull del av jobben. En beskriver dette som en aktivitet som er i samsvar med Barneombudets oppdrag, og som noe av det man må være oppdatert på som fagansvarlig for et tematisk område:

Men når jeg snakker om verdien for oss, så synes jeg personlig at det er noe av det mest givende jeg gjør. Det er jo det vi jobber for. Så det å faktisk ha muligheten til å ha kontakt, og bli inspirert, og få diskutere. Så det er veldig egenverdi for det, og jeg tror det er veldig egenverdi for alle ansatte som jobber med et område, og en fordel i forhold til barneområdet sitt, og være oppdatert på hva man egentlig jobber med.

Man kan i materialet identifisere **ulike forståelser av formål og begrunnelser** for hvorfor det er viktig for Barneombudet å snakke med barn, som handler om medvirkningsarbeid som kunnskapsgrunnlag, kunnskapsbidrag, kompetanseutviklende, troverdighet og viktigheten av å være eksemplarisk.

En begrunnelse handler om at medvirkningsarbeidet gir Barneombudet et **kunnskapsgrunnlag** som informerer Barneombudet i deres arbeid med å uttale seg og gi råd. Det handler om å utvikle forståelse av hva Barneombudet jobber med.

En betydning er jo bare hvor viktig det er for oss, og hvor mye det gir til oss som jobber her ... at vi forstår hva det er vi jobber med.

Det å høre fortellingen fra dem det gjelder. Det gir jo en helt annen dypt opp virkelighetsforståelse av den politikken man jobber med.

Du får en helt annen innblikk, selv om du klarer å skjønne at noe ikke er representativt, men du får et annet når du kjenner det på kroppen når de som sitter mot deg og forteller hva dette har gjort med deg, så får du en helt annen forståelse.

Kunnskapsgrunnlaget handler for det første om hva barn mer konkret sier om et tema:

Vi skal påvirke beslutningstakere. Vi trenger også eksempler. Det er nyttig for oss at vi selv har lyttet til det, kanskje til og med sett det. Vi bruker det som eksempel når vi skal presentere det for en statsråd eller hvem det skal være. Hva som er utfordringen i dag.

Videre gir det en mer *forståelsesbasert innsikt i barns perspektiv*:

Selv om du klarer å skjønne at noe ikke er representativt, får du et helt annet innblikk, når du kjenner det på kroppen når de som sitter mot deg og forteller hva dette har gjort med deg. Da får du en helt annen forståelse.

Selvfølgelig er ikke det representativt, det er ikke noe av det vi gjør, men du får det inn på kroppen på en måte. Og det er et viktig poeng i seg selv.

Kunnskapsgrunnlaget inngår som en del av det *samlede kunnskapsgrunnlaget* Barneombudet bruker for å uttale seg og gi råd.

Vi trenger det for å ha et godt kunnskapsgrunnlag. Da kommer dette med representasjon, og de mer formelle tingene inn selvfølgelig. Så det å ha en ekspertgruppe betyr ikke at den skal forme alt vi kan si om skolefravær. Og noen ganger så vil vi ha så mye kunnskap fra barn, og trenger ikke gjøre det for å få et bedre kunnskapsgrunnlag. Men kanskje vi trenger det vi som jobber der likevel for å skjønne hvordan det er? ... For at vi skal være en påvirker, så trenger vi å vite; Hva synes barn om forslagene til Udir? Det er den egentlige medvirkningsideen, at du er med å diskutere forskning og løsninger og ting med barn og unge, og ikke bare konsulterer om enkelte temaer. Og da må man ha ... den direkte medvirkningen uavhengig av hvor bredt kunnskapsgrunnlaget er.

En annen begrunnelse handler om en forståelse av at rapporter som formidler barns erfaringer er et selvstendig **kunnskapsbidrag**; Både den mer direkte kunnskapen som faktisk formidles, og det mer indirekte kunnskapen som handler om betydningen av å lytte til barn. Begge disse

aspektene kommer til uttrykk her i denne refleksjonen fra en medarbeider rundt skolefraværsrapporten:

Ting blir tydeliggjort i en større grad, enn det man kanskje kunne klart uten den rapporten. Og særlig det med fleksibilitet. Hvor viktig skreddersøm er. ... Det er noe med styrken i hvilket tiltak som faktisk trengs. At man ikke bare skal fortsette å gjøre ting som ikke virker. Men at man i større grad må la barn og unge medvirke for å komme seg et steg videre. Det er jo grunnleggende fra vårt ståsted. Men også hvordan kan fleksibiliteten i langt større grad se ut? Hva skal til for at man får det til? Det tenker jeg vi er viktige premissleverandører på. I kraft av at eleven stemmen har sagt noe om det.

Noen av medarbeiderne opplever at arbeidet er viktig fordi de er **kompetansebyggende** og gir medarbeiderne en kompetanse som er viktig når de skal undervise andre.

Flere trekker frem at medvirkningsprosessene er viktig for Barneombudets **troverdighet og legitimitet**.

Jeg tenker også at det gir en viss tyngde, når vi kan si at vi har snakket med barn. Vi kan sikkert bli bedre på å innhente informasjon som ligger der. Men noen må også ha en følelse med hvordan verden der ute ser ut ... Det mener jeg gir slagkraft når vi tar med dette til departementet eller hva det er vi skal påvirke. Jeg tenker det er en fare for at vi blir for fjerne fra tjenestene og fra barna der ute også.

Hvis vi snakker om barnekonvensjon, barns rett til å bli hørt og barns rett til medvirkning, uten at vi skulle snakke med barn og unge selv. Det synes jeg ville ha vært noe å stille spørsmål ved, hvis vi ikke selv skulle gjøre det.

Jeg tenker også at det gir en viss tyngde, når vi kan si at vi har snakket med barn, og jeg er helt enig vi kan sikkert bli bedre på å innhente informasjon som ligger der. Men noen må også ha en følelse med hvordan verden der ute ser ut. Jeg tenker at det er at vi kan identifisere oss med en problembeskrivelse, så vi kan lese i rapporter og faktisk høre om det er folk i tjenestene eller barn som sier det. Det mener jeg gir slagkraft når vi tar med dette til departementet eller hva det er vi skal påvirke. Jeg tenker det er en fare for at vi blir for fjernet fra tjenestene og fra barna der ute også. Vi skal kunne sitte og formidle kunnskap som finnes.

Det å være troverdig handler blant annet om å kunne fremstå og vise frem en **eksemplarisk praksis**, som handler om å formidle betydningen av å snakke med barn og unge, og hvordan man kan sikre god medvirkning.

Jeg har jo hatt noen foredrag hvor jeg har snakket om barns rett til medvirkning. Bare for å ta det som et eksempel. Da er det fint å vise hvordan vi jobber med medvirkning, og hvordan man kan gjøre det på ulike måter. Hvordan sikre god medvirkning? ... Jeg vil jo mene at det gir en annen dybde i at vi snakker om barns rett til medvirkning. Det vil jeg anta faktisk er ganske betydningsfullt.

Og så tenker jeg at det forbilledlige, at vi skal løfte fram barn og unges rettigheter, det er en helt grunnleggende rettighet de har. Så vi har ikke bare en forpliktelse, men vi har en ekstra sterk moralsk forpliktelse, som vi må være gode på, eller gjøre det. Og vi kan ikke si at andre skal gjøre det, hvis ikke vi gjør det selv. Vi bør i hvert fall være gode. Vi skal ikke kunne alt om pedagogikk, for å be folk ha god pedagogikk i skolen, det er ikke sånn. Men vi skal gjøre det vi både er forpliktet til, men også det som vi sier bidrar til god oppvekst, og til gode avgjørelser.

Noen av medarbeiderne beskriver medvirkningsarbeidet som viktig fordi de mener at barns kunnskap vil styrke Barneombudets **påvirkningskraft**:

Den statusen vi har som et Barneombud, vi har en lov som sier at Norge skal ha et Barneombud og vi forvalter det som står der, og det har et mandat i lovverket. Det vi gjør også er en presumsjon for at er det bra og riktig.

Når vi har laget noe, så er det veldig betydningsfullt. Da hører de [departementet] veldig på det.

Det er veldig viktig at vi bruker det for å tydeliggjøre våre standpunkt og meninger og krav til myndighetene. Med barn og unges stemme i sekken.

Et annet formål som uttrykkes handler om **verdien det har for de unge**:

Og så er det den egenverdien det har for barn og unge. ... For eksempel den jenta som kommer ut og sier: - Nå kan jeg klare alt! Og det er en som har vært sykemeldt fra skolen i år.

Den der gruppebaserte prosessen fra at du har noen som har en utfordring, som for det første i utgangspunkt er ganske vanskelig. At de kanskje kjenner på utenforskap, og der det å komme sammen andre som har en lik erfaring gir veldig mestring. Bare det i seg selv kan ha en egenverdi. Det å komme sammen med andre og dele erfaringer.

Begrunnelser for hvorfor det er viktig for Barneombudet å snakke med barn kan oppsummeres på følgende måter. Barns medvirkning er viktig for Barneombudet fordi det

- er en rettighet som barn har
- ligger til Barneombudets mandat å ha kunnskap om barns perspektiver for å kunne «fremme barns interesser i samfunnet og følge med på utviklingen av barns oppvekstkår»
- er nødvendig å snakke med barn for å kunne vite hvordan man kan møte barn og gi best mulig tjenester, både på individ og gruppenivå
- gir et kunnskapsgrunnlag, herunder forståelsesbasert innsikt i barns perspektiv
- gir et kunnskapsbidrag
- er kompetanseutviklende for medarbeiderne og gjør dem bedre rustet til å veilede
- styrker Barneombudets troverdighet gjennom eksemplarisk praksis.
- det er en måte å vise/ kommunisere betydningen av barns medvirkning
- styrker Barneombudets argumentasjons- og påvirkningskraft
- fremmer barns demokratiske samfunnsdeltakelse
- har en egenverdi for barna som deltar

Vi kan her se at det er en stor bredde i begrunnelsene, og at de beveger seg langs hele medvirkningstrappa (Hart, 1992). Noen bruker begrepet spenningsfelt når de snakker om dette. Det kan handle om formål som kan stå i en spenning til hverandre, for eksempel det som av en medarbeider omtales som nytteverdien kunnskapsgrunnlaget gir og egenverdien deltakelsen har for barn. Spenningene kommer gjerne til uttrykk i ulike forståelser og prioriteringer av formål mellom ledelsen og ansatte. Dette kommer frem i konkrete saker, som tvinger frem diskusjoner.

En annen spenning er knyttet til hvor mye ressurser Barneombudet skal bruke på å snakke med barn og unge, og at omgivelsene kanskje tror at de snakker mer med barn enn det de faktisk gjør.

6.2.2 Arbeidet med barns medvirkning sett i lys av Barneombudets mandat

Hva slags funksjon barns medvirkning skal ha, hvordan Barneombudet skal arbeide med å skaffe seg kunnskap om barns perspektiver og i hvor stor grad, må sees i lys av Barneombudets mandat.

Alle de forskeren har snakket med mener at det, både ut fra rettslige og faglige hensyn, ligger til Barneombudets mandat å ha kunnskap om barns perspektiver for å kunne «*fremme barns interesser i samfunnet og følge med på utviklingen av barns oppvekstkår*» (Mandat). Spørsmålet blir her hva man legger i dette.

Svendby, Øien og Willumsen (2019) skiller mellom barnet som henholdsvis objekt eller subjekt, der **barneperspektivet** vil si at den voksne ut fra teoretiske antakelser og/eller observasjoner forsøker å sette seg i barnets sted, men like fullt betrakter barnets situasjon utenfra. **Barnets perspektiv** innebærer at barnet selv inviteres til å kommunisere om sine erfaringer og sitt liv. Kunnskap kommer frem i interaksjonen mellom barnet og den voksne (Svendby, Øien & Willumsen, 2019, s 182).

Innhenting av barneperspektivet og/ eller barnets perspektiv fremstår som en del av arbeide med å kartlegge et problemområde. Et spørsmål er i hvor stor grad Barneombudet selv må og/ eller bør innhente kunnskap om barnets perspektiv, for å kunne gjøre jobben de er satt til, eller om det er tilstrekkelig å sikre at de er informert om barns perspektiv, gjennom andre kilder. Her har Barneombudet ifølge aktørene etterspurt en mer systemrettet tilnærming til hvordan myndighetene arbeider med å innhente barns perspektiver, for eksempel gjennom kompetansesenter, forskningsstrategier og/ eller veiledninger for hvordan dette skal eller bør gjøres. Så lenge dette har vært mangelfullt, har Barneombudet vurdert det nødvendig å selv gjøre dette på enkelte områder.

Det har det vært høyt fokus på her over tid, å si at vi ikke er den institusjonen. Da måtte vi rigge oss på en helt annen måte. Og jeg tenker at hvis vi skulle tatt den rollen, da måtte vi jo vært en fler mennesker her. Og vi er jo et overvåkningsorgan. Og vi innhenter synspunkter fra barn og unge for å kunne gi de beste faglige rådene videre, og det vil vi ikke kunne klare å gjøre hvis vi ikke har lyttet til de som har skoene på, samtidig som vi ikke alltid får det representert.

Dersom Barneombudet vurderer det nødvendig å selv innhente kunnskap om barnets perspektiv, oppstår spørsmålet om hvilken funksjon det skal ha:

- 1) Som en av flere kunnskapskilder
 - a. som analyseres og vurderes sammen med andre kunnskapskilder og konkluderes med anbefalinger i en ekstern rapport, slik Barneombudet gjør i arbeidet med fagrapporter.
 - b. som analyseres og sammenstilles til internt bruk, og inngår i kunnskapsgrunnlaget som Barneombudet bruker i sitt arbeid.
- 2) Som en selvstendig kunnskapskilde som står på egne føtter, som analyseres og sammenstilles til en ekstern rapport, slik Barneombudet gjør i arbeidet med ekspertgrupper.

6.2.3 Beslutninger om medvirkningsprosesser.

Igangsettelse av medvirkningsprosesser skjer på områder som ligger i strategisk plan eller som tidsaktuelle temaer, der Barneombudet vurderer at barns perspektiver og stemmer mangler.

Det kan være litt ulikt hvor disse prosessene initieres, men starter med at fagansvarlig skriver en prosessbeskrivelse som danner grunnlag for beslutning. I denne inngår et innsiktsarbeid, som kartlegger hva som fins av kunnskap, og om det er behov for barns medvirkning og stemmer i større grad. I arbeidet med skolefravær kom det for eksempel en FAFO-rapport (Kjeøy & Lysvik,

2023) som pekte på at det var lite kunnskap om barns perspektiver. Både fraværsrapporten og fosterhjemsrapporten beskrives som rapporter som treffer den aktuelle debatten på sine felt, og som god timing. En medarbeider sier:

Vi har jo hatt dette med skolefravær på virksomhetsplanen..., [men] hvordan skal vi jobbe med det? Og så opplevde vi etter hvert at samtidig som vi tok det inn, så ble det jo mer oppmerksomhet fra departementet. Det kom plutselig en vind, hvor alle begynte å snakke om det. Departementet satte i gang tiltak og bestilte kunnskap fra direktoratet.

Igangsettelse av slike prosjekter vurderes som tidkrevende, der enkelte er spørrende til om dette ligger til Barneombudets oppgaver, mens andre argumenterer for nytten og viktigheten av at ombudet innhenter denne kunnskapen selv. En medarbeider sier:

Jeg måtte liksom overbevise det litt, fordi at det er jo flere her på kontoret som ikke har vært så fan av disse typer prosjektene, og har tenkt at Barneombudet vel så godt kan hente inn forskning og kunnskap på det som ligger der.

6.2.4 Styrker og svakheter med ekspertmøter og ekspertgrupper

I kapittel 4 i denne rapporten kan du lese om hvordan Medvirkningshåndboka beskriver ekspertmøter og ekspertgrupper. Ekspertmøter munner ut i en fagrapport, mens ekspertgruppe munner ut i det som omtales som en ekspertgrupperapport eller ungdomsrapport.

I en fagrapport er det mer sånn at vi har vurdert opp mot annen kunnskap, og vi formulerer våre anbefalinger som er knyttet direkte til myndigheten, hvor vi jobber aktivt med oppfølging av de anbefalingene. Mens i en ungdomsrapport vil det være mer sånn at vi jobber mer aktivt med å løfte frem den stemmen. ... I en fagrapport så sier vi for eksempel at vi har gjort et prosjekt om barn på barnevernsinstitusjoner, der vi anbefaler at myndigheten gjør sånn og sånn. Det tenker jeg er en ganske stor forskjell.

En annen forskjell handler om hvem som er eier av rapporten, og hvordan Barneombudet skal forholde seg til det barn og unge sier. En utfordring knyttet til ekspertgrupper handler om hvordan de skal rapportere og kommunisere kontroversielle utsagn fra barn og unge. Når aktørene snakker om dette, nevner flere et eksempel fra et tidligere arbeid med en fagrapport om livet på barnevernsinstitusjon, der ungdommene hadde sagt at de foretrakk voksne uten utdanning. Skulle da Barneombudet formidle dette slik det var sagt, og i så fall med eller uten kommentarer. I dette tilfellet valgte man å formidle barnas stemmer, men knytte til en fortolkning om hva uttalelsen kunne handle om: Et ønske om voksne som hadde tid og gav god omsorg.

Det vil jo ikke være sånn at vi nødvendigvis som Barneombud skal gå ut og mene akkurat det samme i våre innspill til myndighetene. Man kan alltid bruke det som utgangspunkt. At man må begynne å lytte mer til barn og unge. Man må sørge for at de får medvirke i mange av de samlingene. Vi underbygger hvor mange gode innspill barn og unge har knyttet til en problematikk man står og stanger i. Og man ikke klarer å få bukt med. Det er grunnleggende at vi bruker det uten noe.

I ekspertgrupperapporter er det viktig å kommunisere at dette er barnas råd. For noen av aktørene vurderes ekspertmøter som best egnet sett i lys av ombudets mandat, men blir i noen tilfeller valgt bort fordi de vurderes som en ressurskrevende form.

Hvordan vurderer aktørene styrker og svakheter med ekspertmøter og ekspertgrupper?

En ekspertgrupperapport, det er jo egentlig bare at vi samler de, og så lar vi de få lov å snakke. Og så skriver vi ned det de har snakket om, og så er det det det er. Dette er på en måte ikke noe vi legger oss bort, eller skriver noen forklarende tekst. Her skriver jo ikke engang et forord. Vi lar bare dette være de ungdommene som har vært, sin innstilling.

Ekspertgruppe blir noen ganger valgt når Barneombudet vurderer at det er et område der det behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget ved å løfte frem barnestemmene.

Her opplevde jeg at vi som Barneombudet skulle snakke med en gruppe barn som ikke så ofte blir hørt og i en tematikk som er veldig aktuell, men som er mye aktuell. Og at vi var opptatt av, i hvert fall fra fagsiden, at her er det viktig at vi løfter frem noen barnestemmer, fordi forskningen er jo også litt sånn ulik. Og at det kan være vår rolle i det. At i stedet for at vi skal lage en fagrapport, så skulle vi være de som løfter frem barnestemmene, og at vi ønsker å få disse barna i tale på hvordan de opplever utfordringene. Og at det skulle være en rapport som skulle være ungdommens rapport, med ungdommens anbefalinger og erfaringer, og ikke en fagrapport fra Barneombudet. Så litt rammer med at det skulle være en gruppe, og at det skulle være over høstens periode, eller sånn type ting, men ellers vet jeg ikke. Jeg har ikke vært så innover i det.

Når vi går inn og løfter barnestemmen, så er det først for å sikre at kunnskapstrekanten er litt bedre balansert. Der har vi en rolle. Og så er det jo noe med å få fokus på de erfaringene, så de også blir en del av kunnskapen når man skal fatte beslutninger, og at vi kan løfte frem det. Når vi har hatt prosjekter med barn og unge før, og særlig hvor det bare er barna som prater, at ikke vi har gjort en fagrapport, så er det jo veldig mye å løfte frem den stemmen i debatten, at det er det vi bruker det til.

Bruk av ekspertgruppe vurderes å ha sin styrke i at meningsdannelse kan være en prosess som tar tid, og det at det gir de unge en større mulighet for å være delaktige.

Det er en helt spesiell medvirkningsform som gjør det mulig for barn og unge å være mye mer delaktige og i en prosess.

Og det kan være noe av styrken med en ekspertgruppe, at da får man tid til å gi dem litt ferdigheter, kunnskap, opplæring i lovverk og systemet, gi dem tid til å stille spørsmål og tid til å ta den prosessen.

Mange av de tingene som de [ekspertgruppa] kommer fram til, det er jo ikke noe at de kommer ferdig med i et en-til-en-møte. ... Jeg har jo sett hvordan de tankene ofte kommer etter at de har snakket sammen, og tenkt og vært sammen over tid. Det gir litt eierskap til det. At de får tid, prosess, idéer, og mål med møter. Det går også an når vi har en-til-en-møter. Der vil det være sånn at vi får en masse informasjon, og så basert på det, kan vi danne oss en mening, og analysere litt, og så får det kanskje lager vi noen egne anbefalinger. Men i en sånn gruppe så har man mulighet til å komme tilbake. Man setter seg ned, og så går det en uke, og så kan vi bearbeide litt, og de kan det. Og man kan ta opp spørsmål og ting. Men noen ganger er det nok sånn både og. Det er forskjellig fra ungdom til ungdom. Noen har veldig mye fra første gang man snakker med dem. Og for noen kan det også være sånn, at mye av det de sitter inne med, kommer ikke fram i en ekspertgruppe, fordi det handler om at man ikke er like. Så det er liksom fordeler og ulemper.

6.3 Oppsummering av medvirkningsarbeidet sett i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiver

Det å ha kunnskap om barns perspektiv og samtale med barn fremstår som et tydelig artikulert ideal for Barneombudets medvirkningsarbeid, synes å bygge på en omforent, forståelse av barn som eksperter på eget liv. Samtidig fremstår begrepsbruken rundt hva barns perspektiv handler

om som tvetydig, gjennom bruken av begreper som erfaringer, meninger, opplevelser, kompetanse og/ eller kunnskap.

Kartleggingen viser en stor bredde i begrunnelser for hvorfor barns medvirkning er viktig for Barneombudet, som sprer seg langs hele medvirkningstrappa (Hart, 1992). Enkelte av formålene synes å utfylle hverandre, mens andre synes å stå i en spenning til hverandre. Et eksempel er spenningen mellom å sette søkelys på nytteverdien barns medvirkning har for å styrke ombudets kunnskapsgrunnlag og egenverdien deltakelsen har for barn som samfunnsborgere. Spenningene kommer gjerne til uttrykk i ulike forståelser og prioriteringer av formål mellom ledelsen og ansatte. Dette kommer frem i konkrete saker, som tvinger frem gjentakende diskusjoner.

Dette synliggjør et spørsmål om hva slags ambisjoner som ligger bak ekspertmøter og ekspertgrupper, og hvilke målgrupper formålet for medvirkningen er rettet mot. Er intensjonen å innhente kunnskap om barns perspektiver for å opplyse Barneombudet i sitt arbeid, og/ eller produsere og formidle barns perspektiver til samfunnet for øvrig? Et spørsmål som kartleggingen aktualiserer er om Barneombudet selv skal innhente barns perspektiv, eller initiere dette hos eksterne parter. Aktørene argumenterer for at dette til en viss grad er nødvendig for å kunne oppfylle mandatet og oppdraget. Dersom Barneombudet vurderer det nødvendig å selv innhente kunnskap om barneperspektiv, oppstår spørsmålet om hvilken funksjon det skal ha; som en av flere kunnskapskilder, eller som en selvstendig kunnskapskilde som står på egne føtter.

7.0 Hvordan ivaretas allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser

Forskeren er bedt om å vurdere om rutiner og praksisen er i tråd med beste praksis og om barn og unges synspunkt og innspill presenteres på en god måte. Selv om Barneombudet fremhever at det de driver med ikke er forskning, har arbeidet med ekspertmøter og ekspertgrupper mange likhetstrekk med forskningsprosesser. Det ansees derfor som hensiktsmessig å vurdere arbeidsprosessen ut fra allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser. Basert på disse er følgende spørsmål lagt til grunn for fremstillingen og vurderingene i dette kapittelet:

- Ivaretagelse av etiske hensyn, særlig med tanke på barn som sårbare og på samme tid kompetente
- Gjennomsiktighet i fremgangsmåte og tolkningsprosess og mulighet for å etterprøve funn
- Et tydelig samsvar mellom datagrunnlaget og fremstillingen av konklusjoner
- At barnas egne stemmer formidles mest mulig fritt for tolkning og at meningsmangfold synliggjøres
- Kvalitetssikring ved kritisk refleksjon og kollegial vurdering
- Informert samtykke, personvern og anonymitet

Dette danner grunnlag for en fremstilling og drøfting av hvordan etiske, relasjonelle og metodiske spørsmål og prinsipper ivaretas i prosessen. Selv om disse henger nøye sammen, presenteres de hver for seg, selv om dette kan være et kunstig skille. For eksempel er spørsmål om personvern og anonymitet både et etisk og metodisk spørsmål. De etiske og relasjonelle spørsmålene behandles samlet for de to prosessene med ekspertgruppe og ekspertmøte. Deretter behandles metodiske spørsmål knyttet til arbeidet med hver av dem.

7.1 Hvordan ivaretas etiske og relasjonelle spørsmål i prosessen?

7.1.1 Hvordan ivaretas etiske spørsmål?

Ethical Research Involving Children (ERIC) er det internasjonale knutepunktet for å fremme kunnskapsbasert etisk veiledning for forskning som involverer barn og unge. Tilnærmingen gjenspeiler et engasjement for barns rettigheter, relasjonens rolle og behovet for forskerrefleksivitet for å fremme etisk forskning (Powell, Graham & Truscott, 2016; Graham, Powell, & Taylor, 2015).

Ledere og medarbeidere henviser en rekke ganger til FNs (2009) generelle kommentar til barnekonvensjonens artikkel 12), og særlig punkt 134 som omtaler «Grunnleggende krav til gjennomføring av barnets rett til å bli hørt». Forskeren fikk et inntrykk av at disse brukes aktivt som grunnlag for Barneombudet etiske vurderinger, både i planlegging, gjennomføring og evaluering av prosjekter. For eksempel ble de 9 prinsippene lagt til grunn i de tre første møtene i arbeidsgruppa som planla oppstart av ekspertgruppa, og ble også henvist til å senere i vurderinger av etiske hensyn. Et eksempel fra planleggingen er samtalen rundt prinsipp h) Sikre og sensitive med hensyn til risiko:

- Det som kan være en utfordring er om det blir utleverende, og hvordan vi håndterer det. Det har jeg opplevd i foreldregrupper. Da har vi gått over til å være individuell. Vi må være oppmerksomme på hvordan vi skal håndtere det. Hvordan tar vi det der og da? - Det er vanskelig hvordan vi skal håndtere det. Hvordan kan vi stoppe på en god måte. Hvordan kan vi ha noen setninger present, for eksempel: - Det du sier er kjempeviktig, det er noe man kan ta tak i som en utfordring. Hvordan kan vi finne løsninger. Husk på det. - Vi må kanskje snakke om det som tema, i grupperegler. Hvordan håndterer vi det om det er noe som oppstår. For eksempel: Kjenn på hva som er riktig å dele. Og tenkt på hva er godt for meg å ta imot. Kanskje vil vi fange det opp underveis. Hvordan det går. Kanskje er de yngre litt mer ukritiske. De deler litt mer enn de bør. Og det er de som har kjent på engstelse.

Samtale i arbeidsgruppa.

Vi kan her se hvordan medarbeiderne diskuterer mulige etiske hensyn som kan bli utfordret og hvordan disse kan møtes. To andre eksempler på etisk refleksjon finner vi i samtaler om ivaretagelse av de unge som en sårbar gruppe, både i rekrutteringsfasen og i gruppesammenheng, og praksisen med å utnevne kontaktperson for hver av ungdommene som kommuniserer med dem før og etter møtene. Som rekrutteringskriteria (se også under punkt 4.1) ønsket Barneombudet ungdommer som hadde erfaringer med å komme tilbake helt eller delvis etter skolefravær, og med «en relativt avklart situasjon».

Det er jo en sånn anerkjennelse av at en sånn prosess kan være krevende og det kan jo både vekke traumer. Vi skal ha en liten fadderordning og sjekke ut om det gikk bra med deg på møte og sånn, men vi har jo ikke et apparat til å, ikke skal vi drive behandling og ikke kan vi følge dem opp så godt etter hvert møte. Så det skriver vi også i det brevet at det er viktig at de har noen rundt seg ... Og så er det jo en tanke om at det kan være krevende for den enkelte hvis du står midt i det, du er veldig følelsesstyrt, ting er veldig aktivert, og så skal du fungere i en gruppe, så skal du klare å reflektere over dette her, mens du kanskje er i en aktiv, ganske krevende situasjon for deg selv. Så det er jo både å kunne ivareta de som kommer inn i gruppa, at det skal være bra å være der, og følelse at man får noe igjen, og at det er bra. Men også det å få opp de refleksjonene.

En medarbeider er også opptatt av et mulig problem med denne avgrensningen:

Samtidig betyr det at de som ikke får noe hjelp, ikke får medvirket heller. Det sitter jo noen hjemme, de som har det aller verste. Vi får ikke hørt de stemmene. Mitt argument inn til ledelsen var at vi må vurdere det enkelte barn, og om de har lyst til å være med i en gruppe og ha meninger om hvordan samtalene kan endres.

Flere av aktørene er opptatt av at barna de møter kan bære på vonde erfaringer, der en sier dette om samtale i forbindelse med arbeidet med en Fagrapport:

Mange av disse her opplever vonde ting, overgrep, vold, våpen og dop. Noen fikk også reaksjoner under samtalene. Og hvordan man håndterte det, det var også litt interessant. Det var en samtale med en veldig ung jente. Det var veldig opprørende og hun synes det var vanskelig å snakke om disse tingene. Og så er det jo spørsmålet, hvordan skal man da? Kanskje man skal ikke pushe gjennom en samtale, bare fordi vi skal bli ferdige. Det var en god erfaring. Han [kollegaen] spurte henne: Hva har du lyst på, skal vi slutte nå, eller vil du fortsette? Skal vi gjøre samtalen på en annen måte? Også endte det opp med at alle satt seg ned på gulvet. For det synes hun var mer behagelig, at vi satt der med leken hennes.

Dette er alle eksempler på etisk sensitivitet i situasjonen med møtet med et konkret barn.

Et annet spørsmål omhandler rekrutteringsprosessen, frivillighet og spørsmål om informert samtykke. Datainnsamling og bearbeiding fordrer at det innhente informert og løpende samtykke fra barn: Barns samtykke skal alltid innhentes, sammen med foreldrenes samtykke og eventuelle

andre krav som er nødvendige for at forskningen skal være etisk forsvarlig. Samtykket må være basert på en balansert og rettferdig forståelse av hva forskningen innebærer, både under og etter forskningsprosessen. Indikasjoner på at barn ikke ønsker å delta eller trekker seg, må alltid respekteres. Dette kan være krevende i arbeidet i ekspertgruppa:

I ekspertgruppen er det litt annerledes, men der gjør vi også veldig sånn, så opplever jeg at vi er forsiktige, og at det er barna som styrer dette. Og at de er godt ivaretatt, det er trygt, de kan trekke samtykke. Alle disse tingene som de blir dritlei av å høre på, og hvor mye skal vi informere et barn i starten av samtalen, av disse tingene som gjør at de blir litt vasne i blikket. Jeg føler at vi har funnet en god balanse på det, også med tilpass av informasjon i samtykkeskjemaene, når skal vi ha foreldre, det er å diskutere ganske mye. Så der føler jeg at vi har godt koll på det.

De etiske prinsippene for forskning med og på barn fremhever betydningen av kontinuerlig refleksjon over egen praksis, langt utover de formelle kravene til etisk vurdering. Det krever kontinuerlig oppmerksomhet på de antagelser, verdier, overbevisninger og praksiser som påvirker forskningsprosessen og innvirkningen på barn. Basert på observasjoner og intervjuer dannes det et inntrykk av at medarbeidere har en stor oppmerksomhet mot etiske spørsmål, som plangruppa stadig kommer tilbake til og drøfter, både i planlegging av møter og i evaluering av møter. Arbeidet med etiske refleksjoner i tilknytning til arbeidet med ekspertgruppen fremstår som en kollektiv etisk refleksiv praksis, der FNs prinsipper fungerer som et omdreiningspunkt.

7.1.2 Hvordan ivaretas relasjonelle spørsmål og deltakelse som meningsskaping

Forskning peker på viktigheten av å forstå barns deltakelse som et relasjonelt konsept, i form av relasjoner mellom barn og voksne, siden sannsynligheten for at barns stemmer skal få betydning skjer i møte med voksnes støtte og partnerskap. Det å lytte til barns stemmer må sees som del i en diskurs om relasjoner (Seim og Slettebø, 2017), og en forståelse av at barn er avhengige aktører i gjensidig samspill med omgivelsene (Ulvik, 2009). Ved å sette søkelys på barnets uttalte, og kanskje umiddelbare, mening, kan vi gå glipp av utforskende dialoger som kan innebære forhandlinger om mening og dermed meningsskaping. En slik forståelse av medvirkning og deltakelse, synliggjør betydningen av kontinuitet og tillitsfulle relasjoner (Seim & Slettebø, 2017), og trygge og gode forhold (van Bijleveld et al, 2015) som sentrale betingelse for å fremme deltakelse som relasjonelt konsept. Deltakelse kan i et slikt perspektiv forstås som *meningsskapende arbeid*, der barn og voksne arbeider sammen for å skape mening i og av barns situasjon, og for å hjelpe barn til å forstå og forme meninger av egen barns situasjon (Gulbrandsen, Seim & Ulvik, 2012). Deltakelse handler ut fra dette om å bli involvert i en prosess, mer enn et engangsbidrag (Vis, et al, 2012).

Dette åpner for å se på hva som gjøres så for å hjelpe barn til å uttrykke sine synspunkter og skape mening, og hva gjøres for å skape en trygg og tillitsfull relasjon og arenaer? Det dannes et inntrykk av at dette er spørsmål medarbeiderne er opptatt av, både rammene barna har rundt seg hjemme, og i møte med dem.

De aller fleste gangene vi snakker med barn, så har de en annen ramme rundt seg av andre personer som de kjenner. Og noen har vurdert om det er greit for disse barna å snakke. Særlig gjelder det at ekspert møter med fosterbarn eller barn som har opplevd vold eller tvang, så er det en ramme, og vi snakker ikke med de barna hvis vi ikke vet at de har en ramme.

Medarbeiderne som gjennomførte intervjuene med barn og unge til Fagrapporten forteller om betydningen av tiden det tar å bygge relasjoner som muliggjør en samtale:

Særlig et intervju husker jeg veldig godt. Det var en litt introvert jente, husker ikke helt hvor gammel hun var. Vi slet veldig å få henne til å beskrive hva som er bra og dårlig. Så intervjuet vi ferdig, og så satt vi oss ned og spiste med familien, og tenkte det var en fin måte å avslutte på. Og så plutselig var det at da fosset det ut. Det var for meg en vekker på at det ikke er en tilnærming til hvordan man får gode samtaler med barn her. Det var noe med at man veien blir litt til og med en som går her. For ingen her er veldig godt trent på kalte metoder ... Det var erfaringen at noen trenger en time, rett og slett, for å bli varm, mens andre trenger et kvart eller ti minutter, så vil de prate.

Jeg tenker at når man kommer inn i menneskenes hus og liv, så skylder man dem å bruke den tiden det tar når man er der. Og veldig mange av de som kommer inn i livet deres, er litt sånn folk som, de beskriver at de skal være inne og høre, og så drar de igjen på en måte. Mange av dem har dårlig tid.

Jeg kan ikke si at nå har vi halvannen time å snakke på, så får du fortelle det du har sett. For vi må prøve å bruke den, nå må vi sette av den tiden det tar til de åpner seg. Jeg kan ikke si det er hele helgen, men på en måte løse opp litt. Og hvis de vil gjøre noe annet først, det var viktig en del, alle barna tok vi jo, er det noe du vil vise oss? Ble vist rundt i huset, og hvis de ville vise frem noe kjæledyr eller lege, så tok vi oss god tid først. Det var viktig.

Medarbeideren opplever også at det kan være lettere å få barn i tale på deres egen hjemmebane:

Så lurte jeg også på, når vi snakker om det, jeg opplever kanskje i møtene vi hadde med barna i deres hjem, som det er enda bedre enn de gangene de kom hit. Det handler kanskje bare litt om at når de kommer hit, så opplever de kanskje at de i større grad låner vår tid, og at det blir litt andre rammer for en samtale. Jeg vet ikke, det var noe jeg tenkte på nå ... Det var jo mange barn som pekte på det og sa det var litt kjedelig her. Kjedelig rom og ikke noe leker. Før hadde vi jo tegninger på veggen, noen leker og noe sånt. Det er jo ikke det vi har tenkt på når vi har innredd disse lokalene her.

Medarbeiderne i arbeidsgruppa til Ekspertgruppa er opptatt av medvirkningsprosesser fordrer balansering av ulike hensyn. En sier i et intervju:

Så jeg opplever at det er litt av det deltakelse handler om da, å faktisk være med og gi innspill på konsekvensen av erfaringene de har. Hva skal det bety inne i samfunnsutviklingen? Og da er det litt sånn, hva kan vi gjøre for å bidra inn i det? Men det betyr jo også at vi har en agenda, ikke sant? Sånn at når vi har en ekspertgruppeprosess nå, så blir det jo sånn at vi ønsker å drive prosessen dit. Men det er jo selvfølgelig en balansegang mellom. Men jeg tenker det er jo det som er en balansegang i medvirkning da, å få svar på ting vi ønsker, versus at de skal sette agendaen.

I en av planleggingsmøtene snakker arbeidsgruppa om hvordan de skal skape en balanse mellom å ramme inn og samtidig stille åpne spørsmål, noe også ungdommene var opptatt av. De snakker om hvordan de opplever at det er en styrke at de er flere, og at det er viktig at de korrigerer hverandre. Videre snakker de om viktigheten av å ramme inn samtalen:

Vi er prosessledere, og skal hjelpe til å gjøre det relevant. Det er ikke sikkert prosessen går dit vi hadde tenkt. Jeg tror vi kan stille gode spørsmål, som drar det tilbake til relevansen. Vi gjør dette av en grunn. Og så har vi en formening om hva som er relevant.

Legger vi føringer for hva de skal si? Det gjør vi til en viss grad, men vi må være veldig bevisst på det. At vi sier «hvordan synes dere skolen er» og ikke «synes dere skolen er vanskelig». «Hvordan erfarer du skolen?» Det kan vi teste med hverandre. Hvordan er et godt ord – hvordan er skolen. Men noen ganger må man lede for at det blir relevant. Og noen ganger må vi borre litt. Spørre åpne spørsmål for å vite mer. Kan du fortelle mer om. Sjekke at vi har forstått det riktig. Noen ganger hører jeg at jeg er ledende, og retter på meg selv. Og fint at vi kan rette på hverandre.

Da kan vi starte med å ramme inn: Politikerne snakker om ufrivillig skolefravær. Vi trenger ikke bry oss om begrepet. Hva tenker dere det handler om. Hva handler det om for dere. Hva er viktig for denne gruppa å diskutere. Hva vil dere at denne gruppa skal diskutere på disse møtene?

Det er litt av oppgaven vår å passe på at vi ikke går for langt i å bare få de anbefalingene vi synes var gode allerede.

En av medarbeiderne i plangruppa er opptatt av gruppeprosessen som betydningsfull for den meningsskapende prosessen:

Jeg synes det [verdien] har vært at de sammen i denne gruppa har fått borra i tematikken. Jeg tror også at det at noen har kommet med synspunkter har gjort at andre har koblet på med sitt. At det får en sånn, hva skal jeg si, det kan kanskje være lettere å få frem mer av hva man har opplevd både på utfordringssiden, men også å komme på tiltakssiden, eller hva som vi ønsker å vite med denne gruppa, hva skal til for å få det bedre, hva tenker dere skal til for at man skal være mer til stede på skolen. At det har hatt en effekt at de har vært en gruppe som har diskutert det sammen, kastet ut idéer, diskutert idéene, fått filtrert ut hva det er vi står igjen med som er viktig å ha med inn i en rapport. At det har vært en gruppedynamikk som jeg tror vi ikke hadde kunnet få med å snakke med en person, en og en. At det har en stor verdi.

7.2 Metodiske spørsmål i ekspertgruppen arbeid med rapporten «One size fits all?»

I arbeidet med ekspertgruppen er det særlig tre tema som vil belyses; Spørsmålene om gjennomsiktighet, meningsmangfold og anonymitet. Som vi skal se, aktualiserer dette to spenninger: a) Hensynet til gjennomsiktighet i møte med hensynet om medvirkning som meningsskaping og b) Balansen mellom mangfold og generalisering, og c) Hensynet om anonymitet, koblet til en forståelse av barn som sårbare, i møte med hensynet om respekt for barns autonome status som samfunnsborgere, koblet til en forståelse av barn som kompetente.

7.2.1 Gjennomsiktighet (transparens) i fremgangsmåte og tolkningsprosess

Et aspekt av dette handler om det analytiske arbeidet som skjer i prosessen; enten i forkant, under og etter møtene med barna. Arbeidsprosessen i ekspertgruppen er fremstilt i kapittel 4.1.

Ekspertgrupperapporten sier følgende om metodisk tilnærming.

Denne rapporten er laget av Barneombudets ekspertgruppe om skolefravær. Ekspertgruppen har bestått av seks ungdommer i alderen 14 til 18 år. Vårt oppdrag har vært å si noe om hva som gjør det vanskelig å være på skolen, og gi råd om hvordan det kan bli lettere.

Vi i ekspertgruppen har en ting til felles: Vi har vært borte fra skolen fordi det var for vanskelig for oss å være der, og vi har fått hjelp som gjør at vi er helt eller delvis tilbake. Vi har ulike erfaringer fra ulike typer skoler, og de fleste av oss har også erfaring fra BUP og andre tjenester rundt skolen.

Vi har jobbet med å finne ut hva som er viktig for å hindre at skolefravær skjer, og hvordan skolen og andre kan følge opp elever som får fravær. Ekspertgruppen har hatt fem møter over en periode på syv uker, høsten 2023. Vi har jobbet sammen i større og mindre grupper, og noen har gitt innspill direkte til de som jobber hos Barneombudet mellom møtene. Sammen har vi diskutert hva som er årsakene til skolefravær, hva som kan gjøre det enklere å være på skolen og hva som kan endres i systemet. Denne rapporten er en oppsummering av arbeidet vårt.

Vi gir råd som passer til myndighetene og til de som jobber i skolene og andre tjenester rundt.

Barneombudet rekrutterte ekspertgruppen gjennom ulike statlige og kommunale tjenester, og søkte etter ungdom som hadde vært borte fra skolen og var helt eller delvis tilbake. Ansatte i Barneombudet har forberedt og ledet møtene, og skrevet forslag til tekst basert på det vi har diskutert. (One size fits all?, s 4)

Basert på intervjuer, observasjoner og gjennomgang av plandokumenter og referater fra arbeidsgruppen, kan det særlig reises et spørsmål om gjennomsiktighet når det gjelder hvordan kategorier oppstår.

La oss se på et eksempel på meningsskaping og fortolkning, fra kategorien «**Trygge og avslappende omgivelser**», som introduseres som en mulig løsning på møte nummer 2. Dette er en kategori som fremstår som et resultat av en fortolkning, da det verken begrepet «trygg(e)» eller «avslappende» er brukt i noen av referatene. Kategorien fremstår som en oppsummering av det de unge formidlet da de ble bedt om å beskrive drømmeskolen:

Fysisk miljø: masse farger, vinduer så man ser sola, store dører så man er ønsket velkommen. Liten dør på siden for de som ikke vil gå inn hoveddøra. Sofa i «kunne ta en time-out», estetiske klasserom, discolunsj med musikk, mange planter.

Take away til lunsj, terapidyr. Lange pauser, mye natur. Terapidyr, Gå i sauna - beroligende ting. (Referat fra møte 2)

Det som gjøres her er en fortolkning av det som står i referatet. Det fremstår som en meningsfull fortolkning. Det kan synes som at de voksne som har skrevet referatet forsøker å forstå hva slags behov som ligger bak det de unge forteller. Problemet er at det er uklart om er de voksnes fortolkning av de de unge sier, og/ eller om det er en fortolkning som er et resultat av en meningsskapende og fortolkende dialog med de unge.

Et annet eksempel kan vi hente fra referatet fra møte nr 3, der de unge er bedt om å gi innspill til løsninger hva gjelder temaet «Bedre oppfølging når vi blir borte», der vi kan lese

Medvirkning og informasjon. Lærer må spørre elev om å informere klassen om fravær. «Lærere må spørre eleven før informerer klassen. Kan være fint at klassen vet. Må få informasjon. Samtykke». Informasjon begge veier. Eleven må få informasjon fra skolen når eleven er borte. Skolen må vite hva eleven vil dele av informasjon til skolen -klasse. «Skolen må vite hva som skjer hvis eleven vil dele. Få eleven til å dele hvis eleven vil» Fortelle klassen om elev som har fravær, men bare i grove trekk.

Viktig at læreren følger opp og tilpasser når eleven er tilbake. «Informere eleven om faglig ting når han kommer tilbake. Eller så skjønner eleven ingenting. Kan bli vanskelig. Kan oppdatere deg litt, eventuelt gi deg annet arbeid hvis prosjekt»

For å komme tilbake på skolen må det ha skjedd en positiv endring – endring av årsaken til elevens fravær.

Samtale med helsesykepleier. (Referat fra møte nr 3)

Her synes det som at «**Medvirkning og informasjon**» er begrepene som rammer inn det som kommer i avsnittet under. Ut fra det elevene sier, er kanskje ikke medvirkning det mest dekkende ordet. I det som er markert som sitat snakker eleven om «samtykke», som er rimelig å fortolke som et sterkere begrep enn medvirkning. Videre handler avsnittet om to former for informasjon: Informasjon til klassen og informasjon til eleven. I rapporten er denne koblingen til «medvirkning» tatt bort, og også kun informasjon til eleven omtalt, slik at dette med samtykke

ikke er nevnt. Her kan man tenke seg at dette er et resultat av en tilbakemelding fra de unge, eller en kritisk gjennomgang fra de voksnes side.

Enda et eksempel er bruk av begrepet **«Laget»**, som synes å referere til støttespillere rundt barnet. Begrepet brukes første gang som to overskrifter i referat fra møte 2, for så å dukke opp som en underoverskrift i referatet fra møte 4; «Om laget rundt». Men dette er etter at begrepet er introdusert som et forslag til et råd: «Mobilisere laget. Styrke kompetansen og kapasitet i «laget rundt barna», i lysarket som innleder til samtalen. Her kan det synes som at de voksne, basert på det som de unge har fortalt, har skapt en kategori «laget rundt barnet».

Om hele laget – en hovedstøttespiller. Hvilke voksenpersoner trengs i skole? Veldig fornøyd med mitt eget lag. «Jeg har hatt et dritbra lag. Det er ikke alltid at det har vært sånn ... Det handler mye om hvem. ... Du har en person du er spesielt trygg på ... En hovedstøttespiller.» Den ene var den som gjorde forskjellen. «Så lenge hun ene var der, så hjalp det. Det var hun ene jeg stolte på, som tok det seriøst» «Å ha en voksen på laget ditt. Som ser deg som likeverdig.»

«Hvis du møter opp til et møte og du må kjempe din sak alene. ... Ha en støttespiller som er viktig for meg. Ikke kjempe sin sak alene.» «Det skal være selvvalgt støtteperson. Du må kunne velge personen.»

Basert på sitatene kan det synes som at kategorien i dette tilfelle har truffet godt, der dette temaet blir til tre sider tekst i rapporten, under overskriften «Støttespillerne må ha nok ressurser og kompetanse» (side 8-10).

Et fjerde eksempel kan knyttes til begrepet **«mestring»**. Begrepet kommer frem tre steder i referatet. For det første i referatet fra møte 1, der det under overskriften «Oppsummerte i plenum fra flippover»:

Psykisk helse – skolemiljø – starter tidlig. Viktig å lære om hvordan **mestre** psykiske plager – hvor er grensen for vanlig? – ikke tabu – hvordan håndtere det? Språk til det (Referat møte 1)

Videre kan vi finne det som oppsummeringspunkt, på slutten av referatet fra møte 1, og på lysark som presenteres som oppsummering av forrige møte, i møte 2, og benevnes «Tilrettelagt opplæring – mangel på mestring fører til fravær». Etter dette brukes begrepet en gang, og da som «Livsmestring» som fag, i diskusjon av råd og anbefalinger. «Mestring» kan gjenfinnes i rapporten, der vi bla kan lese om det under overskriften «Barn må lære om psykisk helse: råd om livsmestring». I tillegg kommer begrepet igjen under overskriften: «Tilpass undervisning og vurdering», der vi kan lese

Mangel på tilrettelegging og **mestring** fører til fravær. Det er ikke så lett å møte opp i timen om man er redd for å føle seg dum. Mange av oss har opplevd at lærere ikke har kompetanse eller forståelse for diagnosene vi har, og at vi ikke får hjelpen vi trenger. Eller at vi ikke får lære på den måten vi kan best. Noen ganger var det helt konkrete ting som gjorde at vi ikke møtte opp, for eksempel unngikk en av oss alle timene i et bestemt fag, og en annen lot være å gå på mandager på grunn av den ene timen i norsk. (One size fits all?, s 11 - 12)

Det kan ut fra utdragene over, at når elevene snakker om mestringsbegrepet, så er det først og fremst med henvisning til livsmestring, noe som også er gjenspeilet i rapporten. Men i utdraget over settes begrepet også inn i en sammenheng, der det er rimelig å forstå at det er snakk om faglig mestring, som det ut fra referatene ikke synes å være dekning for. Lignende eksempler kan man finne hva gjelder temaene «Tilrettelegging» og «Tilpassning».

Et krav til kunnskapsbaserte undersøkelser, er at begreper og prosesser skal være transparente (gjennomsiktige). Eksempelene over viser at det er uklart hva slags begrepsforståelser som de voksne har med seg inn i undersøkelsen og om de er presentert for de unge som en innramming av samtalen. Eksempelene viser også at det er uklart hvordan kategorier oppstår.

Det fjerde møtet omhandlet anbefalinger. I dette møtet fremstår innrammingen tydeligere, enn i tidligere møter. Etter en oppsummering av utfordringer og løsninger som har vært diskutert tidligere, gis de unge en presentasjon av Hva kan påvirkes?, Hvem bestemmer? og Hva er innenfor rekkevidde? Her presenteres blant annet Utdanningsdirektoratets forslag til **nye fraværsregler**, der de unge inviteres til å mene noe om det.

Forskjellen på de to siste eksemplene, er at det når det gjelder det siste, om fraværsregler, er rapporten transparent på at de unge har fått presentert forslagene og bedt om å kommentere de:

Vi har diskutert tiltakene som Utdanningsdirektoratet har foreslått til Kunnskapsdepartementet høsten 2023: ny fraværsregel, faglig normering og veiledning, nasjonalt fraværsregister og mer forskning. Her er våre tanker som tiltakene og anbefalinger til myndighetene. (One size fits all?, s 16).

Her kan leseren se at de unge har fått presentert noen rammer og begreper som de er invitert til å ha noen meninger om. På den måten fremstår rammene for de meningsskapende prosessene tydeligere enn før de andre eksemplene, der det er uklart for publikum både hva slags innramming de unge har blitt presentert for, og hvordan prosessen har skjedd.

Vi har nå sett på klarheter for hvordan følgende kategorier oppstår: Trygge og avslappende omgivelser, Tilrettelegging, Mestring og Laget rundt barnet. Oppsummeringsvis kan man si at klarhetene dreier seg om

- Hva slags forforståelse og kategorier har de voksne hatt med seg inn?
- Hva er innrammingen?
- Hvem introduserer temaer?
- Hva slags mening tillegges temaer?
- Det er uklart hvem som har introdusert begreper, og hva som er grunnlaget for kategorien, og hva som er sammenhengen mellom begrepet og erfaring

Dette trenger likevel ikke bety at ikke beskrivelsene og kategoriene er dekkende for hva som har blitt snakket om. Det at det har vært et arbeid over tid, der man har fått mulighet til å teste og få tilbakemeldinger på formuleringer og der meningsskapingen er et resultat av en prosess mellom ulike stemmer og aktører. Samtidig er det viktig å være bevisst at de unge (på samme måte som voksne) står i fare for å adoptere og reproduserer innarbeidede begreper og forklaringer. Det som står på spill i en slik meningsskapende prosess, er hvorvidt man kan si at de unges stemmer formidles mest mulig fritt for tolkning og at meningsmangfold synliggjøres.

Dette bringer oss til spørsmålet om resultatene kan sies å være gyldige og troverdige, og den mulige rekkevidden utsagnene har.

7.2.2 Meningsmangfold – kontekstualisering og generalisering

I store deler av rapporten brukes betegnelsen «vi». Noen steder er det «vi» som mener noe, og andre steder er det «vi» som opplever eller erfarer noe, samtidig som det noen steder vises til at det er snakk om ulike erfaringer:

Vi trenger også bedre hjelp fra psykisk helsetjeneste og BUP. De må ha mer kapasitet, flere psykologer, mer forståelse og bedre utredninger. Noen av oss opplever at BUP er litt «quick fix». At de ikke har nok tid eller ressurser til å gi den oppfølgingen vi egentlig trenger, og at vi skal fort ut igjen. Andre måtte møte mange før vi fikk en behandler som gav hjelp til det vi selv ønsket og trengte. (One size fits all?, s 8)

I kapittel 5 kunne vi lese at ungdommene forskeren har snakket med opplever at de kan kjenne seg igjen i det som står i rapporten, og at den er dekkende for det som de har snakket om. Dette handler både om at de, på tross av at de har ulike opplevelser, mener at de har hatt mange like erfaringer og at de har vært enige om mye. I hovedsak opplever de at meningsmangfold både er etterspurt og ivaretatt, både i prosessen og i rapporten. Ordet «vi» kan leses på flere måter, som «alle i gruppa», eller som en generalisert formulering for ungdom i deres situasjon. Basert på de tre ungdommenes uttalelser, kan det virke som at de selv ikke leser bruken av ordet «vi» som «alle», men at ordet «vi» er kommuniserer en empatisk og anerkjennende tilnærming til de andre gruppemedlemmenes erfaringer, og/ eller at dette er noe de tenker er et uttrykk for hvordan situasjonen kan være for ungdom i deres situasjon.

Rapporten, lest som noen ungdommers stemmer, har en verdi i seg selv. De bidrar med en systematisert formidling av ungdoms perspektiver på et tema der vi ikke har hatt så mye innsyn i dette. Og som kan aktualisere og synliggjøre behovet for å vite mer om de unge opplevelser og erfaringer. Selv om ombudet ikke har hatt som ambisjon å utvikle generalisert kunnskap, kan en kritisk innvending være at bruken av ordet «vi» kan virke misvisende på leseren, og indikere en form for generalisert kunnskap. Samtidig har det trolig vært en avveining å finne et språk som fungerer uten å måtte ta for mye forbehold.

Dette er en analytisk prosess som er vanskelig å beskrive, der tilliten til resultatenes gyldighet og troverdigheten i et forskningsarbeid er knyttet til at forskeren redegjør for ståsted og hvilke premisser som har vært styrende i arbeidet. Det at man har hatt en variasjon i metoder; gruppesamtale, plenum, tegne og notere, post-it + at ungdommene har fått en mulighet til å ytre seg mellom samlingene, både skriftlig og muntlig, er grep som bidrar til å styrke tilliten til gyldigheten. Det samme det at arbeidsgruppa består av tre ulike personer med ulik bakgrunn og kompetanse. Rapporten er imidlertid svært knapp i opplysninger om arbeidsprosessen i gruppa. Spørsmålet er om disse opplysningene hører hjemme i en ungdomsrapport, eller om det er opplysninger som kunne vært henvist til i rapporten, og gjort tilgjengelig som en «metodisk redegjørelse» på Barneombudets nettside?

Rapporten består i stor grad av påstander som bygger på prosessen i gruppa. Et sted (side 8) er påstandene eksemplifisert på en måte som fungerer kontekstualiserende. Noe av styrken med rapporten er at den er kort og tydelig i kommunikasjonen. Samtidig kunne en større grad av kontekstualisering av påstandene styrket troverdigheten. Ungdommene på sin side mener at det å kunne bruke navn på dem som ungdommer kunne gitt en autensitet som hadde bidratt til å styrke troverdigheten.

Et annet aspekt av mangfold, handler om hvem som rekrutteres til å delta. Basert på intervjuene fremkommer det at deltakerne er rekruttert fra Oslo-området, da dette ansees mest hensiktsmessig når ungdommene skal møte flere ganger. Selv om dette ikke er forskning med krav om representativitet, kan det være grunn til å vurdere spredning i erfaringsbakgrunn for deltakere, både hva gjelder geografi, kjønn og mangfold.

7.2.3 Personvern og anonymitet

I forskning er det et krav om ivaretagelse av personvern hensyn og deltakernes anonymitet. Dette er en problemstilling som har blitt aktualisert etter kritikken som er reist mot Forandringsfabrikken. I samtaler kommer det frem ulike synspunkter på dette spørsmålet, som argumenterer for ulik gradering av praksis som innebærer: a) full anonymitet, b) at barn som har deltatt i ekspertgrupper kan være med og presentere resultatene i lukkede fora, eller c) at barn kan delta i presentasjon av resultater i det offentlige rom. De to siste avhenger av at det er etter barnets eget ønske, foreldres samtykke og vurdering av formål og forsvarlighet.

En kombinasjon av a) og b) kommer til uttrykk i denne uttalelsen fra en medarbeider:

Vi er jo ganske tydelig, det står jo i medvirkningshåndboka, at vi ikke skal identifisere de ungdommene som er med. Det handler nok først og fremst om at vi snakker med veldig mange barn og unge som er i sårbare situasjoner. Hele poenget med oss er jo å bidra til å sette fokus på de områdene hvor rettighetene ikke nødvendigvis blir innfridd, eller hvor det er barna som sliter med ulike offentlige tjenester. Da er det jo en refleksjon fra vår side rundt det å offentliggjøre eller presentere disse ungdommene i den vanskelige situasjonen de står i, og unngå at dette blir en offentlig merkelapp som disse ungdommene må ha med seg for resten av livet. I en digital tidsalder hvor alt bare er Google-søkende, er det jo en form for beskyttelse av dem, hvor vi er opptatt av at vi ikke skal bidra til noen ytterligere stigma eller gjøre ting ganske for de på sikt. Så jeg tenker jo at det er et veldig godt og trygt utgangspunkt, det å si at vi vil ha innspillene deres, men vi vil liksom, vår jobb er ikke å presentere det, men å bruke disse ungdommene i en offentlig, vi refererer til at vi har hatt disse ekspertgruppemøtene. Vi har snakket med disse ungdommene, og så presenterer vi på en måte deres syn. Men så er det jo samtidig som med denne gruppen her, at det er noen av de som har veldig lyst til å møte de beslutningstakerne, og på en måte få lov til å presentere litt av det de har jobbet med, og det tenker vi er en fin måte å gjøre på. Da får de muligheten til det i et litt mindre forhold, hvor vi inviterer noen hit for at de skal kunne få lov til å presentere. ... Da har ungdommen fått muligheten til å presentere litt av det de har diskutert.

Forskeren har fått forståelse av at praksisen er strammet inn etter en tidligere hendelse der barn som hadde bidratt til en faggrupperapport ble filmet for formidlingsformål, og tatt en generell beslutning om at barn skal være autonome. Noen av aktørene stiller spørsmål ved om anonymitetskravet praktiseres for strengt:

Jeg tenker at det er to ytterpunkter. Vi har på en måte landet på det andre ytterpunktet, hvor barn nesten ikke får lov å være med og formidle, heller ikke lukka fora. Og det trenger vi å åpne opp litt. Å tenke og tro at dette er ressurspersoner som gjerne vil bidra med sine erfaringer, uten at det har gått igjennom oss, og vi skal si det. Der opplever jeg at vi er ubalanserte. Og så har man kanskje blitt skremt av det man gjør i Forandringsfabrikken.

Samtidig er det noen medarbeidere som mener at det kan stride mot hensynet til barn som autonome og kompetente samfunnsborgere. I avsnitt 5.6 kan vi lese at tre av de unge deltakerne kunne tenkt seg å ha sine navn på rapporten. Barnekonvensjonen vektlegger vurderinger av barnets beste opp mot andre hensyn som konkrete vurderinger, noe som kan tale for at spørsmålet om anonymitet bør være en konkret vurdering opp mot ulike hensyn fra gang til gang.

7.3 Metodiske spørsmål i arbeidet med ekspertmøter og rapporten

«Blod er ikke alltid tykkere enn vann».

I tilknytning til Fagrapporten tar vi opp to kritiske spørsmål som omhandler spørsmålet om hva slags status en fagrapport har, og gjennomsliktighet.

7.3.1 Hva slags type rapport er en Fagrapport?

I kapittel 4 redegjøres det for arbeidsprosessen med å skrive Fagrapporter, og i punkt 6.2.4 omtales styrker og svakheter med de to arbeidsprosessene og rapportformene. Men hva slags rapport er en Fagrapport? Både medarbeidere og ledere sier i intervjuer at det de driver med ikke er forskning. I rapporten brukes begrepet «rapport» mens aktørene i samtaler bruker begrepet Fagrapport. Flere nevner kritikk ombudet fikk i forbindelse med en rapport om barne- og ungdomspsykiatrien, som bevisstgjorde dem på dette spørsmålet:

Og vi har jo i den BUP-rapporten, det var den eneste gangen jeg opplevde at fagfeltet gikk litt i forsvar, og da var det sånn at ja, dette er den dårligste forskningen vi har sett. Så sa jeg, det står jo innledningsvis at dette er ikke forskning. Og da i de neste rapportene måtte vi være mye, mye tydeligere på at dette er ikke forskning, og at vi ikke har store bokstaver. Fordi at de rapportene våre blir jo brukt, ikke sant? Og hvis jeg hadde sittet i fagfeltet som ble gjennomgått av oss, så ville jeg også tenkt: - I alle dager, her har de snakket med ti barn, vi har behandla hundre det siste året.

I rapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023) kan vi lese:

Barneombudet har som oppgave å følge med på utviklingen av barns oppvekstkår. Et av våre viktigste verktøy for å overvåke om norsk rett og dagens forvaltningspraksis samsvarer med forpliktelsene Norge har etter FNs barnekonvensjon, er å innhente informasjon fra barn og andre relevante aktører som har førstehåndskunnskap om temaer vi er opptatt av.

Barneombudet driver ikke med forskning, men innhenter og vurderer kunnskap fra barn, forskere, praktikere og andre relevante kilder. (Blod er ikke alltid tykkere enn vann, s 13)

I rapporten forsøker man å understreke dette ved at de velger å kalle intervjuer med informantene samtaler, noe som begrunnes i et ønske om å synliggjøre at Barneombudet ikke driver med forskning (s13). Selv om det fremheves at dette ikke er forskning, er rapporten tydelig inspirert av forskning. Dette ved at den ligner i oppbygning, i beskrivelse av metode, vurdering av etiske hensyn, dialog med forskning og begrepsbruk. For eksempel ved bruk av et forskningsspråk med begreper som informanter (s13), randomisering av utvalg og representativitet (s 14). I intervju sier en av medarbeiderne:

Det har vært mange sånne ting som gjorde at vi tenkte at det ville vært veldig nyttig å få vårt arbeid på dette, et innspill, ikke forskning, men et innspill fra en gruppe, og holde det opp mot funnene på feltet. Og vi visste også at det kom en NOU fra barnevernsutvalget som vi hadde mye dialog med, som ville omtale noe av de samme tingene. Fosterhjemsforeningen hadde sin årlige fosterhjemsundersøkelse, så det var mange ting som på en måte kunne spilles sammen derpå og få en endring. Så det var liksom strategien bak hvorfor vi valgte det. Også var det jo litt tilfeldig fordi hvis man ser på de første vi fikk jo mange vi skulle prate med, så endte vi nok opp med å prate med litt flere enn det vi hadde budsjettet med ... Det øker kanskje tilliten til å til slutt konkludere med.

Selv om rapporten formidler tydelig at dette ikke er forskning, oppstår et spørsmål hva slags status kunnskapen har og hvordan blir det lest av mottakerne? Barneombudet er en aktør som har stor legitimitet og troverdighet som formidler av barns rettigheter, og som et ledd i dette

arbeidet innhenter kunnskap om barns perspektiv. Hva slags generaliseringsverdi og rekkevidde har kunnskapen? Dette bringer oss til rapportens innramming med bakgrunn, formålet og undersøkelsesspørsmål, der vi kan lese følgende

Til tross for at det foreligger mye kunnskap om utfordringsbildet i fosterhjemsomsorgen, suksesskriterier for vellykkede fosterhjemsopphold samt viktigheten av trygge og stabile rammer, eksisterer det lite kunnskap fra barna selv om hva som er viktig når de flytter til og bor i fosterhjem [Paulsen og Ytreland, 2022]. For å bidra i myndighetenes arbeid på fosterhjemsfeltet ønsket vi derfor å snakke med barn som bor eller har bodd i fosterhjem. I tillegg ønsket vi å snakke med fosterforeldre for å belyse hverdagen fra deres side. Det var også viktig for oss å gjennomføre samtaler med barneverntjenester, som formelt har ansvaret for barn som bor i fosterhjem. Barneombudets arbeid med denne rapporten er et bidrag til sentrale myndigheter og kommunene for å bedre situasjonen for barn under offentlig omsorg. I arbeidet med rapporten har vi stilt følgende hovedspørsmål:

- 1) Hva er viktig når barn skal flytte i fosterhjem
- 2) Hva er viktig for å gi barna stabilt god omsorg over tid
- 3) Hvilke faktorer øker sjansen for et godt fosterhjemsopphold (Blod er ikke alltid tykkere enn vann, s 12).

Det første spørsmålet som oppstår, er hvorfor Barneombudet valgte å snakke med flere enn barna? Her kan man tenke seg at det ble vurdert som et behov for Barneombudet å se barnas perspektiver i lys av andre perspektiver, der det åpenbart har skjedd et omfattende empirisk og analytisk arbeid. Problemet er at publikum ikke får innsyn i bakgrunnen for valgene som er tatt i datainnsamling og analyse. Begrepsbruk og argumentasjon knyttet til representativitet og randomisering, i kombinasjon av tanker om å utvide antall informanter for å gi økt tillit til rapporten, uttrykker en ambisjon som minner om forskning. Dette er et spørsmål der det synes å være behov for en klargjøring av hensikten med å snakke med barn, og sees i lys av diskusjonen under 6.2.2, om Barneombudets mandat og formålet med å snakke med barn.

Selv om ombudet selv er klar over karakteren av kunnskapen de har samlet inn, oppstår problemet først og fremst i møte med omgivelsene. En av medarbeiderne er inne på dette:

Men samtidig så er det jo litt sånn at vi opplever jo eksempelvis med den rapporten vi opplever at vi har veldig tyngde inn i barnefamiliedepartementet. Vi har veldig høy standing der og de hører på hva vi sier. Når vi har laget noe, så er det veldig betydningsfullt. Da hører de veldig på det ... Vi har den statusen vi har som et Barneombud, vi har en lov som sier at Norge skal ha et Barneombud og vi forvalter det som står der, og det har et mandat i lovverket. Det vi gjør er også en presumsjon for at det er bra og riktig.

7.3.2 Gjennomsiktighet (transparens) i fremgangsmåte og tolkningsprosess

Gjennomsiktighet eller transparens handler om at leseren skal få innsyn i fremgangsmåter på en slik måte at fremstillingen av data, analyser og konklusjoner fremstår troverdige og pålitelige, slik at leseren kan bli kjent med eventuelle begrensninger i rekkevidden av kunnskapen som formidles.

Det er to forhold ved rapporten som bidrar til å fremme dette. For det første rapporten fremstår som ryddig og med en oversiktlig struktur som kommuniserer tydelig. For det andre ved at

rapporten, skiller på fremstilling av hva barn og unge har sagt, og andre aktører. Her kan vi se at barn og unges stemmer kommer tydelig frem som en separat kunnskapskilde. Videre kan vi også lese flere eksempler på nyanseringer av uttalelser, ved bruk av begreper som «Alle», Flere», «Noen», De eldre barna» og «De yngre barna». Samtidig kan også dette være uklare begreper, som en av medarbeiderne er inne på:

Det som også er krevende som vi må ha et mer bevisst forhold til, er når vi skriver noen, mange eller flere. Skal vi ha en sånn definisjon på prosentvis hvor mange det er? Eller skal vi tenke at vi uansett ikke har et representativt antall? At det har ikke den store betydningen, men da må vi i hvert fall være tydelige på det ... Mange, noen, flere. Hva betyr egentlig det?

Vi finner også eksempler på meningsmangfold er ivaretatt, som i mindre grad fremkommer i rapporten fra ekspertgruppen (se punkt 6.2.2).

De vi har hatt samtaler med, har ulike erfaringer med samvær. Vi ser at opplevelsen av samvær endrer seg over tid, både til det bedre og til det verre ... Noen snakker varmt om sine foreldre og sin familie. De gleder seg til samvær og kan savne familien sin selv om relasjonen i mange tilfeller er komplisert. Enkelte har kontakt med foreldrene ut over treffene som er fastsatt i samværsplanen, mens andre oppgir at de gjerne skulle hatt mer kontakt. Noen beskriver derimot samværet som belastende, og forteller om psykiske og/eller fysiske reaksjoner som oppstår før og etter samværet med foreldrene.

De som opplever samværet som noe positivt, forteller at de føler seg trygge, og at møtene oppleves meningsfulle. De trekker frem ulike suksesskriterier for at samværene fungerer bra. Det kan handle om fleksibilitet knyttet til gjennomføring av samvær, at samarbeidet mellom de biologiske foreldrene og fosterforeldrene fungerer, eller at barna opplever å få være med og bestemme når og hvordan samværet skal gjennomføres.

(Blod er ikke alltid tykkere enn vann, s 23)

Dersom man legger kvalitetskriterier for forskning til grunn savnes det større transparens rundt begrunnelser for valg av innretning og vurderinger av konsekvenser av valgene. For eksempel mulige begrensninger i materialet (for eksempel at man ikke har snakke med noen foreldre, og bias ut fra rekrutteringsgrunnlaget).

I rapporten kan vi lese at det er utarbeidet tre samtaleguider, henholdsvis til barn og unge, fosterforeldre og barneverntjenesten.

Spørsmålene i samtaleguidene har i stor grad samme form og tematikk og dekker flere aspekter ved fosterhjemsordningen, som for eksempel flytting, oppfølging fra det offentlige, hva som hemmer eller fremmer at fosterhjem fungerer, samvær m.m. Vi har forsøkt å ha en nøytral tilnærming til samtaler med informantene. Selv om intervju/samtale er en velegnet metode for å få tak i oppfatninger om utvalgte temaer, må det tas høyde for at vi som fagpersoner bevisst og ubevisst påvirker samtalerne samt hvilke notater som ble gjort fra disse.

Blod er ikke alltid tykkere enn vann, s 13

I intervjuet forteller medarbeidere at den intervjuene fulgte en tidslinje som fulgte prosessen fra flytting til fosterhjemmet, og ble brukt som utgangspunktet i alle samtaler. Selv om det innledningsvis i rapporten vises til forskning, lovgrunnlag samt statlige politikk og føringer, fremkommer det ikke hva som har mer konkret informert datainnhenting. Intervjuguidene er heller ikke er lagt ved som vedlegg. I intervjuene med medarbeiderne forteller de at

intervjuguiden var utformet med bakgrunn i innspillsmøter med forskere, forskningslitteratur og kunnskap om rettslige føringer på feltet.

Vi tok utgangspunkt i de innspillene og utformet en intervjuguide. Så kan dere se på barnevernsloven, hvordan den er bygd opp. Fra melding til undersøkelse til tiltak til å flytte ut av hjemmet til hvordan du skal følge opp når du bor i fosterhjem til ettervern. Det blir jo den kronologien som følger av loven. Disse saker du kommer vanskelig unna. Disse temaene med flytting, hverdagen i fosterhjemmet, skole, psykisk helse, forhold til foreldre, samvær og rettsaker. De blir litt sånn naturlige. Hvis du ser på fosterhjemsundersøkelsen kan du finne inn de samme temaene. I litteratur om fosterhjem er det den type temaer som ofte går igjen.

Samtalene er gjennomført to sammen, der en har notert. I noen tilfeller er referatene sjekket ut med informantene i ettertid. Det er ikke brukt lydbandopptaker. Disse opplysningene fremkommer ikke i rapporten.

I intervjuene forteller medarbeiderne at de stort sett opplevde at det gikk greit å snakke med barna, men at intervju med barn kan være krevende:

Jeg tenker at vi kommer inn i et prosjekt med et mandat. Vi skal fremme barns interesser. Vi har identifisert noen utfordringer på styringsordningen. Men det er også en fare at man også foregriper litt hva man ønsker på. Hvordan er det å være barn? Hvordan er samvær? Hvordan er rettsaker? Men særlig på de yngre barna og deres evne til å skille på disse temaene, eller kategoriene som vi snakket om, var mange ganger litt vanskelig. Så det er noe jeg har tenkt på i ettertid ... Det er en fare for at man kan gå glipp av informasjon som de er særlig opptatt av. Fordi de ønsker å snakke om noe som er komplisert. Det var noen intervjuer hvor man ikke fikk så mye.

Når det gjelder bearbeiding av materialet, tok de utgangspunkt i intervjuguiden for å kategorisere notatene.

Men så har vi jo tatt bort en del ting også. Vi fikk jo en del informasjon om skole. Sykehus og helse blant annet ... Så har vi forsøkt å løfte frem de kategorier som vi også er opptatt av. Men som vi også har mest informasjon om. Dette skal også være gjenkjennbart for de som har vært med i rapporten. Selv om jeg har snakket med mange. Det er ikke så mange. Så vi har vært opptatt av å løfte frem noe som de fleste har sagt noe om. Selv om det er noen unntak her. Ikke alle har vært med i rettsaker. Men vi har prøvd å basere det i rapporten. Det er jo vanskelig for den enkelte ungdom eller barn. Det skal jo ikke være sånn at de kjenner igjen alt heller. Det er forskjellige individer som sier forskjellige ting. Vi har prøvd å få frem de forskjellige stemmene. Men det er tydeligere der hvor det er en overvekt av de vi har pratet med som sier noe.

Samtidig erfarte medarbeiderne at noen av disse barna var opptatt av ting som de ikke nødvendigvis hadde i sin intervjuguide, og at barn på ti år kan være opptatt av andre ting

Vi gikk gjennom datamaterialet, så forsøkte vi å koke ned noen kategorier ... Mens hos barna er det jo annet. Det var også litt sånn interessant synes jeg. Barna er ikke fryktelig opptatt av disse kategoriene våre. Hun hos oss er jo litt sånn. De er bare opptatt av å være normale. Det var noe veldig gripende. «Vi ønsker bare å være barn», «Vi ønsker å være som klassekameratene eller vennene våre, og ikke forholde oss til alle disse fuckings menneskene». Det var det de var opptatt av. Det var jo egentlig et funn i vårt datamateriale. Som ikke var et tema eller kategori i utgangspunktet, men som ble noe av det viktigste. På en måte ble det noe av det viktigste. Her er vi voksne. Vi ønsker å tøy ut masse informasjon. Om hva som funker og hva som ikke funker? De er bare opptatt av det. Det var litt interessant.

Vi kan her se at det i rapporten og intervju kommuniseres både et ønske og et forsøk på både åpenhet og «nøytralitet», og som eksempelet med barna viser intervjuerne har hatt en sensitivitet for. Samtidig kommer det i rapporten og intervjuene med medarbeiderne frem at

intervjuene og analysen er innrammet av et tydelig formål og en interesse, som på samme tid fremstår som både klar og uklar. I etterkant stiller medarbeiderne som gjennomførte kartleggingen selv spørsmål ved om gapte over litt mange personer og litt mange temaer, og mener at det ville blitt et bedre produkt om de hadde definert tydeligere ambisjoner.

I kapittel 5 med Barneombudets vurderinger presenteres en sammenfattende analyse av materialet under overskriftene: 1) Hva er viktig for å ivareta barna og deres rettigheter? 2) Sentrale forutsetninger for at fosterhjemmet skal kunne ivareta barna og 3) Systemutfordringer i dagens fosterhjemsomsorg. For de to første punktene presenteres vurderinger med overskrifter i form av positive påstander som for eksempel «Barna må inkluderes fra starten» og «De økonomiske rammevilkårene til fosterforeldre må styrkes». Analysen skjer i dialog med forskning, offentlige utredninger og rettslige og forvaltningsmessige dokumenter. Og der formuleringer som «Dette samsvarer med...», «Dette understøttes av annen kunnskap...» kan leses som en måte å både gyldiggjøre, fylle ut og forsterke argumentasjonskraften til funnene i undersøkelsen.

I rapporten kan vi lese at resultatene ikke kan forstås som representative, men at *«Rapporten kan likevel være et viktig bidrag til å øke kunnskapen om hvordan fosterhjemsordningen kan oppleves av barn, fosterforeldre og barnevernstjenester»* (s 14).

Selv om analysen fremstår som et solid arbeid, er det en svakhet at den ikke bygger på en mer systematisk gjennomgang av kunnskapen på feltet, og at det ikke er gjennomsluttet hva som har informert spørsmål. Når man i rapporten velger å bruke forskningsbasert kunnskap for å underbygge argumenter, savnes det mer gjennomslutthet på grunnlaget for kunnskapen som det bygges på. Hva slags kunnskap trekkes veksler på? Er det noe som ikke er inkludert. Hvordan har man funnet disse kildene? Og hva slags rekkevidde har forskningen man bygger på? Uten dette, står man i fare for at det stilles spørsmål ved om man har søkt kilder som bekrefter egne funn.

Det vises til diskusjonen under punkt 5.2.2. om arbeidet med barns medvirkning sett i lys av Barneombudets mandat, herunder å følge med på utviklingen av barns oppvekstvilkår. Sett i lys av dette fremstår den sterke rettslige og forvaltningsmessige innrammingen av arbeidet fornuftig. Om en ser bort fra spørsmålene som er stilt til gjennomsluttheten knyttet til innhenting av barn og unges perspektiver, fremstår diskusjonen av det de har kommunisert i lys av det rettslige og forvaltningsmessige rammeverket som augmentativt sterk.

7.4 Oppsummering av ivaretagelse av allmenne forskningsetiske og metodiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser

Ivaretagelse av etiske spørsmål i medvirkningsprosesser: Basert på observasjoner og intervjuer dannes det et inntrykk av at medarbeidere har en stor oppmerksomhet mot etiske spørsmål. Rapporten gir flere eksempler på hvordan arbeidet med etiske refleksjoner i tilknytning til arbeidet med ekspertgruppen fremstår som en kollektiv etisk refleksiv praksis, der blant annet FNs prinsipper fungerer som et omdreiningspunkt som plangruppa stadig kommer tilbake til og drøfter, både i planlegging av møter og i evaluering av møter.

Ivaretagelse av relasjonelle spørsmål i medvirkningsprosesser: Medarbeiderne har stor oppmerksomhet rettet mot det å skape gode betingelser og forutsetninger for meningsskapende samtaler med barn, både individuelt og kollektivt. Dette kommer frem både i dokumenter,

intervju og deres praksis. Både voksne og de unge er i samtalerne opptatt av balansegangen mellom å skape trygge rammer og samtidig frie rom, som kan utfordres av maktubalansen mellom voksne og barn. Det synes som at det både i ekspertgruppen og ekspertmøtene prioriteres å bruke tid til å etablere tillitsfulle relasjoner, med informasjon og kontakt i forkant og etterkant av måter. Ungdommene som deltar i ekspertgrupper, får en individuell kontakt som følger opp før og etter møter. I ekspertgruppen fremhever både voksne og ungdommene gruppeprosessens betydning for meningsskaping.

Ivaretagelse av metodiske spørsmål: Både fagrapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023) og Ekspertgrupperapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024) fremstår som ryddige og kommunikative og som er lett å orientere seg i. I Fagrapporten er barns perspektiver analysert og beskrevet for seg selv, før det deretter en sammenfattende analyse, der ombudet gjør vurderinger sett i lys av rettslige og forvaltningsmessige føringer og forskning, mens i ekspertgrupperapporten fremstilles ungdommenes perspektiver uten vurdering.

I arbeidet med ekspertgrupperapporten er det identifisert tre balansepunkter. For det første balansen mellom hensynet til gjennomsiktighet i beskrivelse av arbeidsprosesser og hensynet om å ta på alvor medvirkning som meningsskaping. For det andre balansen mellom mangfold og generalisering, og for det tredje balansen mellom hensynet om anonymitet, koblet til en forståelse av barn som sårbare, og hensynet om respekt for barns autonome status som samfunnsborgere, koblet til en forståelse av barn som kompetente.

Basert på dokumentanalysen gis det eksempler som viser uklarheter rundt hvordan kategorier oppstår i ekspertgruppa. Det er ikke klart om de kommer fra de unge selv, om de er introdusert eller fortolket av de voksne, eller om de er vokst frem som et resultat av den meningsskapende dialogen. Videre bruker ekspertgrupperapporten i stor grad formuleringen «vi», som på den ene siden synes å fungere for de unge, og som de kjenner seg igjen i, men som samtidig kan dekke over et meningsmangfold. Det stilles også spørsmål ved om påstander som fremmes i rapporten i større grad burde vært kontekstualisert. Selv om det etterspørres større transparens i beskrivelser av arbeidsprosesser, vurderes bruk av varierte metoder og et team med sammensatt kompetanse, å styrke arbeidets troverdighet.

Ungdommene er i intervjuene kritiske til at de må være anonyme. De er stolte over det de har vært med på, og sier at de gjerne ville hatt navnene på rapporten. Anonymisering henger sammen med personvern og beskyttelse av barn som en sårbar gruppe. Samtidig kan det stride mot hensynet til barn som autonome og kompetente samfunnsborgere. Barneombudet har fattet en generell beslutning om at barn skal være anonyme. Barnekonvensjonen vektlegger at vurderinger av barnets beste opp mot andre hensyn, er konkrete vurderinger. Dette kan tale for at spørsmålet om anonymitet bør være en konkret vurdering opp mot ulike hensyn fra gang til gang.

I arbeidet med faggrupperapporten er meningsmangfoldet bedre ivaretatt. I tilknytning til denne rapporten stilles det spørsmål ved manglende gjennomsiktighet i beskrivelse av fremgangsmåte. Det vises til begrepsbruk og argumentasjon knyttet til representativitet og randomisering, som uttrykker en ambisjon med rapporten som minner om forskning, samtidig som det understrekes at det ikke er forskning. Sett i lys av den tilliten Barneombudets uttalelser blir lest med, kan man stille spørsmål ved om leseren kan tillegge funnene større vekt, enn det som er intendert fra ombudets side. Det er derfor viktig å være særlig aktsom når rapporten ligner så mye på forskning som den gjør. Fagrapporten fremstår som troverdig i argumentasjonskraften i vurderingene, særlig opp mot rettslige og forvaltningsmessige spørsmål, noe som styrkes av troverdigheten knyttet til Barneombudets legitimitet, posisjon og kompetanse. Samtidig fremstår

den med mindre troverdighet knyttet til den gjennomsiktighet som forventes av en forskningsbasert undersøkelse, som rapporten kan etterlate et inntrykk av å være, selv om den er tydelig på at den ikke er det. Spørsmålet er hvordan den leses og brukes av publikum.

Det stilles spørsmål ved om rapportens status som Fagrapport og sjanger bør klargjøres, der Barneombudets særegne kompetanse til rettslig og forvaltningsbasert vurderinger av barns situasjon, perspektiver og interesser, kan forsterkes. Det er også stilt spørsmål om og når Barneombudet selv bør innhente barns perspektiver gjennom forskningslignende prosesser, eller om ombudet i større grad bør bestille slike rapporter fra forskningsmiljø. Dette er en avveiling av blant annet formål, ressurser og kompetanse.

Det etterspørres større gjennomsiktighet på metodisk fremgangsmåte for begge rapportene, særlig i innsamling av data og analysearbeidet. Fagrapporten ligner mer på klassisk forskning, der det er rimelig at selve rapporten har mer detaljerte beskrivelser om metode. Ekspertgrupperapporten ligner mer på deltakerbasert forskning og samarbeidsforskning, der troverdigheten avhenger av gjennomsiktighet i prosesser. Dersom man av kommunikasjons hensyn ikke ønsker å ha dette i rapporten, kan en mulighet være å ha en egen metode-rapport, ved siden av selve ekspertgrupperapporten, som evt kan gjøres tilgjengelig på Barneombudets nettside. Muligens kan dette være en løsning for fagrapporten også.

En av områdene som er knapt metodisk beskrevet handler om rekrutteringsprosesser. Basert på intervjuene fremkommer det at rekrutteringsprosesser varierer. Noen ganger rekrutteres det personer fra hele landet, mens andre ganger fra Oslo-området. Særlig gjelder dette ved ekspertgrupper, der de unge skal møte flere ganger. Selv om dette ikke er forskning, kan det være grunn til å vurdere spredning i erfaringsbakgrunn for deltakere, både når det gjelder geografi, kjønn og mangfold på flere måter. Barneombudet har et særlig ansvar for å bevisstgjøre omgivelsene om at barn og unge i vårt samfunn lever i ulike kontekster, kulturer og subkulturer og sosiale lag. Det handler om hvilke stemmer som blir hørt. Spørsmål som omhandler mangfold, bør gjenspeiles i rekruttering, analyse og i formidling av barns erfaringer og perspektiver.

8.0 Kompetanseutvikling og forbedringsarbeid

Forskeren er bedt om å vurdere om det er behov for kunnskapsheving når det gjelder barns medvirkning hos Barneombudet. Dette kapittelet omhandler spørsmål relatert til kompetanse, kvalitetsutvikling og læring.

8.1 Kompetanse, kvalitetsutvikling og læring

For å sikre et godt grunnlag for medvirkningsarbeidet er det viktig å ha riktig kompetanse og kvalitet, og sikre en refleksiv praksis, både før, under og etter prosessen. Hvordan skjer så arbeidet med kompetanse- og kvalitetsutvikling, evaluering og læring, og hva slags kompetanse trenger Barneombudet å besitte for å kunne være en troverdig i sin oppgaveløsning når det gjelder barns medvirkning? Foruten kunnskap om rammevilkår, lovkrav og systemkunnskap, trenger Barneombudet å være troverdig på at de har tilstrekkelig kunnskap om barns oppvekstvilkår. I dette vil det inngå å ha innsikt i hvordan tjenester erfares av barn. Og avhengig av hvilke ambisjoner ombudet har for kunnskapsbaserte undersøkelser (jmf diskusjon på punkt 6.2.2), kan det være behov for metodisk kompetanse i kunnskapsbaserte undersøkelser generelt, og medvirkningsprosesser med barn spesielt.

Det er stor enighet blant aktørene om at ombudet har en god og grunnleggende juridisk og forvaltningsmessig kompetanse:

Det vi har mye av her er jo juridisk kompetanse, og heftet på jussen. Så jeg tenker at vi i ganske stor grad ivaretar det, både prinsippene i artikkel 12 og det som ligger i den generelle kommentaren, å jobbe rundt de rammene som er der. Samtidig som vi jobber mye med de andre juridiske og formelle rammene rundt, informasjon, samtykke. Der tenker jeg i hvert fall at vi er ganske gode. Det er vel noe av det vi på en måte har ganske god kontroll på etter noen år.

I tillegg fremstår det som at kontoret har en bred erfaringsbasert kompetanse som dekker ulike aspekter av samtale med barn og medvirkningsarbeid, gjennom medarbeideres varierte yrkesbakgrunn og erfaring. Dersom Barneombudet mener at det ligger til deres oppgave å selv innhente barns perspektiv, er det åpenbart at det ikke bare er behov for kunnskap om barns medvirkning, men at det også er behov for metodisk kompetanse i hvordan man arbeider med barns medvirkning og kunnskapsbaserte undersøkelser. Siden barns medvirkning er et så sentralt tema i Barneombudets virke, kan man også argumentere for at ombudet, uavhengig av dette, bør ha en slik kompetanse for å kunne vurdere status på dette området på ulike tjenestefelt, og også får å kunne gi råd og opplæring på dette området. Hva slags kompetanse er det da snakk om?

En vanlig måte å inndele kunnskap på er ved å bruke inndelingen teoretisk, ferdighetsmessig og skjønnsmessig kunnskap. Det teoretiske kan både handle om å ha kunnskap om det mer regelbundne og også ulike perspektiver og forklaringer som omhandler medvirkning, som for eksempel medvirkningstrappen, og sentrale prinsipper. Ferdighetskunnskap handler om å kunne utføre ting metodisk, følge oppskrifter og for eksempel produsere en rapport. Skjønnsmessig kunnskap handler om å kunne gjøre vurderinger for hva som er både riktige og også etiske gode måter å gjennomføre medvirkning, noe som varierer fra sak til sak. Og som inkluderer både teoretisk og ferdighetskunnskap. Teoretisk kunnskap kan man lese seg til, ferdighetskunnskap kan man øve på. Skjønnsmessig kunnskap lærer man seg gjennom å gjøre seg erfaringer som

man reflekterer over. Kompetanse for å kunne ivareta barns medvirkning, fordrer en slik sammensatt kompetanse, både individuelt og kollektivt.

For å utvikle kompetanse, kvalitet og læring før, under og etter medvirkningsprosesser, kan vi se at Barneombudet tar i bruk ulike virkemidler, som kvalitetssystemer, kompetanseutvikling, evalueringer og erfaringslæring, samt arbeidsdeling, forventningsavklaringer og sammensetning av team.

Kvalitetssystemer: Gjennom samtale kommer det frem at det har utviklet seg en medvirkningspraksis som flyter på flere års erfaringer, og som er forsøkt beskrevet i medvirkningshåndboka. I tillegg har de startet arbeidet med å systematisere, samle maler og skriftliggjøre hva de holder på med, hvordan de jobber, hvilke prinsipper de jobber etter, og også en del faglige tips og råd som går ut over det som er medvirkningshåndboka. Her er det arbeid som gjenstår.

Men mye ligger i en sånn erfaringsbase, tror jeg, som både er oppe i hodene på folk, som har gjort det mye, og som det går an å finne på systemene våre, på hva vi har gjort før.

Kompetanseutvikling: Det er utviklet e-læringstilbud i medvirkning som nye medarbeidere kan ta. Siden prosesser med å snakke med barn er så sentralt for ombudets virksomhet, mener både ledelse og medarbeidere at det må på plass et bedre opplæringstilbud for nye medarbeidere på dette området. En medarbeider sier

Det jeg tenkte da jeg kom hit, er at det er noe vi egentlig ikke bruker kjempe mye tid til på kontoret her; Til å snakke sammen om hvordan vi snakker med barn. Vi hopper litt i det, og så har vi selvfølgelig denne medvirkningshåndboka vår, som gir veiledning og støtte knyttet til hvordan vi skal fasilitere disse samtale. Men vi har vært for dårlige. Og jeg tenker vi trenger litt mer opplæring, trening på hvordan man snakker med barn, fallgruver, hva er det som funker, hva er det som ikke funker like bra.

En annen medarbeider er opptatt av at de har arenaer for å utvikle en felles forståelse for hva de vil med medvirkning hos Barneombudet:

Vi har nok heller aldri tatt de diskusjonene skikkelig. For å virkelig gjøre det vi lærer bort i e-læringskursene, så må vi ta de diskusjonene vi snakker om. Vi bruker de nye prinsippene fra barnekomiteen i prosjektene, og har et forhold til det. Men jeg tror nok vi har jo aldri jobbet med medvirkningsstigen. Hva betyr det? Tør vi utfordre oss på det?

Evaluering og erfaringslæring: I henhold til gjeldende prosedyrer skal medvirkningsprosesser evalueres, med sikte på kompetanseoverføring og forbedringsarbeid. Både medarbeidere og ledere opplever at de bør få en mer systematikk her. Flere opplever at de er for dårlige til å lære av erfaringene de gjør. En sier:

Det er vi kjempedårlig på. Jeg tenker min umiddelbare respons på det. Vi evaluerer det arbeidet vi har gjort og hvordan vi skriver rapporter, og så legger vi vel stort sett det inn i skuffen.

En annen medarbeider er også opptatt av kvaliteten på evalueringer:

Hvis man skal evaluere, da må man tørre å være dønn ærlig. Det fungerte ikke, det var dårlig, det må vi bli bedre på. Man må tørre å si det, de tilbakemeldingene vi fikk der var veldig nyttige, veldig konstruktive.

En er opptatt av temaet for evalueringene, og opplever at de ikke snakker så mye om selve medvirkningen, men mer andre ting som rapporten, skrivearbeid og lansering.

En annen medarbeider mener at de ikke har en enhetlig måte og fast oppsett og sette opp rapporter på, og at det handler at de har vært for dårlig på å evaluere og systematisere, og bli enige om hvilket produkt de skal levere fra seg. Flere påpeker at det at de rullerer å lede prosjektene, kan medføre at man ikke klarer å utnytte erfaringer fra tidligere prosjekter godt nok, og at det blir tilfeldig og avhengig av den enkelte hvordan man gjør det. For å styrke profesjonalisering, systematikk og kompetanse foreslår de at det utpekes en hovedansvarlig for prosessene, der de andre bidrar inn.

Flere medarbeidere mener at de kunne hatt nytte av å reflektere mer med andre kollegaer under planlegging og underveis i prosessene. En medarbeider forteller at de i ulike situasjoner kan ta initiativ til debriefing-samtaler etter møter med barn.

Vi har hatt en del situasjoner hvor vi har hatt en slags direkte debriefing med de som har vært med i en samtale, for eksempel i voldsprosjektet. Det var fordi at vi fikk ny erfaring med å snakke med mindre barn, og litt hvordan vi opplevde at de var ivaretatt, og også i varetakelse av oss selv. Men det var jo egeninitiert, og ut fra en forståelse av at dette har vi behov for. I de andre prosjektene har det vært litt forskjell, veldig ofte at vi bare prater sammen i etterkant, men vi har snakket mye om at vi alltid skal spørre barna, hvordan opplevdes dette, og gjerne sende ut noe i etterkant.

Arbeidsdeling, forventningsavklaringer og sammensetning av team: Ved oppstart utarbeides det et prosess-skriv/ prosjektmandat som grunnlag for dialog mellom medarbeidere og ledelsen om medvirkningsoppdragets karakter og innramming. Både ledere og medarbeidere er i arbeidet med medvirkningsprosesser opptatt av å ta i bruk den samlede kompetansen ved kontoret, med en arbeidsflyt mellom ulike funksjoner i ulike ledd av prosessen, basert på hvem som har ansvaret for temaet og erfaring fra før. Når det gjelder arbeidsdelingen mellom faggruppen som gjør medvirkningsarbeidet og ledelsen, mener flere at det er behov for å avklare roller, kommunikasjon og tidslinjer i arbeidsflyten, og at ledelsen i flere av prosessene har blitt koblet på for sent. En medarbeider sier:

Jeg tenker at det med fordel kunne være at man ikke nødvendigvis bare får føringene fra ledelsen, men at man faktisk sitter ned sammen og diskuterer litt mer rammer før man setter i gang. Men det er også en personlig preferanse jeg har. Jeg synes ofte bestillingene blir for uklare, og så tuller man masse diskusjoner ut over det.

Kartleggingen viser at Barneombudet har god formell juridisk og forvaltningsmessig kompetanse som omhandler barns medvirkning og deltakelse, samt bred erfaringsbasert kompetanse gjennom medarbeideres ulike yrkes og erfaringsbakgrunner. Spørsmålet er om Barneombudet som kunnskapsbedrift også har behov for en strategi for å sikre også en mer spesialisert teoretisk og forskningsbasert kompetanse på dette området.

Barneombudet har utviklet e-læringsprogrammer som også omhandler barns medvirkning, som er tilgjengelig for både publikum og nyansatte. I gjennomføring av medvirkningsprosesser arbeider medarbeidere i team, og i dialog med ledelsen. Det synes som at teamene bruker mye tid på å diskutere og reflektere over etiske og praktiske utfordringer i arbeidsgruppene, og at det skjer en viss kompetanseoverføring mellom teamene i forbindelse med evalueringer. Mye av kompetansen om medvirkningsarbeid er nedfelt i Medvirkningshåndboka. Det er også igangsatt et arbeid med å samle dokumentasjon og prosedyrer på området. Det er enighet om at evaluering, erfaringsdeling og kompetanseoverføring er et forbedringsområde som kan styrke kvaliteten på arbeidet.

Det fremstår også sårbart at stadig nye leder medvirkningsprosesser, og det etterspørres mer spesialisert kompetanse, særlig hva gjelder det å gjennomføre metodisk gode kunnskapsbaserte undersøkelser.

8.2 Oppsummering av kompetanseutvikling og forbedringsarbeid

Kompetanse kvalitetsutvikling og læring: Kartleggingen viser at Barneombudet har god formell juridisk og forvaltningsmessig kompetanse som omhandler barns medvirkning og deltakelse, samt bred erfaringsbasert kompetanse gjennom medarbeideres ulike yrkes- og erfaringsbakgrunner.

Barneombudet har utviklet e-læringsprogrammer som også omhandler barns medvirkning, som er tilgjengelig for både publikum og nyansatte. I gjennomføring av medvirkningsprosesser arbeider medarbeidere i team, og i dialog med ledelsen. Det synes som at teamene bruker mye tid på å diskutere og reflektere over etiske og praktiske utfordringer i arbeidsgruppene, og at det skjer en viss kompetanseoverføring mellom teamene i forbindelse med evalueringer. Mye av kompetansen om medvirkningsarbeid er nedfelt i Medvirkningshåndboka. Det er også igangsatt et arbeid med å samle dokumentasjon og prosedyrer på området. Det er enighet om at evaluering, erfaringsdeling og kompetanseoverføring er et forbedringsområde som kan bidra til å styrke kvaliteten på arbeidet. Denne typer prosesser fordrer kontinuerlige refleksjon, avveielinger av ulike hensyn, så systemer og arenaer for å sikre dette vil være en viktig del av et kvalitetssystem.

Det fremstår også sårbart at stadig nye leder medvirkningsprosesser, og det etterspørres mer spesialisert kompetanse, særlig når det gjelder det å gjennomføre metodisk gode kunnskapsbaserte undersøkelser.

I dagens kunnskapssamfunn er det viktig at kunnskapsvirksomheter har oppdatert teoretisk, forskningsbasert, juridisk og metodisk kunnskap på sine sentrale fagområder. Videre at de arbeider systematisk med kompetanse- og kvalitetsutvikling, på måter som bidrar til at erfaringskunnskapen blir både satt ord på, blir «prøvd» og videreutviklet. Her kan det synes som at Barneombudet har et forbedringspotensial, både når det gjelder 1) å styrke sin metodiske kompetanse i kunnskapsbaserte undersøkelser generelt, 2) å styrke den teoretiske og forskningsbaserte kompetansen om medvirkningsprosesser med barn spesielt, 3) å foredle den erfaringsbaserte kunnskapen som medarbeiderne besitter.

9.0 Oppsummeringer, vurderinger og anbefalinger

Formål med denne kartleggingen har vært å svare på spørsmålet om Barneombudets egne rutiner og praktiseringen av disse i tråd med beste praksis for barn og unges medvirkning. Som et ledd i arbeidet med å undersøke om det er god nok kunnskap om hvordan man ivaretar barn som bidrar med innspill på en god måte hos Barneombudet, om det er behov for kunnskapsheving på dette området og om Barneombudet presenterer barn og unges synspunkt og innspill på en god måte? Spørsmålene danner grunnlag for en oppsummering av resultater, vurderinger og anbefalinger.

Ungdommenes erfaringer med å delta i ekspertgruppen:

Hovedinntrykket er at de unge opplever at ekspertgruppen har fungert som en arena der de har fått hjelp til å sette ord på og uttrykke sine opplevelser og erfaringer. Det synes som at gruppeprosessen har bidratt til meningsdannelse og større forståelse og innsikt i temaet skolefravær. De gir uttrykk for at de opplever at de har blitt lyttet til og har forventninger om at deres bidrag skal få innflytelse. Ungdommene peker på utfordringer knyttet til balansen mellom det å skape et trygt og samtidig fritt rom for deltakelse, der de blant annet beskriver hvordan maktforholdet mellom voksne og ungdommer påvirker dialogen. Videre stiller de spørsmål ved Barneombudets praktisering av anonymisering, samtidig som de viser en forståelse av ulike hensyn som må tas.

Barneombudets medvirkningsarbeid sett i lys av formål, begrunnelser og teoretiske perspektiver:

Det å ha kunnskap om barns perspektiv og samtale med barn fremstår som et ideal, og som en del av Barneombudets «DNA». Barneombudets medvirkningsarbeid bygger på en artikulert, og det som synes å være en omforent, forståelse av barn som eksperter på eget liv. Samtidig fremstår begrepsbruken rundt hva barns perspektiv handler om som tvetydig, gjennom bruken av begreper som erfaringer, meninger, opplevelser, kompetanse og/ eller kunnskap.

Kartleggingen viser en stor bredde i begrunnelser for hvorfor barns medvirkning er viktig for Barneombudet, som sprer seg langs hele medvirkningstrappa (Hart, 1992). Enkelte av formålene synes å utfylle hverandre, mens andre synes å stå i en spenning til hverandre. Et eksempel er spenningen mellom å sette søkelys på nytteverdien barns medvirkning har for å styrke ombudets kunnskapsgrunnlag og egenverdien deltakelsen har for barn som samfunnsborgere. Spenningene kommer gjerne til uttrykk i ulike forståelser og prioriteringer av formål mellom ledelsen og ansatte. Dette kommer frem i konkrete saker, som tvinger frem gjentakende diskusjoner.

Dette synliggjør et spørsmål om hva slags ambisjoner som ligger bak ekspertmøter og ekspertgrupper, og hvilke målgrupper formålet for medvirkningen er rettet mot. Er intensjonen å innhente kunnskap om barns perspektiver for å opplyse Barneombudet i sitt arbeid, og/ eller produsere og formidle barns perspektiver til samfunnet for øvrig? Et spørsmål som kartleggingen aktualiserer er om Barneombudet selv skal innhente barns perspektiv, eller initiere dette hos eksterne parter. Aktørene argumenterer for at dette til en viss grad er nødvendig for å kunne

oppfylle mandatet og oppdraget. Dersom Barneombudet vurderer det nødvendig å selv innhente kunnskap om barneperspektiv, oppstår spørsmålet om hvilken funksjon det skal ha; som en av flere kunnskapskilder, eller som en selvstendig kunnskapskilde som står på egne føtter.

Ivaretagelse av etiske spørsmål i medvirkningsprosesser:

Basert på observasjoner og intervjuer dannes det et inntrykk av at medarbeidere har en stor oppmerksomhet mot etiske spørsmål. Rapporten gir flere eksempler på hvordan arbeidet med etiske refleksjoner i tilknytning til arbeidet med ekspertgruppen fremstår som en kollektiv etisk refleksiv praksis, der blant annet FNs prinsipper fungerer som et omdreiningspunkt som plangruppa stadig kommer tilbake til og drøfter, både i planlegging av møter og i evaluering av møter.

Ivaretagelse av relasjonelle spørsmål i medvirkningsprosesser:

Medarbeiderne har stor oppmerksomhet rettet mot det å skape gode betingelser og forutsetninger for meningsskapende samtaler med barn, både individuelt og kollektivt. Dette kommer frem både i dokumenter, intervju og deres praksis. Både voksne og de unge er i samtaler opptatt av balansegangen mellom å skape trygge rammer og samtidig frie rom, som kan utfordres av maktubalansen mellom voksne og barn. Det synes som at det både i ekspertgruppen og ekspertmøtene prioriteres å bruke tid til å etablere tillitsfulle relasjoner, med informasjon og kontakt i forkant og etterkant av måter. Ungdommene som deltar i ekspertgrupper, får en individuell kontakt som følger opp før og etter møter. I ekspertgruppen fremhever både voksne og ungdommene gruppeprosessens betydning for meningsskaping.

Ivaretagelse av metodiske spørsmål:

Både fagrapporten «Blod er ikke alltid tykkere enn vann» (Barneombudet, 2023) og Ekspertgrupperapporten «One size fits all?» (Barneombudet, 2024) fremstår som ryddige og kommunikative og som er lett å orientere seg i. I Fagrapporten er barns perspektiver analysert og beskrevet for seg selv, før det deretter en sammenfattende analyse, der ombudet gjør vurderinger sett i lys av rettslige og forvaltningsmessige føringer og forskning, mens i ekspertgrupperapporten fremstilles ungdommenes perspektiver uten vurdering.

I arbeidet med ekspertgrupperapporten er det identifisert tre balansepunkter. For det første balansen mellom hensynet til gjennomsliktighet i beskrivelse av arbeidsprosesser og hensynet om å ta på alvor medvirkning som meningsskaping. For det andre balansen mellom mangfold og generalisering, og for det tredje balansen mellom hensynet om anonymitet, koblet til en forståelse av barn som sårbare, og hensynet om respekt for barns autonome status som samfunnsborgere, koblet til en forståelse av barn som kompetente.

Basert på dokumentanalysen gis det eksempler som viser uklarheter rundt hvordan kategorier oppstår i ekspertgruppa. Det er ikke klart om de kommer fra de unge selv, om de er introdusert eller fortolket av de voksne, eller om de er vokst frem som et resultat av den meningsskapende dialogen. Videre bruker ekspertgrupperapporten i stor grad formuleringen «vi», som på den ene siden synes å fungere for de unge, og som de kjenner seg igjen i, men som samtidig kan dekke over et meningsmangfold. Det stilles også spørsmål ved om påstander som fremmes i rapporten

i større grad burde vært kontekstualisert. Selv om det etterspørres større transparens i beskrivelser av arbeidsprosesser, vurderes bruk av varierte metoder og et team med sammensatt kompetanse, å styrke arbeidets troverdighet.

Ungdommene er i intervjuene kritiske til at de må være anonyme. De er stolte over det de har vært med på, og sier at de gjerne ville hatt navnene på rapporten. Anonymisering henger sammen med personvern og beskyttelse av barn som en sårbar gruppe. Samtidig kan det stride mot hensynet til barn som autonome og kompetente samfunnsborgere. Barneombudet har fattet en generell beslutning om at barn skal være anonyme. Barnekonvensjonen vektlegger at vurderinger av barnets beste opp mot andre hensyn, er konkrete vurderinger. Dette kan tale for at spørsmålet om anonymitet bør være en konkret vurdering opp mot ulike hensyn fra gang til gang.

I arbeidet med faggrupperapporten er meningsmangfoldet bedre ivaretatt. I tilknytning til denne rapporten stilles det spørsmål ved manglende gjennomsiktighet i beskrivelse av fremgangsmåte. Det vises til begrepsbruk og argumentasjon knyttet til representativitet og randomisering, som uttrykker en ambisjon med rapporten som minner om forskning, samtidig som det understrekes at det ikke er forskning. Sett i lys av den tilliten Barneombudets uttalelser blir lest med, kan man stille spørsmål ved om leseren kan tillegge funnene større vekt, enn det som er intendert fra ombudets side. Det er derfor viktig å være særlig aktsom når rapporten ligner så mye på forskning som den gjør. Fagrapporten fremstår som troverdig i argumentasjonskraften i vurderingene, særlig opp mot rettslige og forvaltningsmessige spørsmål, noe som styrkes av troverdigheten knyttet til Barneombudets legitimitet, posisjon og kompetanse. Samtidig fremstår den med mindre troverdighet knyttet til den gjennomsiktighet som forventes av en forskningsbasert undersøkelse, som rapporten kan etterlate et inntrykk av å være, selv om den er tydelig på at den ikke er det. Spørsmålet er hvordan den leses og brukes av publikum.

Det stilles spørsmål ved om rapportens status som Fagrapport og sjanger bør klargjøres, der Barneombudets særegne kompetanse til rettslig og forvaltningsbasert vurderinger av barns situasjon, perspektiver og interesser, kan forsterkes. Det er også stilt spørsmål om og når Barneombudet selv bør innhente barns perspektiver gjennom forskningslignende prosesser, eller om ombudet i større grad bør bestille slike rapporter fra forskningsmiljø. Dette er en avveiling av blant annet formål, ressurser og kompetanse.

Det etterspørres større gjennomsiktighet på metodisk fremgangsmåte for begge rapportene, særlig i innsamling av data og analysearbeidet. Fagrapporten ligner mer på klassisk forskning, der det er rimelig at selve rapporten har mer detaljerte beskrivelser om metode. Ekspertgrupperapporten ligner mer på deltakerbasert forskning og samarbeidsforskning, der troverdigheten avhenger av gjennomsiktighet i prosesser. Dersom man av kommunikasjonshensyn ikke ønsker å ha dette i rapporten, kan en mulighet være å ha en egen metode-rapport, ved siden av selve ekspertgrupperapporten, som evt kan gjøres tilgjengelig på Barneombudets nettside. Muligens kan dette være en løsning for fagrapporten også.

En av områdene som er knapt metodisk beskrevet handler om rekrutteringsprosesser. Basert på intervjuene fremkommer det at rekrutteringsprosesser varierer. Noen ganger rekrutteres det personer fra hele landet, mens andre ganger fra Oslo-området. Særlig gjelder dette ved ekspertgrupper, der de unge skal møte flere ganger. Selv om dette ikke er forskning, kan det være grunn til å vurdere spredning i erfaringsbakgrunn for deltakere, både når det gjelder geografi, kjønn og mangfold på flere måter. Barneombudet har et særlig ansvar for å bevisstgjøre omgivelsene om at barn og unge i vårt samfunn lever i ulike kontekster, kulturer og subkulturer

og sosiale lag. Det handler om hvilke stemmer som blir hørt. Spørsmål som omhandler mangfold, bør gjenspeiles i rekruttering, analyse og i formidling av barns erfaringer og perspektiver.

Kompetanse kvalitetsutvikling og læring: Kartleggingen viser at Barneombudet har god formell juridisk og forvaltningsmessig kompetanse som omhandler barns medvirkning og deltakelse, samt bred erfaringsbasert kompetanse gjennom medarbeideres ulike yrkes- og erfaringsbakgrunner.

Barneombudet har utviklet e-læringsprogrammer som også omhandler barns medvirkning, som er tilgjengelig for både publikum og nyansatte. I gjennomføring av medvirkningsprosesser arbeider medarbeidere i team, og i dialog med ledelsen. Det synes som at teamene bruker mye tid på å diskutere og reflektere over etiske og praktiske utfordringer i arbeidsgruppene, og at det skjer en viss kompetanseoverføring mellom teamene i forbindelse med evalueringer. Mye av kompetansen om medvirkningsarbeid er nedfelt i Medvirkningshåndboka. Det er også igangsatt et arbeid med å samle dokumentasjon og prosedyrer på området. Det er enighet om at evaluering, erfaringsdeling og kompetanseoverføring er et forbedringsområde som kan bidra til å styrke kvaliteten på arbeidet. Denne typer prosesser fordrer kontinuerlige refleksjon, avveininger av ulike hensyn, så systemer og arenaer for å sikre dette vil være en viktig del av et kvalitetssystem.

Det fremstår også sårbart at stadig nye leder medvirkningsprosesser, og det etterspørres mer spesialisert kompetanse, særlig når det gjelder det å gjennomføre metodisk gode kunnskapsbaserte undersøkelser.

I dagens kunnskapssamfunn er det viktig at kunnskapsvirksomheter har oppdatert teoretisk, forskningsbasert, juridisk og metodisk kunnskap på sine sentrale fagområder. Videre at de arbeider systematisk med kompetanse- og kvalitetsutvikling, på måter som bidrar til at erfaringskunnskapen blir både satt ord på, blir «prøvd» og videreutviklet. Her kan det synes som at Barneombudet har et forbedringspotensial, både når det gjelder 1) å styrke sin metodiske kompetanse i kunnskapsbaserte undersøkelser generelt, 2) å styrke den teoretiske og forskningsbaserte kompetansen om medvirkningsprosesser med barn spesielt, 3) å foredle den erfaringsbaserte kunnskapen som medarbeiderne besitter.

Konklusjon

Følgende punkter fremstår som områder der praksisen i stor grad fremstår som god og dels eksemplarisk:

- Forståelsen for og arbeidet med å skape trygge rammer for barns medvirkning i ulike prosesser
- Ivaretagelse av det enkelte barn
- Engasjement og ønske om å fremme barns stemmer og interesser
- Variasjon av metoder og fleksibilitet
- Team med sammensatt erfaring og kunnskap, der ulike deler av virksomheten kobles på i ulike faser
- Etisk bevissthet og kollektiv refleksivitet – bla ved bruk av FNs anbefalinger
- Rapporter som kommuniserer

- Medvirkningshåndboka og e-læringsprogram

Følgende punkter fremstår som kritiske områder der oppmerksomhet kan bidra til at praktisen forbedres

- Avstemme formålet med å innhente barns perspektiv i lys av Barneombudets mandat. Herunder avstemme formålet med Fagrapporter, og vurdere hvorvidt og når det er hensiktsmessig at Barneombudet selv skal innhente barns perspektiv, eller initiere/ bestille forskning som kan belyse dette
- Tydeligere forventnings- og rolleavklaring ved oppstart av prosesser, og sikre muligheter for avklaringer underveis
- En større tydelighet på innramming av og styrket gjennomsiktighet i beskrivelse av metodiske tilnærming i medvirkningsprosesser
- Videreutvikle en praksis som bedre ivaretar mangfold i rekruttering og rapporter
- Vurdere å innføre konkrete vurderinger av personvern og anonymitet i ulike prosesser
- Styrke metodiske kompetanse i kunnskapsbaserte undersøkelser generelt, samt den teoretiske og forskningsbaserte kompetansen om medvirkningsprosesser med barn spesielt
- Å arbeide mer systematisk med evaluering og erfaringslæring, med tanke på å avdekke forbedringsområder, kontinuerlig forbedringsarbeid og kompetansedeling

10.0 Vedlegg

10.1 Samtaleguide ungdommer

10.2 Samtale og observasjonsguide voksne

10.3 Oversikt over fremdrift i ekspertgruppemøtene

10.4 Teoretiske perspektiver

10.1 Samtaleguide - Ungdom

Overordnet formål med undersøkelsen: Er Barneombudets egne rutiner og praktiseringen av disse i tråd med beste praksis for barn og unges medvirkning?

Bakgrunnsopplysninger

- Alder, kjønn
- Erfaringer med medvirkningsprosesser
- Erfaringer med skolefravær (NB: ikke helseopplysninger, mer når startet, omfang)

Rekruttering til ekspertgruppen

- Fortell om hvordan du ble rekruttert til gruppen
- Hvilken informasjon fikk du i forkant?
- Hva er din motivasjon for å delta?
- Hva slags forventninger hadde du til arbeidet?

Om arbeidet i ekspertgrupper

- Hva har dere gjort og hvordan har dere jobbet?
- Hva er de voksnes rolle og hva er de unges roller?
- Hvordan opplever du å delta?
- Hva liker du/ liker ikke med måten å arbeide på?
- Snakker du med noen andre om arbeidet du er med på?

Forutsetninger og betingelser for barns medvirkning

- Hva gjør de voksne for å skape en trygg og tillitsfull relasjon?
- Hvordan skapes en god arena?
- Hva gjøres for å hjelpe de unge til å uttrykke sine synspunkter og skape mening? (Hva slags måter å uttrykke seg på passer for deg? Opplever du at ekspertgruppa arbeider på måter som passer for deg?)
- Hva slags opplæring har du fått i forkant?

Spenninger og barrierer i arbeidet med barns medvirkning:

- Hvordan opplever du at dine meninger blir lyttet til og ivaretatt i gruppa?
- Er det noen stemmer som teller mer?
- Har du fått noen nye tanker eller meninger om temaet etter at du begynte å arbeide i ekspertgruppen?
- Hvordan du har opplevd det som ble bestemt?
- Hvordan blir ulike meninger eller uenighet håndtert?
- Hvilke tanker har du om at ungdommene som deltar i arbeidet anonymiseres i formidlingen av resultater?

Metodiske, etiske og relasjonelle overveielser når en tilrettelegger for barns medvirkning

- Hva er viktig (viktige hensyn) for deg når du deltar dette arbeidet?
- Hvordan opplever du at det som er viktig for deg blir ivaretatt?
- Opplever du at de voksne og de andre unge viser respekt for dine grenser for hva du vil dele?
- Opplever du at de voksne og de andre unge viser respekt for dine meninger og synspunkter?
- Hvordan opplever du grad av frivillighet til å delta? Gjentakende samtykke.

Resultatet av undersøkelsen

- Hvordan bearbeides og fremstilles resultatene?
- Kjenner du deg igjen i det som de voksne skriver i etterkant?
- Er det noe du savner?
- Hvem tenker du er mottaker av budskapet?
- Hvilke tanker har du om hva kunnskapen fra gruppa kan brukes til?
- Hva gjøres for at resultatene av ekspertgruppen skal bli lyttet til?

10.2 Samtale og observasjonsguide -voksne

Overordnet formål med kartleggingen:

- Er Barneombudets egne rutiner og praktiseringen av disse i tråd med beste praksis for barn og unges medvirkning?

1.0 Bakgrunnsopplysninger

- 1.1 Fortell om egen kompetanse og erfaring på området
- 1.2 Fortell om egen stilling og oppgaver relatert til arbeidet med ekspertgrupper

2.0 Om arbeidet med ekspertgrupper

- 2.1 Fortell om arbeidet med ekspertgrupper: Formål og prosess
- 2.2 Hvilke tanker har du om hva slags former for medvirkning som passer for hvilke aldersgruppe?

3.0 Barnets perspektiv og trinnvis deltakelse

- 3.1 Hvordan beskriver du barnets rolle og relasjonen mellom voksne og barn i medvirkningsprosessen?
- 3.2 Hvordan ser praksisen ut i lys av disse perspektivene?

4.0 Teoretiske perspektiver, formål og begrunnelser

- 4.1 Hva slags teorier, begreper, modeller og konsepter forskning på barns deltakelse og medvirkning relaterer du deg til i ditt arbeid med ekspertgrupper?
- 4.2 Hva slags syn på barn og deres samfunnsbidrag har du?
- 4.3 Hva slags formål og begrunnelser har du for barnets medvirkning?
- 4.4 Hva slags fremgangsmåter og metoder benyttes?
- 4.5 Hva erfarer du som hensiktsmessige tilnæringsmåter for medvirkning (i lys av formålet)?
- 4.6 Hva slags avveininger gjøres mellom disse forholdene?
- 4.7 Når, hvor, med hvem og hvordan skjer disse avveiningen?

5.0 Forutsetninger og betingelser for barns medvirkning

- 5.1 Hva gjør du/ dere for å skape gode betingelser for barnets medvirkning?
- 5.2 Hva gjøres for å skape en trygg og tillitsfull relasjon?
- 5.3 Hvordan skapes en god arena/ rom?
- 5.4 Hva gjøres for å hjelpe barnet til å uttrykke sine synspunkter og skape mening?
- 5.5 Hva gjøres for at resultatene av ekspertgruppen skal bli lyttet til?
- 5.6 Hvilke forståelse har du/ dere av publikum/ mottaker av budskapet?
- 5.7 Avveininger mellom hensynet til byrden for ungdommene ved å delta, opp mot kunnskapsbidraget

6.0 Spenninger og barrierer i arbeidet med barns medvirkning:

- 6.1 Hva slags utfordringer, dilemmaer og spenninger opplever du i arbeidet med denne 6.2 konkrete saken og mer generelt?
- 6.3 Hvordan håndteres spenningen om medvirkning som en rettighetsbasert tilnærming og/ eller holistisk tilnærming?
- 6.4 Hvordan ivaretas barn som enkeltbarn og barns mangfold i prosessene?
- 6.5 Hvordan tenker du/ dere om og håndterer spenningen om barns rett til beskyttelse på den ene side, og rett til deltakelse og medbestemmelse på den annen? (Sårbar/ kompetent)
- 6.6 Hvordan håndteres spenninger knyttet til ulike kunnskapsspråk?
- 6.7 Hvordan håndteres spenningen mellom assymetri og likeverdighet?

7.0 Metodiske, etiske og relasjonelle overveielser når en tilrettelegger for barns medvirkning

- 7.1 Hva er viktige etiske hensyn i prosessen for deg/ dere?
- 7.2 Hvordan ivaretas etiske krav i prosessen?
 - o Vurderinger rundt barns verdighet og grenser for hva de vil dele/ fortelle
 - o Vurderinger av mulige konsekvenser/ skaderisikoer for de unge ved å delta
 - o Praktiseringen av løpende samtykke
 - o Ivaretagelse av integritet, mangfold og kulturelle forskjeller
- 7.3 Hva er viktige juridiske krav?

7.4 Hvordan ivaretas metodiske kvalitetskrav til en undersøkelse av erfaringskunnskap?

- Gjennomsiktighet i fremgangsmåte og tolkningsprosess
- Mulighet for å etterprøve funn
- Hvordan bearbeides og fremstilles resultatene?
 - Et tydelig samsvar mellom datagrunnlaget og fremstillingen av konklusjoner
 - At barnas egne stemmer formidles mest mulig fritt for tolkning og at meningsmangfold synliggjøres
- Kvalitetssikring ved kritisk refleksjon og kollegial vurdering

8.0 Beste praksis

8.1 Hvordan praktiseres medvirkningsprosessen fra planlegging til rapportering?

8.2 Hvordan erfares medvirkningsprosessene av aktørene?

8.3 Hva slags forventinger og forståelser har aktørene av god medvirkningspraksis?

8.4 Hva virker formende og styrende for medvirkningspraksisene?

8.5 Hvordan sikres en refleksiv etisk og metodisk praksis, både før, under og etter prosessen?

8.6 Hvordan arbeider dere med kunnskapsutvikling?

- Hvordan arbeider dere med å lære av erfaringer dere gjør?
- Hvordan arbeider dere med utvikling av praksisen?
- Hvordan arbeider dere med å tilegne dere ny kunnskap?

8.6 Hvordan ser praksisen ut i lys av føringer og rådende forskning?

10.3 Vedlegg Oversikt over fremdrift i ekspertgruppemøtene

Møte 1 Hjelpespørsmål (lysark)

Stikkord til diskusjonen:

- Hva kan man kalle det?
- Gjelder det mange?
- Hvor ligger årsaken?
- Hva er viktig for dere å snakke om?

Gruppearbeid 1 – Hva skaper skolefravær

- Sitt for deg selv. Skriv ned alle utfordringer du kan komme på
- To og to: snakk sammen om hva dere mener er utfordringene. Skriv ned alt dere vil ta frem.

Gruppearbeid 2 - Drømmeskolen

- Om du kan bestemme helt fritt...
- Hvordan ser drømmeskolen ut?

Møte 2 startet med en oppsummering fra sist, om utfordringer og løsninger

- Skolemiljø – påvirker hvordan vi har det psykisk.
- Tilrettelagt opplæring – mangel på mestring fører til fravær
- Fravær starter tidlig og må fanges opp tidlig (hva skal man se etter? Hva skal man spørre om?)
- Gammeldags system – lærer bestemmer – (handler dette om medvirkning?)
- Pensum – er unyttig og lite motiverende
- Barn må lære om psykisk helse
- Kompetanse hos lærerne – må kunne tilrettelegge for fagvansker og psykisk helse (lærerutdanning)

Møte tre oppsummeres nye utfordringer

- Fravær har store konsekvenser, gjelder mange og er viktig å ta tak i
- Årsakene ligger i skolesystemet
- Fravær starter tidlig
- Dårlig skolemiljø og mobbing
- Mangel på faglig mestring og tilrettelegging
- Stress og press
- De ansatte har ikke nok tid og kompetanse
- Skolen følger ikke godt nok opp når vi blir borte
- Medvirkning?

Videre presenteres mulige løsninger, som synes å være basert på det de unge har sagt om utfordringer på møte 1 og 2, samt om drømmeskolen på møte 2.

- Ha et system for å fange opp utfordringer tidlig
- Bedre skolemiljø
- Faglig tilrettelegging: innhold i fagene, vurdering og organisering
- Nok kompetanse hos de ansatte
- Bedre oppfølging når vi er borte fra skolen
- Barn må lære om psykisk helse
- Trygge og avslappende omgivelser

10.4 Vedlegg Forskning og teoretiske perspektiv på barns medvirkning, herunder etiske spørsmål

I dette vedlegget beskrives et teoretisk og forskningsbasert bakteppe, som danner grunnlag for utforming av spørsmål for vurderingen av praksisen som beste praksis. Den aktuelle forskeren har sin bakgrunn i sosialt arbeid, men har arbeidet med tverrfaglige prosjekter, og med skoleprosjekter. Litteraturen er en blanding av internasjonal og norsk forskning (både enkeltstudier og review-studier) om barns medvirkning og deltakelse mer allment, og fra arbeid med barn og unge i sårbare livssituasjoner mer konkret. Videre gjelder de fleste kollektive prosesser. Det er også trukket veksler på forskning om barns deltakelse i deltakerbasert forskning, da bruken av ekspertgrupper kan ligne på dette. Etter hvert avsnitt utledes noen spørsmål (markert i grønt) som har fungert som grunnlag for å vurdere praksisen.

Synet på barn

Siden FNs barnekonvensjon (Barnekonvensjonen, 2003) kom til, har det skjedd store endringer i måten vi tenker om barn på. **Synet på barn** har endret seg fra å se på dem som objekter og passive mottakere til å betrakte dem som subjekter med rettigheter og tanker som skal respekteres. Dette betyr at unge skal være aktive deltakere og anerkjennes som borgere. Vi kan se en overgang fra å se på barn som «becomings» til «beings», som aktive, søkende, «selvsosialiserende» barn og som kompetente aktører (Frønes, 2007, s. 30), der barns deltakelse i forskning kan begrunnes ut fra en idé om at barn er eksperter på egne liv (Kim, 2016).

- Hva slags syn på barn og deres samfunnsbidrag har aktørene?

Medvirkning tilpasset barnets alder

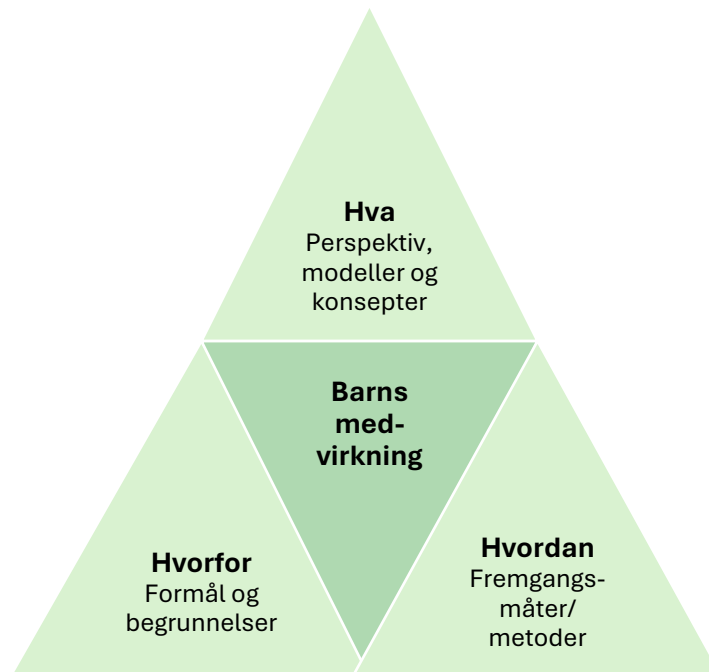
Barnekonvensjonen fastsetter at barns meninger skal tillegges vekt i tråd med deres alder og modenhet. Medvirkningsprosessene må også tilpasses **barnets alder**. I en forskningsreview som omhandler samskaping med barn, skisserer forskerne (Tanggaard & Linneberg, 2019) hva slags type tilnærminger som passer best for hvilke aldersgrupper:

- ✓ 0-2 år: Handler ikke utelukkende om hva barnet forteller – men hva det viser, og hva den voksne kan se.
- ✓ 2-6 år: Lekebasert tilnærming
- ✓ 6-11 år: Leke, sanse, oppdage
- ✓ 11-15 år: Interaktivt miljø og samskapende læring

- Hvilke tanker har aktørene om hva slags former for medvirkning som passer for hvilke aldersgruppe?

Teoretiske perspektiver, formål og begrunnelser

I en review av forskning på barns deltakelse i velferdstjenester rettet mot barn, analyserer forskerne (Skauge, Storhaug & Marthinsen, 2021) **hva** slags teorier, modeller og konsepter forskning på barns deltakelse og medvirkning bygger på, der de har særlig fokus på hvordan forskere konseptualiserer og begrunner **hvorfor** barn (bør) medvirke og **hvordan** de (kan) medvirke. Man kan se for seg at man i beslutninger av tilnærming må gjøre avveininger mellom disse tre forholdene:

I engelsk litteratur brukes ordet «participation», som på norsk kan oversettes til både «medvirkning» og «deltakelse». Forskningsgjennomgangen viser at de begrepene som brukes mest synonymt med dette er «samarbeid», «samhandling», «konsultering», «involvering» og «engasjement» (Skauge, Storhaug & Martinsen, 2021). De senere år har også «samskaping» blitt mer og mer brukt som begrep på slike prosesser (Tanggaard & Linneberg, 2019; Larsgaard, 2022; Svendby, Øien og Willumsen, 2019).

Vurderingen av beste praksis må stå i forhold til hva som er **formålet** med medvirkningen, der barns deltakelse kan ha ulike formål og begrunnelser:

- Å oppfylle barns rett til å si sin mening og bli hørt
- Å lære av barn: Å få kunnskap om hva barn og unge tenker og mener og få ideer til løsninger.
- Å lære med barn: Å diskutere løsninger sammen (Basert på barn, unges og voksnes kunnskap)
- Å engasjere og mobilisere barn: Å la barn og unge ta aktivt del i å gjennomføre løsningene. Barn som samfunnsborgere.

Resultater fra en review av 45 deltakerbaserte aksjonsforskningsprosjekter undersøkte hva slags **betydning og verdi** barn og unges deltakelse i slike prosjekter kan ha for ulike målgrupper (Shamrova & Cummins, 2017), og kom frem til følgende:

De unge deltakerne: Endringer i barn og unges sosiale-emosjonelle og kognitive utvikling så vel som utvikling av ferdighetene deres som forandringsagenter.

De involverte virksomhetene: Endringer i organisasjonskultur til å være mer deltakende, mer barneinkluderende, samt at programmer ble mer tilpasset til barn og unges behov.

Samfunnsnivå: Infrastrukturelle prosjekter, talsmannsprosjekt og at det har styrket samfunnsbevissthet

- Hva slags teorier, begreper, modeller og konsepter forskning på barns deltakelse og medvirkning relaterer aktørene seg til i arbeidet med ekspertgrupper?
- Hva slags formål og begrunnelser har de for barnets medvirkning?
- Hva slags fremgangsmåter og metoder benyttes?
- Hva erfarer aktørene som hensiktsmessige tilnæringsmåter for medvirkning (i lys av formålet)?
- Hva slags avveininger gjøres mellom disse forholdene?
- Når, hvor, med hvem og hvordan skjer disse avveiningene?

Barnets perspektiv og trinnvis deltakelse

Svendby, Øien og Willumsen (2019) skiller mellom barnet som henholdsvis objekt eller subjekt, der **barneperspektivet** vil si at den voksne ut fra teoretiske antakelser og/eller observasjoner forsøker å sette seg i barnets sted, men like fullt betrakter barnets situasjon utenfra. **Barnets perspektiv** innebærer at barnet selv inviteres til å kommunisere om sine erfaringer og sitt liv. Kunnskap kommer frem i interaksjonen mellom barnet og den voksne (Svendby, Øien & Willumsen, s. 182).

Dette har også sammenheng med hva som er formålet med deltakelsen/ medvirkningen, og kan sees i lys av ulike modeller som beskriver **trinnvis deltakelse**. Mest brukt er Roger Harts (1992) deltakelsesstige med 8 trinn av økende medvirkning. Den er en videreutvikling av Arnsteins (1969) stige, men tilpasset barn og unge. De tre første trinnene beskrives som manipulasjon, dekorasjon og tokenisme, og omtales ikke som medvirkning. Trinn fire innebærer at barn informeres og pålegges å delta, men mest på «liksom». På trinn fem er barnet informert og konsultert, mens det på trinn seks skjer felles beslutningstaking på initiativ av voksne, der det ifølge Hart er først nå vi kan snakke om ekte medvirkning. På syvende trinn tar barnet initiativ og står i spissen for handling. Mens det åttende trinn, er barneinitiert, der barnet inviterer voksne inn i beslutninger.

Modellen er kritisert for den hierarkiske oppbygningen, og fokuserer i stedet på hva som påvirker og betinger ulike former for deltakelse. Som et alternativ beskriver Vis (2014) to hovedinndelinger i form av «consultative» og «collaborative» participation. I konsultativ/ rådgivende deltakelse blir barn spurt og har mulighet for å si sin mening, som blir notert. Samarbeidende deltakelse innebærer større grad av partnerskap, der barnets meninger har innvirkning på beslutninger. Lansdown (2011) beskriver i tillegg enda et nivå som han kaller ungdomsledet medvirkning, som forutsetter vi at de unge er i stand til å handle og ta beslutninger, og at de voksne har en rolle som tilretteleggere.

- Hvordan beskriver aktørene barnets rolle og relasjonen mellom voksne og barn i medvirkningsprosessen?
- Hvordan ser praksisen ut i lys av disse perspektivene?

Forutsetninger og betingelser for barns medvirkning

Forskning peker på viktigheten av å forstå barns deltakelse som et **relasjonelt konsept**, i form av relasjoner mellom barn og voksne, siden sannsynligheten for at barns stemmer skal få betydning skjer i møte med voksnes støtte og partnerskap. Det å lytte til barns stemmer må sees som del i en diskurs om relasjoner (Seim og Slettebø, 2017). Deltakelse kan i et slikt perspektiv forstås som **meningsskapende arbeid**, der barn og voksne arbeider sammen for å skape mening av barns situasjon, og for å hjelpe barn til å forstå og forme meninger av egen barns situasjon (Gulbrandsen, Seim & Ulvik, 2012), der deltakelse handler om å bli involvert i en prosess, mer enn et engangsbidrag (Vis, et al, 2012; Vis, 2014). En slik forståelse av medvirkning og deltakelse, synliggjør betydningen av **kontinuitet og tillitsfulle relasjoner** (Seim & Slettebø, 2017), og **trygge og gode forhold** (van Bijleveld, 2015) som sentrale betingelse for å fremme deltakelse som relasjonelt konsept.

Både nasjonalt og internasjonalt er barns deltakelse sett i lys av Axel Honneth (2008) sitt begrep om **anerkjennelse**, som forstås som avgjørende for barns trivsel og deltakelse i samfunnet (Follesø, 2010, Fitzgerald, Graham, Smith & Taylor, 2009). I tråd med Honneth sin teori, støttes, avvises eller forhandles anerkjennelse i våre møter med andre; i nære relasjoner, i sosiale fellesskap og gjennom sosiale rettigheter. Fitzgerald et al (2009) beskriver anerkjennelse som en forutsetning for barns medvirkning, og at det er et godt utgangspunkt for å undersøke og begrepsfeste medvirkning. Dette fordi det åpner for et fokus på identitet (de unges forståelse av hvem de er) og status (hvordan de er i stand til å delta fullt ut i samfunnet). Forskerne hevder at medvirkningstilnærminger ofte representerer monologiske prosesser, der man anerkjenner unges rett til å delta og ha en stemme, fokuserer på kravet om anerkjennelse mer enn på betingelsene som må være på plass, og ikke tar deltakelse og anerkjennelse som sosiale praksiser på alvor. De mener at vi må være oppmerksomme på de mer subtile måtene makten former og påvirker hva vi er villige til å anerkjenne i disse deltakende møtene. Flere forskere argumenterer for at medvirkningsprosesser ikke bare fordrer en kamp om anerkjennelse for barns perspektiv, men at de voksne forstår at det også på deres møter med barna også foregår en **kamp over anerkjennelse** (Warming, 2015; Fitzgerald, Graham, Smith & Taylor, 2009). En slik måte å tenke på fokuserer på deltakelse som et forhandlingsrom som er dialogisk snarere enn monologisk, og som i sin tur bedre fanger opp de gjensidige og sammenhengende lagene i unges deltakelse. Dvs at hva som faktisk skjer i møtene mellom de voksne og barna, og hva slags **prosesser** som det legges opp til, også er avgjørende. Graham og Fitzgerald, 2010 tar til orde for at både fagpersoner og forskere må være villige til å involvere seg i, gjøre en innsats for å utforske og forstå hva som skal til for å endre uhensiktsmessige og/eller undertrykkende strukturer. De retter oppmerksomheten mot de mer subtile måtene makt former og påvirker hva vi er villige til å anerkjenne i møte med barna, og mener at vi må se nærmere på det dialogiske rommet der normer for anerkjennelse og intersubjektivitet konstitueres og forhandles. Et sentralt spørsmål er da om de voksne har vilje og tilnærminger som setter voksnes erfaring på spill når vi "lytter" til unge mennesker? Hjelper det de unge sier voksne til å se saken "annerledes"? Klarer barn og voksne sammen å skape nye forståelser?

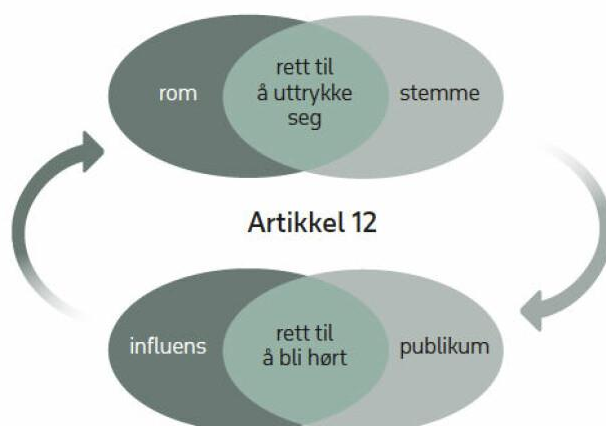
Harry Shier (2001) beskriver fem nivå i barns medvirkning, og er en av de som har vært opptatt av og **betingelsene** som må være til stede på ulike nivå, gjennom å skissere det han kaller for forutsetninger for, muligheter og forpliktelser for medvirkning. Dette skisserer han i følgende modell:

Deltakelsesnivå	Forutsetninger	Muligheter	Forpliktelser
Barn og unge deler makt og ansvar for beslutningstaking	Er du klar til å dele noe av din makt som voksen med unge?	Finnes det en prosedyre som gjør det mulig for unge og voksne å dele ansvar for beslutninger?	Det er en policy for/ forventning om at unge og voksne deler makt og ansvar for beslutninger?
Barn og unge blir involvert i beslutningstaking	Er du klar til å la unge være med i dine beslutningsprosesser?	Finnes det prosedyrer som gjør unge i stand til å delta i beslutningsprosesser?	Finnes det policy for/ forventninger om at unge må involveres i beslutningstakingsprosessen?
Barn og unges synspunkter blir tatt i betraktning	Er du klar til å ta unges synspunkter i betraktning?	Er dine beslutningsprosesser slik at de gjør deg i stand til å ta i betraktning de unges synspunkter/ meninger?	Finnes det policy for/ forventninger om at unges synspunkter må vektlegges i beslutningsprosesser?
Barn og unge får støtte til å uttrykke sine synspunkter/ meninger	Er du klar til å støtte unge til å uttrykke deres synspunkter og meninger?	Har du tilgang til ideer og aktiviteter for å hjelpe unge å uttrykke sine synspunkter og meninger?	Finnes det policy for/ forventninger om at unge må gis støtte til å uttrykke sine synspunkter/ meninger?
Barn og unge blir lyttet til	Er du klar til å lytte til unge?	Arbeider du på en måte som gjør det mulig for deg å lytte til unge?	Finnes det policy for/ forventninger om at unge skal lyttes til?

(Shier, 2001 oversatt til norsk av Halås)

Med bakgrunn i barnekonvensjonens paragraf 12, som vektlegger barns rett til **å si sin mening** (barnets stemme) og **bli hørt/ lyttet til**, beskriver Laura Lundy (2007) fire betingelser for barns medvirkning:

- 1) Arena/ rom: Barn og unge må ha arenaer som gjør det mulig for dem å uttrykke sine meninger,
- 2) Stemme: Barn og unge må få hjelp til å uttrykke sine synspunkter,
- 3) Publikum: Synspunktene må bli lyttes til
- 4) Innflytelse/ influens: Synspunktene må bli anerkjent/ respondert på som interessante.

Illustrasjonen er hentet fra Smith, 2023

Barnets stemme er knyttet til barnets perspektiv; forstått som barnets autentiske stemme og barnets synspunkt på saken (Archard & Skivenes, 2009). Det å ha en stemme beskrives som deltakende arbeid, som en kontinuerlig dialog, der den voksne er den refleksive parten som gjør det mulig for barnet å kunne uttrykke seg og dele sine perspektiver (Roose et al., 2009).

At noen lytter er en forutsetning for reell medvirkning, der det å lytte ikke bare handler om å ivareta barnets demokratiske rett til deltakelse, men også å hjelpe den voksne beslutningstaking og til å vurdere hva som er det beste for barn (Archard & Skivenes, 2009). På den måten bør barnets perspektiv ha en verdi i seg selv i beslutningsprosesser.

- Hva gjør aktørene for å skape gode betingelser for barnets medvirkning?
- Hva gjøres for å skape en trygg og tillitsfull relasjon?
- Hvordan skapes en god arena/ rom?
- Hva gjøres for å hjelpe barnet til å uttrykke sine synspunkter og skape mening?
- Hva gjøres for at resultatene av ekspertgruppen skal bli lyttet til?
- Hvilke forståelse har aktørene av publikum/ mottaker av budskapet?

Spenninger og barrierer i arbeidet med barns medvirkning:

Forskning beskriver en rekke spenninger, dilemmaer og barrierer og som kan oppstå når vi inviterer barn til å medvirke.

En grunnleggende spenning handler om spenningen mellom **medvirkning som en rettighetsbasert tilnærming og/ eller holistisk tilnærming**. Hilde Aamodt (2015) viser i sin forskning hvordan ideen om beskyttelse barnets beste innenfor en rettighetsdiskurs, forsterket av en markedsorientert og instrumentell tenkning, hvor bare det som kan telles og måles anses som pålitelig kunnskap, kan gi utslag i form av at barnets beste får en bestemt form som kommer til uttrykk i en rutinepreget tilnærming, som i sin konsekvens undergraver barnets beste forstått som det å fritt kunne få uttale seg og få en konkret vurdering av hva som er best for et enkelt barn. På den måten trer barnets beste frem som en generell størrelse som disponerer tjenestens praksis, ikke det konkrete og individuelle barnet. Som et alternativ til en ren rettighetsdiskurs, vil en mer holistisk tilnærming forholde seg til en bredere visjon av beskyttelse som en positiv fremheving av verdighet, optimal utvikling og velvære (well-being). En slik måte å tenke på vil være mer i samsvar med barnekonvensjonen. På denne måten fremmes respekt for den enkelte unge som en individuell rettighetshaver, mer enn en passiv mottaker av tjenester eller offer. En slik måte å tenke på endrer også fokus fra medvirkning som en interessekamp, til et mer sammensatt konsept av beskyttelse og deltakelse som uløselig sammenvevd og gjensidig avhengig av hverandre (Lansdown, 2010).

En annen spenning som kan oppstå er mellom **enkelte eller grupper av barn og barn som gruppe i kollektive medvirkningsprosesser**. Som voksne har vi en tendens til å behandle barn som en gruppe eller i kategorier. Den danske forskeren Hanne Warming (2019) viser hvordan barn (på lik linje med voksne) representerer et mangfold av posisjoner og perspektiver som det er nødvendig å ta hensyn til. Barn og barndom ikke forstås som en kategori eller noe universelt, men noe som konstrueres gjennom relasjoner og politiske, sosiale og kulturelle kontekster (Warming, 2019; Larsgaard, 2022). De unge som deltar og medvirker i ekspertgrupper, representerer således ikke en gruppe med et gitt perspektiv. Det har også vært noe av kritikken mot Forandringfabrikken, som hevder å presentere barn og unges kunnskap, som om det var en kunnskap (Larsgaard, 2022).

Flere studier tematiseres ansattes vurderinger av barnas sårbarhet, alder og modenhet, og dilemmaer de som ansvarlige voksne står i når det gjelder å vurdere dette opp mot barnets krav på/behov for medvirkning. Dette handler om mellom **barns rett til beskyttelse på den ene side, og**

rett til deltakelse og medbestemmelse på den annen, ved at voksne er bekymret for at medvirkning kan føre til negative konsekvenser for barn, og at behovet for å skjerme barn kan gjøre medvirkning vanskelig (Ormstad, Hestevik, Munthe-Kaas, Blaasvær, Muller, Berg, 2020). Det er også omtalt som **spenningen mellom synet på barn som sårbart offer og/ eller kompetent handlende aktør** (Larsgaard, 2022; Hammersley, 2017; Tanggaard & Linneberg, 2019). Når barn inviteres til å delta som eksperter i kraft av sin erfaring, beskriver litteraturen likeverdighet som en sentral verdi (Larsgaard, 2022). Denne måten å tenke på er også kritisert for å ikke ta innover seg at det ligger iboende en assymetrisk relasjon, og at barn og unge ikke bare er kompetente, men også sårbare (Srinivasan, 2019; Liabo, Ingold & Roberts, 2018; Høiseth, 2022; Storø & Haver, 2022; KPMG, 2022).

En fjerde spenning handler om **kunnskapsspråket**, der det fins spenninger mellom voksnes profesjonelle skriftspråk på den ene siden og barnas muntlige og til dels kroppslige og handlingsbaserte hverdagsuttrykk på den andre siden (Halås, 2022a; 2023).

Et annet spenningsforhold kan knyttes til **målet med samarbeidet**, der det kan oppstå spenninger og mellom målet om myndiggjøring og ønsket om at samarbeidet skulle bidra til bevisstgjøring, læring og styrking av deltakernes handlingskapasitet på den ene siden, og målet om å bidra til handlingskapasitet på den ene siden, og målet om å bidra til en kollektiv utvikling av mer generell kunnskap på den andre siden (Shamrova & Cummins, 2017; Halås, 2021).

Alle disse spenningene kan knyttes til en overordnet spenning som handler om assymetriske relasjoner, likeverdighet og makt, både når det gjelder maktforholdet mellom aktørene (voksne/ barn, barn/ barn) og i forhold til eksterne interessenter (Larsgaard, 2022; Halås, 2012).

To ulike forskningsoppsummeringer beskriver barrierer for barns medvirkning i barnevernet (Seim & Slettebø, 2017; Ormstad, Hestevik, Munthe-Kaas, Blaasvær, Muller, Berg, 2020). For de fleste av studiene som inngår gjelder dette riktignok enkeltbarns medvirkning, men det kan likevel være interessant å se på noen av barrierene som beskrives, om disse også får utslag i kollektive medvirkningsprosesser.

- Organisatoriske faktorer, som organisasjonsstruktur; voksenorientert organisasjon; høyt arbeidspress; tidspress; lav bemanning; høy turnover; mangelfull opplæring av ansatte; mangel på retningslinjer; mangelfull kunnskap og lite erfaring hos ansatte; de ansatte har for dårlig tid til å bli kjent med barnet.
- Ansattes forståelse av barnets forutsetninger og behov: Eksempler er: språk- og begrepsbruk på møter mm. kan være vanskelig for barn å forstå og oppleves som lite inkluderende; barnets alder og modenhetsnivå kan være avgjørende for hvor mye de blir involvert/får delta; en forståelse av barnet som sårbart og i behov for beskyttelse kan veie tyngre enn barnets rett til medvirkning.
- Tvil om barns troverdighet og pålitelighet
- Når kunnskapsgrunnlaget bidrar til å ekskludere barnets stemme

- Hvordan håndteres spenningen om medvirkning som en rettighetsbasert tilnærming og/ eller holistisk tilnærming?
- Hvordan ivaretas barn som enkeltbarn og barns mangfold i prosessene?
- Hvordan bearbeides og fremstilles resultatene?
- Hvordan tenker man om og håndterer spenningen om barns rett til beskyttelse på den ene side, og rett til deltakelse og medbestemmelse på den annen? (Sårbar/ kompetent)
- Hvordan håndteres spenninger knyttet til ulike kunnskapsspråk?
- Hvordan håndteres spenningen mellom assymetri og likeverdighet?

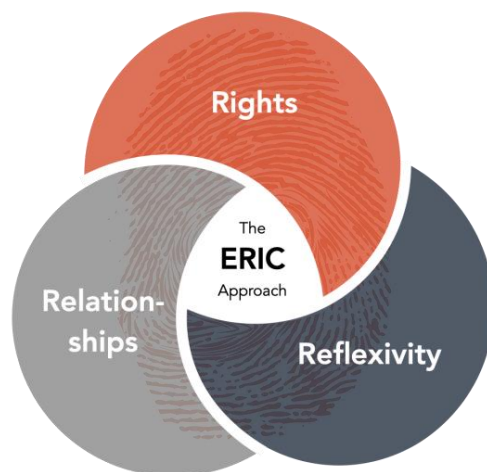
Metodiske, etiske og relasjonelle overveielser når en tilrettelegger for barns medvirkning

En dansk forskningsgjennomgang av samskapelse med barn vektlegger barnet som aktiv medskaper (Tanggaard & Linneberg, 2019). Med bakgrunn i forskningsgjennomgangen, supplert med forskning om barn som medforskere, foreslår forskerne noen etiske og relasjonelle overveielser som bør gjøres i samskapende prosesser som involverer barn, som kan ha relevans for denne undersøkelsen:

- Still deg kritisk og utforsk ditt barnesyn: Hva kan barn, ut fra ditt synspunkt, delta i? Hvilke konsekvenser får ditt syn på barnet for samskapelsesprosessen? Kan synet utfordres?
- Vurdér, hva du kan forvente av barnet ut fra dets alder, utvikling, omgivelser, forutsetninger og begrensninger
- Tenk over, hva formålet, målet, midlene og rammene kan være for, at det best kan lykkes: Skal det være styrt samskapelse, ansvarliggjørende samskapelse eller noe helt tredje? Hvilke utfordringer kan det være?
- Tenk over når og hvordan barnet kan spille en rolle? Er det etisk forsvarlig å la barnet innta den posisjon, du tenker på?
- Skap et trygt rom for samskapelsesprosessen, hvor barnet kan erfare, at du som voksen ikke har den samme form for autoritet i en klassisk rollefordeling, og hva din rolle så er i stedet
- Gå i gang med at skape konkrete, materielle ting sammen med utgangspunkt i eksperimentet, kreativitet og leg – det vil være barnets 'hjemmebanefordel' å leke og uttrykke seg på andre måter enn verbalt opp til en vis alder
- Forsøk hele tiden at innta en medskapende og medlærende posisjon, hvor både du og barnet utforsker noe felles likeverdig med blikk for, at du som voksen likevel alltid har et særlig etisk ansvar
- Overvåk og evaluér prosessen løpende for å sikre, at det er samskapelse og ikke bare samarbeide, du utfører med barnet
- Eksperimentér og lek med formatet og metoden, så barnet har lik deltagelses- og initiativrett under prosessen
- Reflektér med barnet i praksis – hva er godt, hva kan forbedres, hva er gøy, hva er lærerikt? Barnet kan bibringe gode iakttagelser, som kan oversettes til et meta-nivå, hvor dere sammen finner gode løsninger på oppgaven

Forskerne understreker betydningen av en refleksiv etisk praksis både før, under og etter prosessen.

[Ethical Research Involving Children \(ERIC\)](#) er det internasjonale knutepunktet for å fremme kunnskapsbasert etisk veiledning for forskning som involverer barn og unge. ERIC har som mål å hjelpe forskere og forskningsmiljøer med å forstå, planlegge og gjennomføre etisk forskning som involverer barn, uansett geografisk, sosial, kulturell eller metodisk kontekst. ERIC-tilnærmingen gjenspeiler et engasjement for barns rettigheter, relasjonens rolle og behovet for forskerrefleksivitet for å fremme etisk forskning (Powell, Graham & Truscott, 2016).

ERIC har utformet et **Charter med prinsipper for å veilede etiske refleksjon i forskning** som involverer barn (Min oversettelse):

Etikk i forskning som involverer barn, er alles ansvar: Vi, forskersamfunnet, inkludert alle som deltar i utførelse, bestilling, finansiering og vurdering av forskning, er ansvarlige for å sikre at de høyeste etiske standarder overholdes i all forskning som involverer barn, uavhengig av forskningstilnærming, fokus eller kontekst.

Respekt for barns verdighet er kjernen i etisk forskning: Etisk forskning utføres med integritet og respekt for barn, deres synspunkter og kultur. Å involvere barn på en respektfull måte krever at forskere anerkjenner barns status og evner og verdsetter deres ulike bidrag.

Forskning som involverer barn, må være rettferdig og likeverdig: Barn som er involvert i forskning, har krav på rettferdighet. Dette innebærer at alle barn behandles likt, at fordelene og byrdene ved å delta fordeles rettferdig, at barn ikke ekskluderes på urettferdig vis, og at barrierer mot deltakelse basert på diskriminering utfordres.

Etisk forskning kommer barn til gode: Forskere må sikre at forskningen maksimerer fordelene for barn, individuelt og/eller som sosial gruppe. Det er forskeren som har hovedansvaret for å vurdere om forskningen bør gjennomføres, og for å vurdere om forskningen vil komme barn til gode, både under og etter forskningsprosessen.

Barn skal aldri ta skade av å delta i forskning: Forskere må arbeide for å forebygge potensielle skaderisikoer og vurdere om behovet for å involvere det enkelte barn er berettiget.

Forskning skal alltid innhente informert og løpende samtykke fra barn: Barns samtykke skal alltid innhentes, sammen med foreldrenes samtykke og eventuelle andre krav som er nødvendige for at forskningen skal være etisk forsvarlig. Samtykket må være basert på en balansert og rettferdig forståelse av hva forskningen innebærer, både under og etter forskningsprosessen. Indikasjoner på at barn ikke ønsker å delta eller trekker seg, må alltid respekteres.

Etisk forskning krever kontinuerlig refleksjon: Det er viktig å forske på barn. Etisk forskning krever at forskere kontinuerlig reflekterer over egen praksis, langt utover de formelle kravene til etisk vurdering. Det krever kontinuerlig oppmerksomhet på de antagelser, verdier, overbevisninger og praksiser som påvirker forskningsprosessen og innvirkningen på barn.

Siden arbeid med ekspertgrupper minner mye om forskningsprosesser, kan det også være hensiktsmessig å supplere denne listen med mer **allmenne forskningsetiske standarder og kriterier for kunnskapsbaserte undersøkelser**. Dette handler om

- Gjennomsiktighet i fremgangsmåte og tolkningsprosess
- Mulighet for å etterprøve funn
- Et tydelig samsvar mellom datagrunnlaget og fremstillingen av konklusjoner
- At barnas egne stemmer formidles mest mulig fritt for tolkning og at meningsmangfold synliggjøres
- Kvalitetssikring ved kritisk refleksjon og kollegial vurdering

FNs Prinsipper for barn og unges medvirkning

FNs komité for barnets rettigheter har utarbeidet ni prinsipper for oppfyllelse av barns rett til medvirkning. Prinsippene kan brukes på ulike måter; både i planlegging, gjennomføring og evaluering av prosjekter, prosesser og aktiviteter.

1. Informasjon og ærlighet
2. Frivillighet
3. Respekt
4. Relevans
5. Barnevennlig
6. Inkluderende
7. Opplæring
8. Beskyttelse
9. Etterrettelighet

- Hvordan avveies prinsipper for barn og unges medvirkning
- Hvordan ivaretas etiske krav i prosessen?
- Hvordan ivaretas metodiske kvalitetskrav til en undersøkelse av erfaringskunnskap?
- Hvordan sikres en refleksiv etisk og metodisk praksis, både før, under og etter prosessen?

11.0 Litteratur

- Aamodt, H. (2015). Brukermedvirkning i barneverntjenesten—En dispositiv analyse. Tidsskrift for Arbeidsliv 17: 70–86.
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Hearing the child. Child & Family Social Work 14: 391–99.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of planners, 35(4), 216–224.
- Barneombudet (2023) One size fits all Ekspertgrupperapport
<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Andre-publikasjoner/One-size-fits-all-PDF-DIGITAL.pdf>
- Barneombudet (2023) Blod er ikke alltid tykkere enn vann. Fagrapport.
<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/rapport-om-barn-i-fosterhjem-2023.pdf>
- Barneombudet (2021) Medvirkningshåndboka
- Braun, V. & Clarke, V (2006) “Using thematic analysis in psychology”, *Qualitative Research in Psychology* 3(2): 77–101.
- Braun, V. & Clarke, V. (2019) Reflecting on reflexive thematic analysis, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11:4, 589–597, DOI: 10.1080/2159676X.2019.1628806
- Fitzgerald, R., Graham, A., Smith, A. and Taylor, N. (2009). Children’s participation as a struggle over recognition: Exploring the promise of dialogue. In Percy-Smith, Barry, & Thomas, Nigel A Handbook of Children and Young People’s Participation: Perspectives from Theory and Practice (pp. 315–327). Routledge.
- FN. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter. Retrieved from
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- FNs barnekomité (2009). Generell kommentar nr. 12: Barnets rett til å bli hørt (CRC/C/GC/12).
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-12.pdf>
- Graham, A., & Fitzgerald, R. (2010). Progressing children’s participation: Exploring the potential of a dialogical turn. *Childhood*, 17(3), 343–359.
- Graham, A., Powell, M. A., & Taylor, N. (2015). Ethical research involving children: Encouraging reflexive engagement in research with children and young people. *Children & Society*, 29(5), 331–343. Guildford: J&R Press, pp. 41–54, ISBN 9781907826085.
- Gulbrandsen, L.M., Seim, S. & Ulvik, O.S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi I Dag* 42: 54–78.
- Halås, C.T (2012) Ungdom i svev. Å oppdage muligheter med utsatte unge. Phd avhandling i studier av profesjonspraksis, Universitet i Nordland.
- Halås, C.T (2023) Jakob Meløe’s Praxeology – an ethnographic approach to research in practical knowledge. Antologikapittel i C. Cederberg, K. Fuglseth & E.vd Zande (eds) "Exploring practical knowledge. Life-World Studies of Professionals in Education and Research. Brill.
- Halås, C.T (2022a) Praxeological dialogues processing Praxis- based Theoria in Action Research. I temanummer: Conceptualizing Action Research. Basic Assumptions and Terminologi in Action Research. *International Journal of Action research*.
- Halås, C.T (2022b) Kunnskapsreflektert praxis som tilnærming til å skape sammenheng mellom praktisk og teoretisk virksomhet i sosialt arbeid. i Ø. Henriksen, A. Solstad & G.W. Øydgaard. *Sammenhenger i sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Halås C.T. (2021) The Dialogue Café as a Participatory Method in Research—Potentials and Challenges. In: Wulf-Andersen T., Follesø R., Olsen T. (eds) *Involving Methods in Youth Research. Studies in Childhood and Youth*. Palgrave Macmillan. doi.org/10.1007/978-3-030-75941-4_7
- Hammersley, M. (2017). Childhood Studies: A sustainable paradigm? *Childhood*, 24(1), 113–127. doi:10.1177/0907568216631399
- Hart, R A. 1992. Children’s Participation: From tokenism to citizenship. *Innocenti Essay* 4: 1–44.
- Honneth, A. (2008). *Kamp om anerkjennelse : om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk*. Oslo: Pax.

- Høiseth, J. R. (2022, 10.06.22). Kan Forandringfabrikken lenger kalle seg et kunnskapscenter? . Psykologisk.no. Retrieved from <https://psykologisk.no/2022/06/kan-forandringsfabrikken-lenger-kalle-segkunnskapscenter/>
- KPMG (2022) Ekstern undersøkelse av Forandringsfabrikken. BUF-dir https://www2.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/barnevern/ekstern_undersokelse_av_forandring_sfabrikken_oppdatert.pdf
- Lansdown, G. 2010. The realisation of Childrens participation rights: critical reflections. In A Handbook of Children and Young Peoples Participation—Perspectives from Theory and Practice. Edited by Percy-Smith Barry and Nigel Thomas. Oxon: Routledge, pp. 11–23.
- Lansdown, G. (2011) Every Child's to Be Heard- A resource guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, London: Save the Children and UNICEF
- Larsgaard, A.K. (2022) Samskaping som sosial konstruksjon En etnografisk studie av samskaping mellom lærere fra barnevernpedagogutdanninger og unge med erfaring fra barnevernet. Phd avhandling Universitetet Sørøst.
- Liabo, K., Ingold, A., & Roberts, H. (2018). Co-production with “vulnerable” groups: Balancing protection and participation. *Health Sci Rep*, 1(3), e19-n/a. doi:10.1002/hsr2.19
- Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- MacIntyre, A. (1984). *After Virtue: A Study in Moral Theory* (2. utg.). University of Notre Dame Press.
- Ormstad, Hestevik, Munthe-Kaas, Blaasvær, Muller, Berg, 2020 Barn og unges medvirkning i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt. Folkehelseinstituttet. <https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmliui/handle/11250/2721156>
- Powell, M.A., Fitzgerald, R., Taylor, N.J., & Graham, A. (2012). International Literature Review: Ethical Issues in Undertaking Research with Children and Young People. Childwatch International Research Network
- Roose, R, Mottart, A., Dejonckheere, N., Van Nijnatten, C. & De Bie. 2009. Participatory social work and report writing. *Child & Family Social Work* 18: 322–30. [CrossRef]
- Seim, S & Slettebø, T (2017) Challenges of participation in child welfare, *European Journal of Social Work*, 20:6, 882-893, DOI: 10.1080/13691457.2017.132053
- Serbati, S. (2017) “You won't take away my children!” families' participation in child protection. Lessons since a best practice. *Children and Youth Services Review* 82 (2017) 214–221 <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.08.032>
- Shamrova, D.P. & Cummins, C.E. (2017) Participatory action research (PAR) with children and youth: An integrative review of methodology and PAR outcomes for participants, organizations, and communities. *Children and Youth Services Review*, 81(2017), 400–412.
- Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, opportunities, and obligations. *Children and Society* 15: 107–17. [CrossRef]
- Skaug, B., Storhaug, A. og Marthinsen, E. (2021). The What, Why and How of Child Participation—A Review of the Conceptualization of “Child Participation” in ChildWelfare. *Social Sciences* 10: 54. <https://doi.org/10.3390/socsci10020054>
- Smith, K. (2023) Barns rett til å involveres i undervisning og egen læring. Utdanningsnytt/ Bedre skole. Publisert på nett: 05. juli 2023 <https://www.utdanningsnytt.no/barnekonvensjonen-bedre-skole-demokrati/barns-rett-til-a-involveres-i-undervisning-og-egen-laering/363970>
- Srinivasan, P. (2019). Pookey, poory, power: An agentic powerformance. *Contemporary issues in early childhood*, 20(2), 121-132. doi:10.1177/1463949118759979
- Storø, J., & Haver, I. (2022). Den lukkede Forandringsfabrikken. *Klassekampen*. Retrieved from <https://klassekampen.no/utgave/2022-06-01/debatt-denlukkede-forandringsfabrikken>
- Svendby, E., Øien, I. & Willumsen, E. (2019). Involvering av barn i samproduksjon i forskning: Metodologiske og etiske aspekter. I O. Askheim, I. Lid & S. Østensjø (red), *Samproduksjon i forskning: Forskning med nye aktører*. (s. 180–195). Universitetsforlaget.
- Tanggaard, L. & Linneberg, J. D. (2019). Co-creation - samskabelse med børn i fokus. Desk research i feltet pædagogik og psykologi. Billund: CoC Playful Minds. (Research Journal, Vol. 1). Lastet ned 15.11.2021 fra https://www.cocplayfulminds.org/media/nfpdahsr/coc_playful_minds_research-journal-co-creation_pdf.pdf
- Ulvik, O.S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46(12), 1148-1154.

- Van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M. & Bunders-Aelen, J.F.G. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child and Family Social Work* 20: 129–38. [CrossRef]
- Vis, S.A. (2014). Factors that determine children's participation in child welfare decision making. From consultation to collaboration. Doktorgradsavhandling, UiT, Tromsø
- Vis, S.A., Holtan, A & Thomas, N. (2012). Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases—Why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review* 21: 7–23. [CrossRef]
- Warming, H. (2015). The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition. *Childhood* (Copenhagen, Denmark), 22(2), 248-262. doi:10.1177/0907568214522838
- Warming, H. (2019). Trust and Power Dynamics in Children's Lived Citizenship and Participation: The Case of Public Schools and Social Work in Denmark. *Children & society*, 33(4), 333-346. doi:10.1111/chso.12311